

Transilvania

An. LI.

Iulie 1920.

Nr. 3.

Mănăstirea.¹⁾

Peste-al turnurilor tale luciu stins,
Mănăstire, s'au prelins
Albe ierni cu vijelii,
Primăveri în colb de floare,
Veri cu roade coapte 'n soare,
Toamne cu melancolii,
Prăfuind pustietatea adormită prin chilii,
Dar culegătoarea vreme, în ne mai umplutu-i vas,
A cules ce-a fost vremelnic
Și-a rămas
Amintirea scrisă 'n piatră și pe file de pomelnic.

Toaca bate
Dup'amiaza jumătate,
Toaca bate
Izvorînd ca din adâncul veacurilor primitive
Sunete evocative
Se ridică și recad
Cadențând singurătatea din pădurile de brad.

Cu ecourile line
Se coboară 'n mine
Sufletul străbun
Și mă face mai puternic,
Mai cucernic
Și de mii de ori mai bun.

¹⁾ Din volumul de poezii „Darurile Pământului“, apărut de curând.

Cum din slujbele trecute, arse 'n smirnă și 'n tămâie,
Pe sub bolțile bătrâne stărue să mai rămâie
O mireasmă de-amintire,
Mănăstire,
Sufletul pe care-l porți
Este supravețuirea milioanei de morți.

Când răsfir, înduioșată, inima pe care-o am
Peste vatra unei patrii, peste timpul unui neam,
Simt adânc pe fericiții, cari în stratul vremii dorm,
Cum sporesc fluidu-acesta furtunatic și enorm.

Voevozi, popor și clerici
Ce din prapori de biserici
Sfințiau flamuri de răsbolu,
Când iubirea de moșie și de lege și de noi
Din pioși făcea eroii și pioșii din eroi.

Odihnească 'n pomenirea veacurilor românești
Mlic și mare!
Adormiți în mausolee sub pisanii lapidare
Ori sub crucile umile dintr'un cimiter stingher,
Tu cu harurile tale, veșnic să ni-i adumbrești,
Voevod lângă boier
Și boier lângă țaran:
Umiliința din suman
Și mărirea din brocardul scump și greu
Una sunt când stăpânește țara ta și Dumnezeu.

Azi te căutăm cu dorul cerbilor după izvor,
Tu, fântână priitoare adăpării tuturor.
Dogoriți de 'nvâlvorarea luptei, suntem însetați
Nu de ură pentru dușmani, ci de dragostea de frați.
Mănăstire, cuib de aur al răsboinicei istorii,
Dă-ne sufletul din tine de evlavii și de glorii —
In puterea și 'n credința darului pe care-l porți,
Vor lupta cu noi alături milioanele de morți!

Nichifor Crainic.

Canonul lui Sânpetru.

(Poveste populară din Ardeal.)

În vremea dedemult, spun cărțile, că pe meleagurile acestea nu era alt neam de oameni, decât Români cu halne albe și cu vorbă desfătăată — creștini cu frica lui Dumnezeu. Și pe pământul acesta românesc era pe atunci rod îmbelșugat și har dela Dumnezeu, între oameni pace și bună învoire.

Pe acele vremi — or fi o mie și mai bine de ani de atunci — cică Dumnezeu tatăl și cu Sânpetru călătoreau într'o zi pe pământ, cum e treaba lor. Și se nimerise să călătorească tocmai pe una din văile Ardealului românesc.

Și cum mergeau ei așa la drum, dintr'o vorbă într'alta, Sfântul Petre mătâng și nepricopsit, cum îl știți, n'are ce lucra, și începe a se ruga și a se calici la Dumnezeu zicând:

— Doamne sfinte, multe minunății și multe lighioi ai făcut pe lumea aceasta, fă și un Ungur, Doamne!

— Măi Petre, de câteori ți-am mai spus, să nu ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala, să nu te amesteci în trebile mele, că oi fi știind eu mai bine decât tine, ce-i de făcut și ce-i de lăsat. Dai în gropi fătul meu de prost ce ești, nu-ți dai seama ce ceri dela puterea și îndurarea mea, că de-ai ști, ți-ai face cruce și ți-ai scuipă în sân, și nu mi-ai mai bate capul cu zmintenii de ale tale. Ai tu la știință nepricopsitule, că de-oi face un Ungur, se învrăjbește și se strică lumea aceasta, pe care eu am zidit-o bună și de treabă, și cât suntem de sfinți, ne găsim și noi beleaua cu el. Ungurul e ștrulubatic, fără chelm la cap și dat dracului de zurbagiu și boclucaș, așa să știți.

— Cum boclucaș Doamne? Doar nu s'a pune în poară și nu s'a obrăznici până și cu zlditorul lui, ca să ne găsim beleaua cu el. Fă-l Doamne și ai să vezi, că are haz Ungurul meu.

— Să-ți fie rușine obrazului Petre, ești față bisericească și om bătrân, și numai de hazuri și pozne te ții. Las' că ți-a dà el hazul pe nas, atâta-ți spun.

— Bătrân nebătrân, mi-a dà, nu mi-a dà pe nas, fă-l Doamne, să mai avem și noi de ce râde, că tare-i nesărată vieța asta vecinică, așa și tot așa.

— Dar' bine, măi nesocotitule, din ce să ți și fac Ungurul? Doar nu sunt la mine acasă, vezi că suntem la drum.

— Doamne Dumnezeu, din ce nu poți tu face, de-i vrea, doar lumea aceasta întregă ai făcut o din nimica. Fă Doamne un Ungur din ce ți-a cădea în cale, atâta hatâr îți cer și eu.

Dela o vreme lehametisindu-se bunul Dumnezeu de atâta caliceală, se hotărește, să-i facă pozna lui Petrea și să-l mai dea la brazdă, că prea își iese din piele. Și se uită Dumnezeu în sus, se uită în jos pe drum, doar a dà cu ochii de ceva, din ce să-l facă lui Petrea Ungurul.

Tocmai atunci aduce dracu, că mai bine nu i-oi zice, pe un ticăit de Român, care se întorcea pe o cărare dela moară, cu un sac de făină pe o mârtoagă de măgar. Și măgarul naibii, cum e năravul lui, se îmbăleghează, să iertați, drept înaintea sfinților călători.

— Iacă Prea Sfinte, ai din ce face Ungurul, zice Petrea arătând balega în drum.

— Fie voia ta Petre, zice Dumnezeu zimbînd pe sub mustață și dà cu botul cizmei în balegă zicînd:

— Sus talpoș!

— Talpra magyar,¹⁾ zice și Petrea pe limba ungurească, ca să înțeleagă Ungurul mai bine.

Și unde nu răsare din balegă un Ungur țanțoș, cu mustața cătrănită, până la urechi, cu pălăriuță ceardaș pe ceafă, cu găitane pe nădragii cei strâmți, cu nasturi de alamă cât nucle la laibăr și cu pinteni la clubote. Și cum răsare și sare înaintea călătorilor și sucindu-și mustața îndrăcit, se răcăduște la ei zicînd:

— Ide a passust!²⁾

— Piei drace, dar' d'ăștia mi-ai fost? Măgarul ți-a fost tată, Magyar să-ți fie numele! Află mai boanghinule, că eu sunt sfântul Petrea și dumnealui e Dumnezeu tatăl, care din balegă te-a făcut și balegă te poate face.

— La minye nu pase de sfintu Peter, io sudui Dumnyézo, de stingem foc la vatre, aici Magyarország, ide a passust!

— Ce spune cioflingarul? — întreabă Dumnezeu uitându-se chiorăș la Petrea.

— Să iertați Prea Sfinte, cică să dăm pașaportul, că aici e țara ungurească, ne amenință și se laudă că i spurcat la gură și te suduie și pe Sfinția ta. Ptiu fire-ai tu să fii... Doamne iartă-mă.

¹⁾ Sus Ungure! (Vorbele, cu care se începe imnul unguresc dela 1848.)

²⁾ Dați pașaportul.

— Ei Petre, Ungur ți-a trebuit? *De acum să-i ai partea și să-i porți portul, iar Românul cea rob să-i fie, că doar măgarul lui l-a fătat.* Asta să vă fie osânda și canonul din partea dreptății și atotputernicei mele. Și de acum îi mai prosti tu pe cel de pe comoară, dar pe mine ca mai ba. M'ai înțeles netotule? Așa mi se cade și mie, dacă mă iau după un nătâng ca tine.

* * *

Și blestemul lui Dumnezeu trup s'a făcut.

Unde nu se pornește acolo în mijlocul drumului mare o ceartă și o clorovăială, de și-a pus bunul Dumnezeu mânil în cap. Ungurul dracului a și pus o mână în căpăstrul măgarului și alta în gulerul sumanului bietului Român, precumcă om și vită de acum robi să-i fie, că așa-i porunca lui Dumnezeu.

— Stai măi jupâne, cap de câne, că nu merge cu lopata, ci cu judecata. Dracul mi te scoase în cale, că mai bine n'oi zice. Ce am greșit înaintea lui Dumnezeu sfântul, ca să-ți robesc ție, să ajung eu om creștin și gospodar slugă la dârloagă? Doar știu că nu eu te am făcut, ci măgarul ăsta, mâncatu-l-ar fi câinii, și cu dumnealui, cine o mai fi, că numai a Sânpetru nu seamănă. Zău par'că-i ucigă-l crucea.

Și adevărat, mare poznă și minune! Sfântul Petre se uită pe trup în jos, să căină și se oțereă, se făcă praf în mijlocul drumului și scuipe foc și pară din gură. Din creștet până în tălpi, îi schimbase Dumnezeu, în chip și mondir unguresc. Pletele și barba cea cuvioasă par'că le luase vântul și în loc îi răsăriseră niște mustăți unse și țapoșe până la urechi, ca niște coarne de berbec. Par'că eră un Bulibașa de Țigani cortorari cu pălăriuța cea ciardaș pe ceafă, cu cămașa scurtă până în buric, cu laibărul cea cu bumbi de alamă cât nucile, cu nădragii cea strâmți cu găitane pe picioarele subțiri ca fusele. Ba ca să-l facă de minunea oamenilor, i a mai pus Dumnezeu și pinteni la călcâiele ciuboatelor, o pipă cu ciutură în dinți la colțul gurei și un zașcău de tăbac cu zurcău în buzunarul laibărului. Drept dracul!

Și se zmânceă Românul din mânil Ungurului, blestemă și suduia de mama focului, iar sfântul Petrea se închină și se rugă:

— Doamne sfinte, nu mai osândi pe creștinul ăsta să fie slugă la dârloagă, că păcate-ți faci și nu-ți face răs de bătrânețele mele, că slugă credincioasă am fost la poarta ta. Iacă am spus și eu, păcatele mele, o vorbă nerumegată, secatu mi-ar fi limba,

când te-am rugat să faci pe ciorofleandura asta. Și dacă nu te lăsa inima să mă ierți, fă-mă Doamne, ce mi-i face, fă-mă vită de plug, fă-mă măgar la stână, numai în chip de Ungur nu mă face, nu mă lăsa pe mine față bisericească să fiu de râsul și ocara creștinilor.

— Hai mai tacă-ți gura hodoroagă! Haz ți-a trebuit, haz ai. Ungur ai voit, Ungur să fii și de Ungur să ai parte. Când ai auzit tu vorbă de clacă din gura mea? Vorba mea vorbă rămâne. Ca duhovnic ce te găsești, știi, că tot păcatul își are canonul.

— Dar și canonul are velleat și soroc Doamne. Doar nu mi-l canoni cu chipul și asemănarea dracului cât a fi lumea și pământul?

— Velleatul și sorocul canonului e treaba mea, nu i de nasul tău. Și de acum lăsați-mă în pace, nu-mi mai bateți capul, că de unde nu, vă gălesc eu ac de cojoc la toți. Drept sub talpa iadului are să vă fie masul și sălaşul.

Când a auzit Românul așa cuvânt greu și știind bine cât e de amar nic bunul Dumnezeu la mânia sa, ce eră să mai zică? S'a uitat odată pe sub căciulă la Sfântul Petrea, s'a închinat cu zmerenie înaintea Atotputernicului și a plecat bombănind după stăpânul, pe care i l-a hărăzit haramul de măgar și gura cea pocită a lui Sânpetru.

A plecat și Dumnezeu în treaba lui pe drum înainte. S'a luat și Petrea pe urma Sfinției sale zurăind din pinteni, dăbălăzat și stingherit ca cănele cu tinicheaua de coadă.

* * *

Românul tot își mai ținea firea. Își dă el cu socoteala, că bunul Dumnezeu nu poate să fie într'o ureche și să-l facă să tragă păcatul măgarului în veci și pururea. I-a venit și sfinției sale o hachița din pricina neroziei lui Sânpetru, și hachița i-a trece ea dela o vreme, văzând și văzând, că Românul îi rupe pielea necazului cu răbdarea. Și de nu va fi chip să scape de robia ungurească nici cu răbdarea, nici cu post, nici cu rugăciunea, atunci va mai cercă și cu parul, și dela o vreme tot îl va face să înțeleagă, că nici Dumnezeu din ceriu nu poate face pe veci din Românul creștin rob la un procler de Ungur.

Cum spuneam, Românul tot mai aveă o nădejde, de nu altă în par, dar bletul Sânpetru vai de maica lul, ce-i pățea sufletul. Mergând pe drum în urma lui Dumnezeu, își făcea socoteala în gând feliu și chip, cum ar scăpa de chipul și mondirul unguresc.

Trecând pe lângă un huceag de salcii, rămâne o leacă în urmă, se dă într'un șanț, scoate cosorul și hârști pe laibăr în sus, hârști pe nădragi în jos. Dar de geaba muncă. Scoate-i drace, dacă poți. Par'că naiba îl cosea la loc, nici să fi prins rădăcini și să-i fie crescuți din piele.

Văzând el, că nici cu șoalda nu poate scăpa de podoaba dracului, iese din șanț și pleacă bombănind după Dumnezeu, trăgând cu un ochiu la o mustață și cu celalalt la alta și strâmbând din gură.

Pe drumul mare de pe câmp tot mai eră ce eră, că nu-l vedeă lumea, dar cum intrau într'un sat, mare comedie. Oamenii se ghionteau și îl arătau cu degetul, copiii se țineau laie după el, ca după Turcă, de-i crăpă obrazul de rușine și bătuca de ciudă bietului sfânt. Se mai dă el după Dumnezeu, când se întâlneau cu oameni în cale, ca să nu-l vadă, dar de afurisiții de copii nu eră chip de scăpare, ca de câni. dau prin băț la el, îl strâmbau și-l porecleau:

Ungur bugur,

Țapă 'n câmp.

Il petreceau și-l huiduiau draci de copii, până ce-l scoteau din sat, de-i eră lehamite și lui Dumnezeu de așa tovarășie.

— Pe bună omenie mă porți Doamne după Sfinția ta prin lume, par'că numai de blestemății m'aș fi ținut în vieață și nu te-aș fi slujit cu smerenie și credință. Nu mi-ar fi așa necaz, de n'aș fi față bisericească și slujitor neadormit la poarta ta. Mustață de apostol și îmbrăcăminte de sfânt e asta? Măcar de pinteni izbăvește-mă Doamne, că-mi zurăie în cap, de-mi vine să turbez și să iau câmpii.

— Unde se poate Petre una ca asta? Nu știi tu, că Ungur fără pinteni la călcăie nu se poate, cum nu se poate creștin botezat fără scaun la cap? Cum să te izbăvesc de pinteni? Doar nu sunt Țigan, nici Jidov, să-mi întorc vorba. De acum taci și înghite fătul meu, că tu ți-ai făcut-o, tu să ți-o tragi. Ale tale dintru ale tale Petre. Hai înainte, nu te codi, și las' să mai avem de ce râde, că tare-i plicticoasă vieața asta vecinică, așa și tot așa . . . ai?

Bietul Petrea auzind așa vorbă cu batjocură, pune capu 'n pământ rușinat și se bate peste gură pentru vorbele nerumegate, pe care le grăise. Dar de geaba căința și pocăința, trebuia să meargă înainte după stăpân și mort copt să-și facă canonul până la capăt.

Înspre seară ajung călătorii într'un sat, și bunul Dumnezeu cunoscând inima bună și primitoare a Românilui, intră în cea dintâi ogradă cu Sânpetru după el. Câinii de pe prispă, când l-au văzut pe Dumnezeu, dedeau din coadă și se gudurau înaintea lui, lăsându-l să între în cerdac. Când l-au zărit însă pe Sânpetru așa de chipeș, intrând pe poartă, băteau la el ca la hoheriu, se rezeau să-l rupă și să-l tragă jos, nu altceva. Cu mare ce l-a scos Românul cu nevasta și copiii din gura cânilor. Intrând în casă, până ce Dumnezeu dete binețe și stetea de vorbă cu Românul, Sânpetru se opri la ușă, încunjurat de copii, care îl priveau din toate părțile și se nădușau de răs.

— Bună seara bade, bucueroși de oaspeți? Suntem călători și ne-a apucat noaptea la casa dumneavoastră.

— Bună să-ți fie inima om bun, bucueroși, cum de nu? Poftim la masă, de-ți ospătă cu noi din ce ne-a dat Dumnezeu, că cine dă călătorului, lui Dumnezeu dă.

Dar muierea, ca muierea, de colo dela vatră:

— Ia ascultă măi bărbate! De dumnealui n'am ce zice, se vede a fi creștin și om din oameni. Dar căpcăunul ăsta ce caută la casa noastră? Mult mă mir, cum dumnealui, om bătrân și 'n toată firea, umblă pe un drum cu așa podoabă de tovarăș. Părlițul ăsta să se ducă cu Dumnezeu, că doar n'am să-mi spurc vasele dându-i de râncare, nici casa și așternutul n'am să mi-le fac de pricaz și de minunea oamenilor cu așa mosafir.

— Apoi de, omul lui Dumnezeu, nimereste și muierea câte una. Suntem oameni săraci, păcatele noastre. De-a mânca păgânul ăsta din vasele noastre, trebuie să le sfărmăm de pragul tinzei și să le aruncăm la gunoiu. Așa i legea noastră creștinească, n'avem ce face. Dumneata poftim cu noi la masă și te-i odihni de noapte la casa noastră, dar dumnealui să ne ierte și să se ducă în plata Domnului, că noi nu suntem de legea lui.

— Auziși Petre? Pe aici nu-i țara lui Pap János, ia-ți catrafusele și vezi-ți de drum. Mă-i așteptă dimineață în capul satului. Hai pleacă fără vorbă, că n'am poftă să mă fac de ocară și să mă stric și cu dumnealor din pricina ta.

Și a plecat bietul Petrea petrecut de câinii satului până afară de poarta țarinei și acolo i-a fost masul peste noapte.

În cea dimineață, Dumnezeu odihnit și ospătat a blagoslovit casa Românilui, și-a luat toiagul și a plecat la drum. Când

să iese pe poarta țarinei, ca la o aruncătură de băț iacă și Petrea tolănit într'o râlă pe hatul șanțului, plouat și ciufuluit, ca vai de lume.

— N'ai fi de deochiu Petre, că chipeș te mai făcù Ungurul tău, fiul măgarului și nepotul catărului. Nu mă mir de copiii oamenilor, că uite și pe mine, câtu-s de bătrân și înțelept, mă umflă râsul, când te văd așa de ferchezuit. Numai Michiduța, feciorul cel mai mic al lui Scaraoțchi, a putut croi asemenea chip și mondir caraghios. Ei băiete, cum te-ai odihnit astă noapte? Cât despre mine, n'am ce zice, bun neam de oameni României ăștia!

— Uf Doamne, îmi e lehamite de vieață și de tot, îmi vine să mă dau pe gârlă. Am dormit colea în cucuruz cu capul pe mușuroiu, m'a plouat toată noaptea de mi-a înmuiat toate ciolanele și ghlorăie mațele în mine de foame. Anaftima să fie cu Ungur cu tot cine ți-a mai cere ceva în vieață. Se vede că nu numai oamenii, dar nici sfinții nu știu, ce cer dela puterea și mila ta. Doamne sfinte, fă-ți o milă ș'o pomană cu mine și hai să mergem la casa noastră, la raiu, și nu mă purtă flămând prin lume de băteliște cânilor, de caraghioslăc copiilor și de ciufșag și de ocară oamenilor.

— Las' Petre, că o să vie ea și vremea aceea. Astăzi e sfânta Duminecă, trebuie să ne ducem și noi la sfânta leturghie, ca fețe bisericești, ce ne găsăm. Satul e numai cât colea, tocmai bine ajungem pela toacă.

— Să mergem Doamne, nu zic ba, dar eu cum am să intru în sfânta biserică în halul acesta? Iar au să mă iee oamenii în primire.

— Ești drept Toma necredinciosul Petre, nu degeaba te-ai lepădat tu de fiul meu la a treia cântare de cocoș. Doar ești cu mine, ce Dumnezeu? N'au să te dea creștinii prin șperlă, nici n'au să te jupească de coajă de față cu mine și în casa mea. Tare mai ești slab de virtute fătul meu!

Când a mai văzut Petrea, că Dumnezeu îl ia cu furca a lungă și-i dă cu ibrișin pe la nas, ce eră să mai zică? S'a luat și el după Sfinția Sa, și drept toacă ajungând într'un sat mare românesc, au intrat în biserică, Dumnezeu înainte și Sânpetru cât colea în urmă. Și-au făcut ei loc cum au putut dând din coate prin îmbulzeală, până la sfântul altar, în fața icoanelor, cum e obiceiul și căderea unor fețe bisericești ca dumnealor.

Dar ce-ți e bună și sfințenia îmbrăcată în chip și mondir unguresc? In așa mondir nici în cuvântul și puterea dumnezească nu te poți bizui.

Bietul Sânpetru, când să-și facă cruce și el ca tot creștinul și când se îndreptă din șele ca să ducă cele trei degete la numele tatului, afurisita de cămașă ungurescă, scurtă numai până în buric, se ridică de sub laibăr și popa din ușa altarului scuipe de scârbă, văzându-i pânțele gol, pârșos și zbârcit. Iar când Petrea dă să bată și el o mătanie în fața icoanei Maicei Domnului, pârșrr, îi pleznesc nădragii cei strâmți dinapoi și oamenii din biserică se țineau de pânțele și se stricau de râs de așa blestemăție.

— Ieși afară procltule! — răcnește popa din ușa altarului — în casa lui Dumnezeu ți-ai găsit să te târșești și să-ți bați joc de cele sfinte? Afară! Plei de aici Satană!

— Afară! Huideo dihanie spurcată! — strigau creștinii — și luându-l în brânci, din mână în mână i-au făcut vânt pe ușa bisericii afară. Nici n'a mai avut răgaz bietul Sânpetru, să-și mai pipăie coastele de ghionturi, s'a dus ca din pușcă și nu s'a oprit până în poarta raiului. Dumnezeu mai trebăluind și mai zăbovind prin lume, nici nu l-a mai putut ajunge, așa se sprintenise sfântul.

Și de atunci ca mai ba, să-l mai poată urni Dumnezeu din poarta raiului, ca să-l însoțească prin lume. Ii eră rușine de câni, vorba ceea.

Dar par'că la raiu a putut hălădui mai bine? Nici acolo n'a scăpat nepricopsitul de el de osânda lui Dumnezeu. Care creștin cum intră pe poarta raiului, când dă cu ochii de mustețele și mondirul cela, își făcea cruce și își scuipe în sân, ca de Uci-gă-l Crucea, crezând, că a greșit drumul, și în loc să nimerească la raiu, a nimerit la poarta iadului.

* * *

Inchinatu-s'a, rugatu-s'a bietul Sânpetru, să-l izbăvească Dumnezeu de baiul și mondirul unguresc. Incercat-a și Românul în fel și chip să scape de robia ungurescă. A robotit la Ungur sute de ani cu supunere și credință, i-a muncit munca cu sudoarea feței sale și i-a purtat răsboaiele cu sângele său, doar l'a înduioșă dela o vreme și s'a îndură, să-i dea drumul din iobăgie de bună voie. Incercat-a cu post și rugăciune la Dumnezeu, cu tânguirii și pără la lumea toată, până la împărați a ajuns cu jalbele. Dar de geaba muncă. Ți-ai găsit să cauți milă și dreptate

la Ungur și la împărați. Lumea își vedeà de ale ei necazuri, iar Dumnezeu par'că n'auzeà cu urechea aceea. Pe semne și Sfinția Sa a fost în toane rele, și ca omul la mânie a lunecat peste sfânta dreptate. Va fi pus și el în gândul său veleat și soroc blestemului și nu-și puteà întoarce vorba, oricâtă milă aveà de patima lui Sânpetru și a Românilui.

Și au trecut anii ca duși de vânt, au trecut zecile și sutele de ani, a trecut mia și izbăvire din osânda lui Dumnezeu ca 'n palmă. Par'că își făceà de urit și Dumnezeu.

Dar nu de geaba e Ungurul fiul măgarului, că și de pe partea prostiei, și de pe partea încăpăținării e drept tatăl său. Văzând el, că toate i se trec înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, își dă în petec într'o zi și face și el cum a învățat din părinți — vorba ceea — când măgarului îi merge prea bine, se dă pe gheață și se desghină.

Intr'o bună zi ce-i trăznește cioflingarului în gând? Dacă Dumnezeu, de hatărul lui, a făcut Ungur din sluga sa Sânpetru, de ce n'ar face și el Unguri din toată lumea și chiar din Dumnezeu sfântul? Doar lui Dumnezeu și Ungurului toate îi sunt cu putință.

Zis și făcut. Mai cu fâgădueli, mai cu momeli, mai cu viclesuguri, mai cu răcădueli a și prins a arcâni pe cine puneà mâna. Și pe care cum îl prindeà, nici una nici două, Ungur încãlțat — îmbrăcat îl făceà. Și cu rânduiala aceasta, fără știrea și voia lui Dumnezeu, s'a pus Ungurul pe treabă, ca să întoarcă lumea pe dos și să pângărească lucrul mânilor Celui de Sus.

Jldovimea toată cu nepus în masă a înghițit-o cu pene cu tot, țără să se gândească netotul, că va să vie vremea, când Jldovul încăpăținat și viclean are să i dea pe nas și să i vie de hac. Tigătimea toată, țanțoșă și ea, ca și Ungurul, a luat chip, mondîr și limbă ungurească în gură, de se miră și ea ce berechet a ajuns-o și se fãleà zicând:

,Mult se miră neamul meu,
Ce voinic m'am ales eu.'

A mai arcânit Ungurul la portul, limba și legea lui câte un nãblejnic de Tot cu sârmă, câte un ,Cal verde — Sârb cuminte', câte un lălău de Sas, și când a văzut că lumea-i neavde neavde și Dumnezeu se face niznai și-l lasă să-și facă de cap, hait, îl pune dracu și se leagă și de Român.

— Noa baghe Iuon, io facem la tine Ungur și chiame la tine János. Dache nu vrei de voie bune, io batyem la tine și silim, che așa poruncește Dumnyezo. Și io Magyar, și Dumnyezo Magyar, și la tine musai fim Magyar.

— Ba măgar a fost tat'to, care te-a făcut, baragladină spurcată. De robit ți-am robat atâția amar de ani. Asta calea-valea, dacă așa m'a osândit Dumnezeu din pricina măgarului și a zăludului celuiia de Sânpetru, că mai bine nu i-oi zice. Dar ca să mă fac din creștin cu frica lui Dumnezeu un ciorsoiu de Ungur, să mă fac din cal măgar, vorba ceea, despre asta să te ștergi pe bot și tu și Dumnezeu, Doamne iartă-mă. Vezi-ți de treabă Talpoș, nu căută marea cu degetul. Nu mă scoate din pepeni, dacă ții la ciolane. Nu știi tu jupâne, cap de câne, că Românul necăjit nu-i prea dus la biserică și la mânia e drept dracu. Bagă-ți mințile în cap și șterge-o de aci, că în rea zodie m'ai găsit, nu mi-s boii acasă, atâta îți spun.

— Rumuny prost, io facem la tine Ungur, ori vra, ori nu vra. Asta țare unguresc și io stăpun aici.

— Așa-ți e vorba căpcăunule? Apoi stai, să-ți arăt eu, cine e stăpân în țara asta. Iar tu Doamne mi-i iertă nu mi-i iertă, dar după atâta robie din porunca ta, să mă facă ciorsoiul ăsta și sămânță de măgar din Român creștin ce sunt, asta nu se poate să fie cu voia ta. Și de acum ține-te Talpoș, că ți s'a împlinit sorocul.

Și unde nu mi se smânțește Românul din mâna Ungurului, unde nu-i pune laba cea de urs în vâna gâtului, și când l-a fâtat odată la pământ, a ignit, de s'a smintit inima în el și lat a rămas. Și ca să pună și pupază pe colac, după legea creștinească, mai smulge Românul și un pângân de par din gard și se așterne pe croială în lung și 'n lat, de să dea duhul din Ungur, nu altceva. Il ia apoi de gulerul laibărului, îl saltă în sus și când i-a pus un picior unde trebuie, i-a făcut vânt peste apa Tisei, drept în pusta lui.

— Teremtette! — zice Ungurul deșteptându-se ca din morți și pipăindu-și oasele — mult botai muncat la mine, dar botai prost ca asta nu muncat de chind sint. Greu la mune hoț ale de Rumuny. Mai batye dracu cu el. Io merem la Dumnyezo se purim la el.

Dumnezeu ca Dumnezeu, care toate le vede și le știe, se uită din dunga ceriului la petrecania Ungurului cu Românul și ca să le facă dreptate pe vecii vecilor, trimite pe sluga sa Ar-

hanghelul Gavril, ca să-i chime pe amândoi la judecată înaintea feței Sfinției Sale.

Și se duce Arhanghelul, îi strânge de pe la casele lor și pleacă cu ei la raiu, după poruncă.

Ungurul sprețar, ca păgubașul, mergea ca pe pâră, pășind mărunt și pripit, când înainte tânguindu-se Arhanghelului, când înapoi, făcând hoț și tâlhar pe Românu, care pășea agale în urmă, ca cel cu musca pe căciulă.

— Sfințe Arhanghele — zice Românu mușcându-și mustața în dinți — spune-i jupânului, să-și strângă gura acasă, să nu mă scoată din sărite, că de acum m'am nădit și eu la par, și de i-oi mai dà un puiu de bătae, te-i miră de a mai ajunge la Dumnezeu, să mă pârască.

Și așa cu durai-vurai ajunge Arhanghelul cu ei la raiu și-i duce la masa de judecată, la care stă Dumnezeu cu Sânpetru, așteptându-l cu crucea și pravila pe masă.

— Adjon isten jó napot Péter bácsi! ¹⁾ Noa che tare minunat, én is Magyar, kend is Magyar, az isten is Magyar. ²⁾

— Ce spune mânzul măgarului Petre? Tu care îl porți portul, i-i fi știind și limba.

— Mă face Ungur Doamne, și asta calea-valea, dar te face și pe Sfinția Ta, cum a vrut să facă și pe Românu ăsta și pe toată lumea. Zărghit, zărghit, dar prea își face de urît. Imi e să nu-ți fie cu supărare Doamne, dar îmi vine să încarc și eu o sfântă de bătaie pe el, doar i-a veni chelmul la cap, că prea multe am pățimit din pricina lui.

— Nu te iuți Petre, că graba strică treaba. Ce să mai bați de trupul lui? Nu-l vezi, că-i cu sufletul în gură? I-a dat Românu ăsta de cheltuială, de le poate fi și la nepoți și strănepoți, până la coada veacului. N'ai auzit și tu vorba ceea, că nici bătaia lui Sânpetru nu-i ca bătaia de Român necăjit?

— Noa che binye spunye Moria Sa. Botut la minye Turc, botut Neamț, botut și Muscal, cine nu botut la minye? — che io viteaz cum dracu și iutye sârim la botai. Dar hoț aste de Rumuny, rob a me, chind io vrut se facem Ungur la el, jaj istenem ³⁾ ce botai pus pe minye! Botut cu paru, cum batyem

¹⁾ Bună ziua să dea Dumnezeu, nene Petre!

²⁾ Și eu Ungur și d-ta Ungur, și Dumnezeu Ungur (Zicală unguirească).

³⁾ Vai, Dumnezeul meu.

sac de fasole la arie, de ieșit fum din nodrag a me. Jo Magyar ember, voțat cu botai și pe fațe și pe dos, dar botai rumunyesc nu mai trebuie la minye chit fi și trăi. Jo d'aia vinyit la Moria Sa, se purim la el pentru botai aste hoțesc, se facem la minye dreptatye.

— Dar tu Române, ca parte pârâtă, ce te găsești, ce ai de spus spre spălarea ta, în fața scaunului dreptății de veci?

— Nu prea multe zo-aceea Lumânarea Voastră! De geaba tăgada, că Sfinția Voastră toate le vede și le știe. Peste o mie de ani am îndurat cu răbdare și zmerenie osânda Luminăției Tale, pentru păcatele măgarului și ale Sfântului Petrea, știu că nu pentru ale mele. Și i-am robit lui Dârloagă asta, numai eu și Sfinția Ta știe, cu câtă sudoare și cu cât sânge, așa numai de sufletul dracului. Eu Prea Sfinte, când oi ști că osânda, fie și nedreaptă, dela Sfinția Ta îmi vine, rabd și înghit, și tac mă chiamă, că așa e pravila noastră creștinească. Dar când zăludul asta, fără voia și știrea Sfinției Tale, așa cu nepus în masă s'a apucat să mă întoarcă pe dos, să mă facă din creștin cu frica lui Dumnezeu o ciorofleandură și un păgân de Ungur, să mă facă din cal măgar, cum vine vorba noastră românească, atunci, iartă-mă Doamne, mi s'a făcut negru înaintea ochilor și iacă nu mai știu ce am făcut, că tu Doamne mi-ai luat mințile. L-am bătut, nu l-am bătut, dumnealui o fi știind, eu nu știu, n'am văzut. Știu atâta, că l-au dus Vântoasele, unde l-or fi dus, acolo în țara lui, că nu l-am mai văzut în ochi până adineaori, când ne aduse Arhanghelul la judecată. Atâta știu Doamne, atâta spun, pot să jur pe sfânta cruce.

— Tare ești viclean fătul meu, te faci niznai și pui vina pe mine, că eu ți-am luat mințile. Par'că eu nu vedeam cu câtă chibzuială i-ai pus mâna în vâna gâtului și cum îl îmbiai cu parul, de-i ieșise ochii ca cepele din cap? Uite la el că și acuma e vânăț ca pruna; ian chipăie-l, că n'ai să găsești un ciolan întreg în trupul lui. L-ai înmuiat de istov și l-ai înțercat pe vieață, de a mai face Unguri și din lemnele pădurii, din oameni și din sfinți și chiar din mine atotștiitorul.

Ziceal adineaori, că te-am osândit de sufletul dracului să robești la Ungur. — E drept, că nu tu ești vinovat de născarea Ungurului, ci Petrea și măgarul. Petrea și-a luat plata, de știu că i-a trecut pofta de a mai vedeà Ungur în ochi. Iar măgarul,

care l-a ouat pe Ungur, osândit rămâne cât a fi lumea și pământul, să nu mănânce vara decât spini și polomidă, iarna ogrinji și toată vremea bătăi și ocări din partea oamenilor, iar numele lui să fie porecla prostiei omenesti.

Pe tine cu robia la Ungur, nu te-am pedepsit, ci numai ți-am ispitit credința și te-am cercat fătul meu, ca să prinzi la minte și la înțelepciune și să știi bine, că e mare păcat de a face rob din om, care e zidit de mine, după chipul și asemănarea mea. Omul numai din pățania sa prinde la minte. De aceea te-am certat fiule, cu robia la Ungur, nu te-am pedepsit.

Spune la cărțile sfinte, și iacă îți spun și eu, ca să ții minte, că pe cine îl iubește Dumnezeu, îl ceartă, iar pe cine îl urește, îl lasă până în ceasul al unsprăzecelea, ca să se pocăiască. Și cine nu se pocăiește nici în ceasul al unsprăzecelea, cum văd că nu se pocăiește cioflingarul acesta, unul ca acela de înmuierea oaselor are parte în vieță și de părleala pielii la ghehena lui Scaraoțchi pe ceea lume.

Și acum, fiindcă ești creștin drept credincios, Român cum-pănit și om cu dreptate și cu frica lui Dumnezeu, iacă îți dau și câteva sfaturi părintești, pe care dacă le vei urma în vieță, bine are să-ți fie ție pe pământ și bogdaproste ai să mi zici pentru ele:

Ține minte dela mine, că Dumnezeu ajută pe cel ce își ajută singur și dă dreptate aceluia, care singur și-o știe scoate, cum ți-ai scos-o tu dela Ungur cu bătaia, pe care ai pus-o pe trupul lui. Bătaia-i din raiu fătul meu și aduce mîntea la cap.

A doua învățătură să-ți fie, să trăiești din săul tău, cu munca și sudoarea feței tale. Să nu faci ca Ungurul, care a trăit din săul tău și al altora ca tine, și acum când i s'a luat apa dela moară și i s'au tuns unghiile, rabdă foame ca cănele și schelă-luește, de asurzește lumea.

A treia povată și cea mai prima are să-ți fie, ca să știi odată pentru totdeauna din pățania ta însuși, că *Ungurul*, pe care nu l-am făcut eu, din capul și cu voia mea, numai bătut e om de pace și de treabă. Socotesc, că după scărchinătura, ce ai pus-o pe el, n'a mai avea poftă de alta. Dar dacă l-a mai mănca pielea și s'a mai întinde la slănină, nu mai întrebă de mine, și mai dă-i o săceală și un picior, ca să-i fugă sufletul și să nu-i mai vină cheful de a eși din țara lui, între apa Dunării și a Tisei,

unde i-am rânduit eu sălaşul, la umbra salcâmului, pe aşternutul nisipului, în malul mocirlei, în tovărăşia foamei şi a sărăciei, răsplata huzurului pe munca şi socoteala altora.

Şi de acum blagoslovenia mea peste tine, slugă vrednică şi credincioasă, acum şi în vecii vecilor amin!

— Da io cum remunye, izé noa, Dumnyezo a me?

— Tu hai sictir şopârloiule! Tu furi, tu jefueşti şi tot tu strigi tâlhari; tu sai la bătaie şi tu pârleşti lumea pentru bătaie. Chelfâneala, care ți-a dat-o Românul, pe sfânta dreptate ai luat-o, s'o porţi sănătos! Şi dacă ți-a mai veni pofta de alta, să ştii, că ai să iei dela el pe mama bătăli. Şi acum piei dela faţa mea proclertule şi să nu-ţi mai calce piciorul peste pragul meu, că te dau pe mâna lui Petrea, care şi așa de mult îți poartă Sâmbetele. Ia-l Petre şi fă-i vânt pe poartă afară, că-mi spurcă raiul.

Lui Petrea atâta i-a trebuit şi a şi umflat pe Ungur de gulerul laibărului şi pe sus l-a dus, cum ai duce un măt pricăjit. Ce i-a mai fi dat afară dinaintea porţii, numai el şi pielea Ungurului va fi ştiind. Destul că, după oarecare zăbavă, se întoarce Petrea smerit înaintea lui Dumnezeu şi punând mânilor cruce pe piept, zice cu jumătate gură:

— De acum cred Doamne, că s'a împlinit veleatul şi pentru canonul şi osânda mea. Izbăveşte-mă Doamne şi pe mine de chipul şi mondirul unguresc şi om oi fi şi eu.

— Ei, hai să treacă şi asta dela mine. Multe ți-am iertat, să ți-o mai iert şi p'asta. Dar să ştii, că nu de hatărul tău mă milostivesc de patima ta, ci de hatărul creştinului astuia, care ți-a tras păcatul tău şi a celuiilalt măgar.

Şi nici n'a scăpat Dumnezeu bine vorba din gură şi cât ai bate în palme s'a şi schimbat Sâmpetru la faţă şi din Ungur caraghios s'a făcut iarăşi apostol sfânt şi cuvloş. Iar Românul închinându-se şi sărutând mâna Atotţiitorului, a plecat şi el în România mare, să o chivernisească şi s'o stăpânească după poruncile şi voia lui Dumnezeu.

Şi eu povestaşul mă suli pe o şa şi vă spusei povestea cu „Canonul lui Sâmpetru“ așa. Şi mă suli pe o căpşună şi vă spusei o mare minciună.

Cluj, Iunie 1920.

I. Paul.

Istoria literaturii noastre vechi.

CAPITOLUL IV.

Epoca de decadență.

22. PRIVIRE GENERALĂ.

Secolul al XVIII-lea însemnează întronarea culturii grecești în Principatele române și, deodată cu ea, înstreinarea treptată a claselor conducătoare de cultura națională. Limba grecească devine limba de salon, a claselor culte, ea se introduce în oficii și încetul cu încetul se furișează și în biserică, e stăpânitoare în școli și se vorbește la Curțile Domnilor. Sântem în plină epocă fanariotă. Aceste cuvinte au devenit pentru noi un fel de formulă care ne amintește vremuri triste, când pe tronurile Țărilor române domneau suflete de negustori streini sau înstreinați, încunjurați de o boierime cu moravuri destrăbălate, fără durere de inimă pentru suferințele țărănimii stoarse, asupra căreia se revărsau răsboaie necurmate, pustiiri și foamete, când țara eră bântuită de ciocoi și ciumă, iar din corpul ei fură rupte cele două provincii spălate de apele Prutului. Ca orice formulă însă, și aceasta e unilaterală, și ar fi greșit să credem bunăoară că în epoca Fanarioților cultura ar fi decăzut în Țările române. Dimpotrivă, vedem desvoltându-se chiar o viață culturală remarcabilă: cele peste 300 de cărți tipărite în Principate între anii 1720 și 1820 o dovedesc în deajuns. Între Domnii cari au stat în vremea aceasta pe tronurile române întâlnim pe câțiva cu o deosebită dragoste de carte. Nicolae Mavrocordat își publică scrierile grecești la Lipsca și Londra și, ca Neagoe Basarab, scria «Învățăturei cătră fiul său Constantin». Gheorghe Mateiu Ghica și câțiva dintre urmașii săi au adus legi dintre cele mai înțelepte pentru prosperarea școalelor. Dar boierimea înstreinându-se tot mai mult de limba și de obiceiurile românești, găsind plăcere tot mai mare să vorbească limba «cea subțire» a Curții, decade și istoriografia noastră, care în toată epoca veche a avut pe cei mai străluciți reprezentanți ai ei în clasa boierească. Afară de câteva excepții, cronicarii și scriitorii poartă de aci înainte nume grecești, ei se cheamă

Epoca
fanariotă

Amiras, Daponte, Fotinò, Filipide ș. a. Tot grecește se scriu de acum codificările de legi (codul Ipsilanti și Caragea) și în școlile grecești întemeiate de Domnii țării române vedem născându-se o renaștere a studiilor eliniste și o luptă aprigă a juriștilor pentru «catharevusa». «Alături, sau în locul ciaslovului și octoihului, dascălii greci citeau cu învățăceii lor poemele omerice și tragediile lui Sofocles, dialogurile lui Platon și pe ceilalți clasici... Se întințează biblioteci bogate, în care ... se află clasici greci și latini, toată literatura bizantină, cărți de filosofie și de astronomie... Numai în București erau trei biblioteci publice în sec. XVIII» (D. Russo). Între dascălii renumiți ai Academiei grezitate din Iași întâlnim între anii 1760 și 1773 pe eruditul Chiriac Cercel, Aromân de origine. Dar cultura ce se răspândea din aceste școli se resfrângea exclusiv asupra claselor suprapuse, înstreinându-le și mai mult de cultura lor națională. Astfel înflorirea elinismului în Principate e identică cu decăderea literaturii naționale. Abia când, prin îndreptarea culturii grecești spre apus, s'au stabilit legături tot mai strânse cu Franța, începe să se producă o renaștere și în spiritul public din societatea românească. Dar cu această influență se deschide epoca nouă a literaturii noastre.

Literatura religioasă.

În timpul acesta de apatie generală pentru tot ce e românesc, biserica menține tradiția literară și deși și în sânul ei pătrunde în parte grezizarea, totuși în ceața generală care acopereă nădejdiile pentru viitor, apar ca niște puncte luminoase figurile câtorva arhipăstori și călugări cu tragere de inimă pentru limba și cultura românească.

În Țara românească, după activitatea bogată a lui Antim Ivireanul, tipărirea de cărți bisericești române s'a continuat, chiar sub episcopi de origine grecească. Traducerile lui Damaschin văd acuma lumina tiparului. Cel mai însemnat între urmașii lui

Damaschin și Chesarie Antim a fost Chesarie (Halepliu), episcopul de Râmnic (1773—1780), sub care s'a început (dela 1776) publicarea *Mineelor*, o operă monumentală, în douăsprezece volume în folio, tradusă din grecește, în care se utilizează în parte și «Viața sfinților» de Dosofteiu. Chesarie aveă o cultură remarcabilă, cunoscând, afară de grecește și limba rusească, franceză și latină. Astfel se explică, că în prefața unei cărți de Minee găsim

cuvintele cu totul neobiceiuite în Țara-românească în timpul acesta: «Aflu linia neamului românesc din vechiu trăgându-se din slăvit neam al Romanilor (Valahii numindu-se după limba slovenească), a căror slavă au strălucit împreună, unde și-au ținut și soarele razele».

În Moldova de asemenea întâlnim, către sfârșitul veacului, arhipăstori luminați, înainte de toate pe cei doi Iacov, pe Iacov Putneanul, care scria singur sau îndemnă pe alții la scris și care, retras mai în urmă în mănăstirea Putna, o reorganiză, aducându-o din nou la înflorire, și pe Iacov Stamatî, de origine ardelean, care cită pe Montesquieu, iar în raportul cel înaintă Domnului asupra școalelor, cerea reforme din cele mai înțelepte, dorind între altele instituirea unui profesor de latineste, care prin predarea gramaticii latine să înlesnească «îndreptarea și împodobirea limbii moldovenești». În același timp, în mănăstiri se porni iarăși îmbogățirea literaturii bisericești prin nouă traduceri. Paisie Veliciovski, un Malorus, care cunoscuse multe țări ortodoxe înainte de a se așeză în Moldova

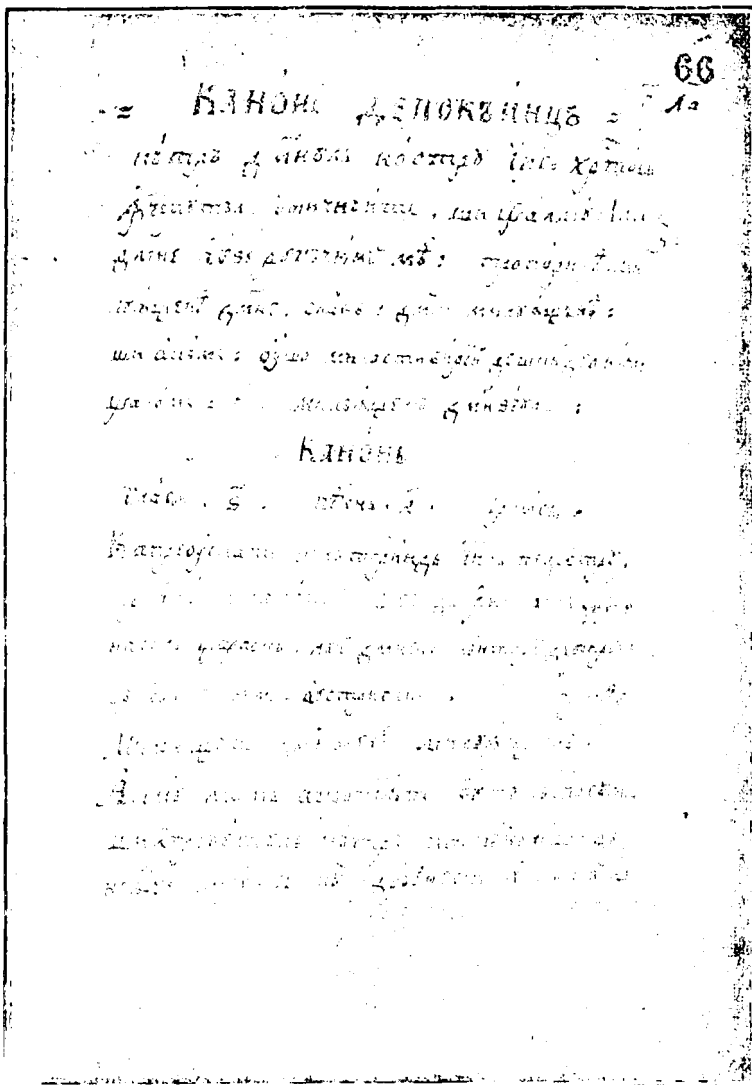
Iacov Stamatî și Paisie Veliciovski.

Iscălitura lui PAISII STAREȚ.

strânse în jurul său un număr mare de ucenici, «izvoditori», și «tâlcuitori» și ridică iarăși la faima de odinioară mănăstirea Neamțu.

Cel mai harnic între toți traducătorii acestui timp a fost Vartolomeiu Măzăreanu (care a trăit cam între anii 1710 și 1790), egumen în două rânduri al mănăstirii Putna, ajuns mai târziu arhimandrit (1768) și ieromonah (1787). De la el ne-au rămas o mulțime de manuscrise și cunoaștem după titlu un număr mare de alte scrieri ale sale, în cea mai mare parte traduse din rusește. Eră atât de activ, încât chiar în vremea celor cinci luni petrecute ca membru al unei deputațiuni la Petersburg, el află timpul să facă o traducere de 151 de pagini. Dar pe lângă izvodirile sale de cărți bisericești și de scrieri filosofice și morale, el scrisese și o *Istorie a mănăstirii Putna*, o com-

Vartolomeiu Măzăreanu.

Canon de pocăință, manuscris autograf de VARTOLOMEIU
 MĂZĂREANUL

(în posesia Academiei Române).

pilare de *Letopiseș al Moldovii* și *Domnia lui Ștefan Voevoda cel Viteaz*, precum și acèle *Condici* ale diferitelor mănăstiri din Bucovina de azi, ale căror arhive el le puse la rânduială. Pentru grija cea mare ce o avea pentru școli, fu numit «îndreptător școalelor domnești, episcopești și mănăstirești al Moldovei». Mai ales îi zăcea la inimă școala cu două despărțituri, clădită de el la mănăstirea Putna, în care împreună cu ieromonahul Ilarion instruiă pe tinerii în «ciaslov, psaltire, octoih, catehismul, moldovenește și rusește, alcătuirea scrisorilor (stilistica), moldovenește, psaltichia după melodia grecească, gramatica, geografia cea tălmăcită de episcopul Amfilochie după Buffier, retorica, piatra evangheliei asupra despărțirii bisericii răsăritului de a apusului, epistolia episcopului Eughenie, istoria bisericii după Evsebie și alți istorici... și scurtata filosofie platonească».

În strânsă legătură cu literatura bisericească e cea profană, a cărților cu colorit popular. Unele traduceri de opere filosofice sau morale și de povestiri romantice, apoi romanul filosofic *Critil și Andronius* (1794) ș. a., se și tipăresc. Cronografele se înmulțesc și vedem chiar o îndreptare spre literatura istorică serioasă a antichității. Astfel, la anul 1746, logofătul Ienache Buzilă plătește să i se facă o copie după «izvorul cel vechiu moldovenesc» al *Istoriilor lui Herodot*. Și celelalte scrieri populare (*Halimaua*, *Bertoldo*, *Sintippa*, *Legenda Troiei*, *Esop*, *Batjocora Fandasei*, *Erotocritului Cornaro*, etc.) se răspândesc în tot mai multe manuscrise. Ele sânt de astădată traduse din grecește, iar multe din acestea pătrund, prin Veneția, ca tălmăciri din italienește. Nu lipsesc nici încercări, stângace încă, de a traduce în versuri, precum e bunăoară o mare parte din traducerea *Erotocritului*, epopea romantică a Cretanului V. Cornaro, din care ni s'au păstrat manuscrise împodobite cu frumoase ilustrații în acvarelă. În general, la sfârșitul veacului, apar tot mai des scrierile versificate; cu o parte din ele, cronicile și narațiunile rimate, ne vom ocupa mai amănunțit.

Literatura
profană.

În Ardeal, în întreaga jumătate dintâiu a secolului al XVIII-lea nu se ivește nici un scriitor de seamă. Activitatea tipografică încetează; în cei cincizeci de ani dintâi ai acestui veac abia dacă apare ici și colo câte o carte, precum e *Pânea pruncilor*, tradusă din ungurește (Belgrad, 1702), apoi câte un *Catehism*

În Ardeal.

la Cluj și la Sibiu și două la Sâmbăta-mare. La 1744 apare la Cluj ediția a doua — cea dintâi e necunoscută — a unei *Bucoavne*, ca un prevestitor al acelei serii de cărți de școală ce aveau în curând să iasă de sub teascurile blăjene, remarcabilă și pentru punerea alături a alfabetului latin cu cel chirilic și a Tatălui-nostru transcris cu litere latine. Încolo nu știm să mai fi apărut vreo carte tipărită. Cele ce erau necesare pentru slujbă se importau din Țara-românească sau se copiau cu mâna.

**Unirea cu
Roma.**

Cu începutul veacului al XVIII-lea o parte a Românilor din Transilvania se uni, din punct de vedere religios, cu Roma. Mișcarea aceasta religioasă avu o influență atât de hotărâtoare asupra întregii mișcări intelectuale la Români, încât cu dascăli ardeleni care trăesc în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea și la începutul celui de al XIX-lea începe epoca nouă a literaturii noastre. Deși scrierile lor apar în mare parte în secolul al XVIII-lea, totuși ele nu pot fi tratate în istoria literaturii noastre vechi. Dimpotrivă, în Țările române, spiritul nou și influențele apusene străbat numai încet, așa încât unele din scrierile ce apar la începutul veacului al XIX-lea aparțin încă cu totul epocii vechi și vom vorbi despre ele în această parte dintâiu a Istoriei literaturii române.

**Neuniții
Istoria lui
Radu
Tempea.**

Unirea cu Roma stârni la o parte a Românilor transilvăneni un puternic curent de luptă, mai ales în părțile de miază-zi, care țineau viu contactul cu Țara-românească. Această luptă se reoglindește și în scrisul lor. Protopopul bisericii Sf. Nicolae din Brașov, Radu Tempea († 1742), scriind *Istoria sfintei biserici a Șcheailor Brașovului* (continuată apoi de Radu Duma), află accente energice și duioase ca să condamne și să plângă pe cei ce «au lăpădat și au călcat pravoslavnică leage». Într'un moment dat, cuvintele primesc subț condeiul său formă versificată. Cronică aceasta, pe lângă un scurt istoric al bisericii, de la venirea Bulgarilor (a. 1392) în Brașov, cuprinde și interesante notițe autobiografice, din care vedem energica ținută a protopopului brașovean nu numai când aveă să se împotrivescă lui Inochentie Clain, venit la Brașov cu gândul să atragă pe Români la unație, ci și în luptele sale locale cu Sașii.

**Plângerea
Silvașului.**

Tot împotriva unirei e îndreptată pe la a. 1782: *Plângerea sfintei mănăstiri a Silvașului, din eparhia Hațegului, din Prislop*, o cronică rimată, cu versuri șchioape, dar cu accente foarte

puternice împotriva celor ce au părăsit legea strămoșească. Călugărul care a scris aceste versuri, pe lângă preocupările religioase, vede și primejdia națională ce rezultă din desbinarea bisericească:

Că nu va fi spre un folos
Unăfia ce s'a scos,
Ci numai ca să ne răsnească
De frații din Țara-românească
Și din Țara moldovenească;
Ba încă și între noi din Ardeal
Să bage pe cel viclean,
Să nu ne mai putem înțelege,
Din Sași și din Unguri a ne mai alege...

De aceea vom pricepe durerea sufletească din care răsare pătimașul blestem:

O, de te-ar fi ars focul, Blaj,
Că tu multe răutăți lucași!

Avem, în acest secol și o încercare nouă, mai puțin serioasă însă ca a lui Dosofteiu, de a versifica saltirea, făcută la a. 1720 de brașoveanul Teodor Corbea, pe când era «vel-pisar i canțelar al Împăratului Rusiei», căruia îi și dedică lucrarea.

**Teodor
Corbea.**

În sfârșit, tot din acel Brașov, care întreține prin biserică și negustorii săi relații strânse cu Curtea din București, este și Eustatie (fiul protopopului Eustatie Grid), căruia îi plăcea a se numi, pe rusește, Dimitrie Eustatievici, sau chiar pe grecește, Eustathiadis. El a scris, ca dascăl al școlilor din Brașov, în a. 1757, cea dintâiu gramatică românească pe care o «afierosește» lui Constantin Mavrocordat. De model i-au servit gramaticile grecești și rusești pe care le-a cunoscut pe când își făcea învățătura în școlile din Chievul rusesc. Astfel se explică, că în această descriere a limbii române nici un cuvânt nu pomenește de romanitatea noastră și nu licărește nici una din ideile ce aveau să-și facă cale prin gramatica lui Samuil Clain și Gheorghe Șincai.

**Gramatica
lui Eusta-
tievici.**

Trecând în revistă manifestările literare din Ardeal, nu vom uita a pomeni de un codice miscelaneu, alcătuit de un preot sătesc (care în tinerețele sale petrecuse dincolo de munți, în mănăstirea Bistrița). Acesta, prin conținutul său, ne dă măsura

**Codicele
Mateiu
Volleanu.**

А҃г҃а҃ста ѿ а҃н҃а҃ а҃н҃а҃ а҃н҃а҃, шї р҃ма҃рт҃ъ а҃н҃а҃
 а҃ с҃вѣтлѣи ѿ с҃вѣтлѣи р҃е пам҃филіа, с҃вѣтлѣи р҃е
 А҃с҃аріа палестинїи, ѿнде сиріе сїа҃ца
 мар҃кѣ А҃с҃тантїи р҃па҃ра,
 р҃ а҃н҃а҃рт҃ъ А҃с҃тантїи:—

І Іудѣици фѣрѣтїи Кѣмѣсїтїи, пѣррама҃д҃антїи:
Ѧ А҃с҃тантїи с҃вѣтлѣи фїва, Кѣнѣ пам҃филїи ва а҃с҃тантїи
С Сѣуло с҃вѣтлѣи принѣтїе пѣр с҃вѣтлѣи фѣтѣрѣс.
С Сѣуло с҃вѣтлѣи принѣтїе пѣр с҃вѣтлѣи фѣтѣрѣс.
О О҃н҃а҃сѣ тѣмѣ тѣмѣ фївѣсѣ пѣр с҃вѣтлѣи фѣтѣрѣс.
У У҃н҃а҃сѣ тѣмѣ тѣмѣ фївѣсѣ пѣр с҃вѣтлѣи фѣтѣрѣс.
Г Г҃р҃ѣнѣз А҃с҃тантїи пѣр палестїи рѣсѣдѣнїи с҃вѣтлѣи фѣтѣрѣс.
Х Х҃р҃ѣс с҃вѣтлѣи а҃н҃а҃сѣсѣ цѣнѣсѣнїи Кѣрпѣрѣсѣи фїва.
Р Р҃ѣнѣ цѣнѣ сѣтѣла҃сѣ тѣмѣнѣсѣ, сѣтѣнѣсѣ фѣрѣтїи фївѣнѣсѣ тѣмѣнѣсѣ.
И И҃н҃а҃сѣ тѣмѣ тѣмѣ фївѣсѣ пѣр с҃вѣтлѣи фѣтѣрѣс.
 Чѣрѣнѣз пѣрѣнѣз А҃с҃тантїи а҃с҃тантїи фѣтѣрѣс.

с Оиѣ

А҃с҃тантїи А҃с҃тантїи А҃с҃тантїи:
 а҃н҃а҃рт҃ъ а҃с҃тантїи ма҃тею:—

O pagină din CODICELE MATEIU VOILEANU: Versuri
 latine transcrise cu litere chirilice.
 (După M. Voileanu, Codicile Mateiu Voileanu).

de a cunoaște nu numai cultura, ci și gustul celor ce formau pe timpul acela clasa cărturarilor ardeleni. El e o duioasă dovadă de setea după emoții artistice a acestor preoți aruncați în câte un sat, departe de orice bibliotecă, a neînvinsului dor de a-și alcătui înșiși o bibliotecă, copiind pentru sine și pentru urmași învățăturile edificatoare și poveștile frumoase ce le treceau prin mâni, scriind din memorie altele, cetite sau auzite de mult, încercând înșiși să le imite și să aștearnă pe hârtie reflexiile lor personale. Dar acest manuscris, scris între anii 1737 și 1768 cu slovă caligrafică de preotul Mateiu Voileanu, ne mai spune și cât de puțin rafinat eră gustul artistic al cărturarilor noștri, care putând să citească operele poezilor mari ai clasicității romane și eline în original, se mulțumeau să copieze câteva versuri latine, cu litere chirilice, pentru ca să se întoarcă apoi iar spre acele povestiri naive care au format hrana sufletească a cetitorilor din evul mediu. Partea cea mai mare a Codicelui Voileanu e dedicată scrierilor de natură religioasă, evanghelii cu tâlc, predici, vieți de-ale sfinților, etc. «Pildele filosofesti de pe limba cea proastă grecească tălmăcite românește» sânt copiate pentru înțelepciunea cuprinsă în forma lor scurtă și sentențioasă. «Istoria Troadei, întru carea au împărățit Priam împărat, tatăl lui Parij», eră una dintre cele mai gustate scrieri populare ale vremii. «Povestea lui Arhirie cu nepotu-său Anadam» o scrie la îndemnul soției sale, Mărinca. O deosebită predilecție are însă Voileanu pentru povestirile versificate, precum e cea a lui «Ioasaf Stâlplnicul» (pe care am mai menționat-o în redacția lui Dosofteiu din Hurez). «Cântarea Evei când ieșea din porțile raiului» și «Plângerea lui Adam, când ședeă în preajma raiului». Și psalmul 136 îl găsim versificat, probabil de Voileanu însuși, care adesea încheie diferitele părți ale manuscrisului său cu versuri și care se încearcă chiar a traduce câțiva hexametri latini ai lui «Evseviev de Pamfilia, episcopul de Chesaria Palestinei» despre «Prorocia Sivillei».

Cu încorporarea Bucovinei la Austria (1777), s'ar putea crede că în această parte a vechii Moldove, prin contactul nemijlocit cu cultura apuseană, aveau să răsără, mai de vreme decât în Țările-române, zorile epocii nouă. Dar aici se porni delă început o politică de germanizare. Din rapoartele genera-

In Bucovina.

lului Enzenberg, care vorbește cu dispreț de «popi», se vede că tendința de a da noiei provincii un caracter german eră mai mare decât grija de a răspândi cultură între Români. Din cele șase școli «moldovenești» pe care le găsiră Austriecii la venirea lor, în curs de nouă ani s'au închis cele din Câmpulungul-moldovenesc și rusesc, cea de la Putna, care avusese de dascăl pe Vartolomeiu Măzăreanu, iar cea din Siret se prefăcù în școală «utracvistä». Tipografiile din Viena, Lemberg și Cernăuți trimit ici și colo câte o broșură cu «Așezăminte pentru cadastru» sau «pentru țărani» (1786), cu «Orânduielei de pădure» (1786) sau «pentru stingerea focului» (1794) și o «Pravilă asupra călcărilor grele de poliție» (1807), dar pentru hrana sufletească a mulțimii nu se îndrumă nici o publicație, iar pentru educarea tinerimii apare abia la 1804 un Catehisis mic, cu textul german alăturat — «prin înaltul guberniumicescul decret din 17 Septemvrii 1802, nr. 27111» se spune în titlu — și un și mai mic Octoih. Faimosului A. de Marki, adus la 1783 din Transilvania ca dascăl, pe motivul că știă românește — de fapt se adeveri că nu știă — i-au trebuit douăzeci și șapte de ani până să poată scrie «Gramatica» sa germano română. În biblioteca Facultății de teologie din Cernăuți se găsește un dicționar german-român manuscris, scris la începutul veacului al XIX-lea de un Cantemir.

La Aromâni.

Nu vom uită să amintim, la sfârșitul acestei priviri generale asupra nizuințelor culturale românești în veacul al XVIII-lea, de mișcarea importantă spre redeșteptare națională la frații noștri din depărtatele ținuturi ale Peninsulei-balcanice. Încă pe la sfârșitul veacului al XVII-lea, prin lărgirea negoțului asupra țărilor occidentale, Aromânii din centrul Macedoniei ajunseseră la o înflorire economică atât de remarcabilă, încât ea nu putea, la acest popor cu înalte calități intelectuale, să nu producă și o înflorire culturală. Orașul Moscopole deveni centrul ei, iar Academia din acest oraș, pe lângă care lucră de la 1740 și o tipografie, fu cel mai însemnat focar de cultură al Peninsulei. E adevărat că limba acestei Academii eră cea grecească și tot grecești și cărțile ieșite de sub teascurile moscopolitane, dar tendințele școalei nu erau elenizătoare și nu puteau schimba caracterul românesc al populației, care acasă, în socotelile negustorești, în școlile elementare și, pe cât se pare, în parte, și

Α Γκιεβγοσητόρρη.

Α οίτ'εαπταολυμίναιαησαπυτζάνα, τρα
Φηλητήρεα α Φυμέλλορού ανοσερέγυ, κα
(πησηψέσκυ) δε μάλτε τζέ ερά δόρου σε ο
βένζοι αίσα άρχηζμα τρα. Φάρα ανώατρα·
τζη κυ εφολήξε σε κηκασεάσκα Φυμέλλε
ανώατρα, ατζία τζη κυ μάλτα ζαμάνε, ος
κυ μάλτα ζαχμέτε ο κηκατέσκυ πρε αίτα
λήμπα· Καίαντε νάντε σε αγκαροοι λήμπα
ανώατρα, ος νά μα λήμπα. μα όσοι δόγ-
ματελε α πύσηλλυ. Κα θζοίτζε δαβήδ (σε
μησηκόρα κυ αλάντε πλάσι· όσοι ν βητζάρα
λκαρρα αλόρου) Τρα τζεά δε κάτου πυ
τίμι κηπυσήμ τρα αλφαβητάρεα αίσα, δε

Α

κά-

O pagină din PEDOGOGIA lui UCUTA (1797).

(După I. Bianu și N. Hodoș, *op. cit.*).

în biserică, întrebuntau graiul strămoșesc. Greceasca eră numai mijlocul de a pătrunde în studiile mai înalte. Spre a putea înlesni procurarea acestui mijloc, învățatul protopop Anastasie Cavalioti (născ. pe la 1728) a îngrijit să dea vocabularul său greco-român (*Πρωτοπειρία*, tip. la Veneția, în 1770). Exemplul lui fu urmat mai târziu de Daniil Mihali Adami Hagi (*Εισαγωγική*, ed. II din 1802). Conștiința națională eră, la acești Aromâni, atât de deșteptată, ei erau atât de mândri că sânt urmași ai Romanilor, încât pe la începutul veacului al XIX-lea, vestitul Neofit Duca își dădea toate silințele să-i atragă spre elinism și să-i convingă că sânt greșiți când se cred descendenți ai Romanilor, blestemând pe cei ce «se laudă că vor să constituie o nație deosebită».

Nici răsfirați de soartă prin țări streine, Aromânii care avuseseră parte de lumina răspândită prin școalele din Moscopole, nu-și uitară de limba și obârșia lor și astfel vedem apărând, la anul 1797, în Viena *Νέα Παιδαγωγία*, cea dintâiu carte aromânească de școală, a lui Constantin Ucuta, care, fiind cartofilax și protopop al coloniei de negustori aromâni din Posen în Prusia, dădea acest «Abecedar ușor», «Romanovlahilor» spre a învăța cartea românească. Câțiva ani mai târziu (după 1803) a scris un anumit Ghișca din Tirana și acel Codice, numit după posesorul lui actual, Codicele Dimonie, care cuprinde traduceri de scrieri de natură bisericească și alcătuiește cel mai important document de limbă veche a Aromânilor. În scurt timp aveau să apară apoi și cărțile lui Bojagi și Roja. Acestea însă sânt scrise de-adreptul sub influența școlii ardelenе și deci aparțin epocii următoare.

23 EPIGONII.

Decadența culturii naționale a acestei epoci se oglindește deplin în scrierile celor ce erau să fie urmașii marilor noștri cronicari. Cei ce însemnează de-acum înainte cursul vremii și evenimentele istorice, sânt niște epigoni palizi și fără originalitate, cărora le lipsește simțul istoric și vederile personale. Ei scriu istoria țării lor mai mult din datorie decât din vocație. Fără să fie în stare să imiteze strălucitele modele din trecut, rămase unora din ei necunoscute chiar, în paginile lor apare, în

locul frumosului graiu bătrânesc, o limbă impistrițată cu cele mai hibride neologisme grecești și turcești.

Cel ce continuă în câțva vechea tradiție a cronicarilor e un Grec, cu numele Amiras, care laudă pe slugile înțelepte din Tarigrad, cu care se încunjură Domnul. El scrie cronica românește și grecește. Cunoștințele sale de limbi orientale îl face să urce scara boierilor și să fie întrebuițat în misiuni diplomatice, pe care nu și le împlinește totdeauna cu fidelitate. De la 1729 încolo îi pierdem urma. Cronica sa pare a și-o fi scris pe când eră marele-sulger al lui Grigore Ghica, pe care îl tămâiește cu orice ocazie. Cronica sa începe de la 1661 și se bazează pe «izvoadele» continuatorilor lui Miron Costân, iar mai târziu pe același izvor pe care-l copiează și Nicolae Muste. Partea originală, bogată în amănunte, e cea care tratează domnia a treia a lui Mihaiu Racoviță și începutul domniei dintâiu a lui Grigore Ghica.

**Alexandru
Amiras.**

În Constantinople, unde pe la 1760 trăia, împreună cu Domnul său mazil, scrise Ienache Kogălniceanu *Letopiseșul Domnilor Moldovii de la domnia întâiu și până la a patra Domnie a lui Const. Mavrocordat V. V.*, după ce pentru timpurile anterioare (de la 1661 încoace) el traduse sau copië o traducere română a cronicei lui Amiras.

**Ienache
Kogălni-
ceanu.**

Familia Kogălnicenilor se poate urmări până subt Simeon Movilă (1606—1607), când într'un act aflăm întâia oară pe un diac cu acest nume. Urmașii acestei familii sânt printre boerinașii care nu jucau un rol important în istoria țării lor. Abia pe la sfârșitul veacului al XVII-lea și în veacul al XVIII-lea îi întâlnim în boerii mai însemnate. Cronicarul Ienache (născ. la 10 Oct. 1729) însuși, începând cu funcțiunea de treti-comis, o duse până la mare-medelnicer (1776) și stolnic. A murit bătrân, după amintirile familiei, pe la 1795.

Fără de a avea o cultură mai remarcabilă și talent, el apare ca un scriitor convențional, dând caracteristici banale, care s'a potrivit la orice Domn, iar acolo unde nu știa ce să scrie umpleă locul cu descrierea ceremonialelor. Une-ori declară singur neștiința sa, astfel la Const. Mavrocordat: «În zilele acestui Domn, ce s'a fi lucrat, nu știu, că n'am găsit scris». Izvoarele sale erau puține și e caracteristic, că nu-l cunoștea nici pe Neculce, de la care ar fi putut învăța atât de mult.

Din cronica sa transpiră mai ales un reacționarism boieresc care stă în opoziție atât de flagrantă cu faptele marelui său descendent, Mihail. Astfel, când Const. Mavrocordat caută să asculte de jalbele țăranilor, cercând să-i desrobească din sclăvie și când el silește pe preoți să învețe carte, boierul, care nu se

Iscălitura lui IENACHE KOGĂLNICEANU.

gândește decât la casta sa, exclamă: «Ușile divanului erau închise și multă vorbă cu prostimea aveă — cât atât le dedese obraz, cât nu puteă nimenea dintre boieri ca să zică măcar cât de puțin lucru vreunui țăran, că îndată strigă lui Vodă, și pentru un lucru de nimica a unui țăran, cât de prost, făcea pe un boier mare mascară și-l închideă. Și mai dăduse o poruncă în țară, ca să nu fie nime volnic a luă cuiva măcar un ou fără de bani, nici slujbaș, nici altul nime».

**Cronicarul
Canta.**

Un alt cronicar moldovean, care răzămându-se pe cronicile anterioare, mai ales pe Neculcea, compilându-l pe scurt și întreșând pe ici și colo câte un amănunt, povestește apoi dela sine o bucată din istoria Moldovei, până la ocupația rusească din 1769—1774, e Ioan Canta (prescurtat din Cantacuzino), unul dintre boierii țării, fost mare-spătar și stolnic, și încuscrit cu Hurmuzăcheștii. În cronica sa, Canta ne apare adesea ca un aspru judecător al Domnilor, fără însă de a aveă priceperea istoricului și lipsindu-i și farmecul limbii și al expunerii.

**Gheorghe
Suțu.**

În timpul acesta de scădere a oricărei politici de energie națională, o parte însemnată a grijilor Domnitorilor și ale îm-

prejurimei lor erau manifestările de natură curat formală, multe și pompoasele ceremonialuri, care, împrumutate de la Bizantini, se desvoltaseră până la ridicul, urmând pravile binestabilite, pe care curtenii le păzeau cu mai multă sfințenie decât legile țării. «Cunoaștem până și *rânduiala alaiului la scoaterea domneștilor cai din ciair* și știm că la capul procesiunii mergea *iuruc-bairactarul* și la coadă *mehter-bașa*, cu toată *taifaoa*» (D. Russo).

Ca cea din urmă scriere din colecția de «Letopisețe ale Moldovii» a lui M. Kogălniceanu figurează *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi și nouă a preainălțașilor Domni* pe care, în 1762, o scrisese Gheorghe Suțu, sau, după cum se numea el în limba vremii sale, Gheorgachi, al doilea logofăt. Ce valoare literară poate avea înșirarea seacă a ordinei în care se așezau boierii și diferitele amănunte din ceremonialul Curții, își poate inchipul orîșicine.

În Țara-românească, un anonim a refăcut, probabil, între anii 1724 și 1729 cronica lui Radu Popescu în spiritul influenței familiei Bălăceanu. Din cronica lui Popescu se lasă afară toate aprecierile nefavorabile la adresa lui Aga Const. Bălăceanu, ginerele lui Șerban Cantacuzino, care a știut să moară ca un erou pentru o cauză puțin vrednică de laudă, iar moartea lui Brâncoveanu se descrie cu amănunte nouă și duioase, într'un stil frumos și avântat. De la una din nepoatele lui Const. Bălăceanu primim manuscrisul acestei Cronici Samuil Clain, care-l copiă la 1770.

**Cronica
Bălăce-
nească.**

În «*Istoria oștirii ce s'au făcut asupra Moreii la anul 1733*» se descrie, în formă de jurnal, campania Turcilor în Morea împotriva Venețienilor, la care luase parte, din porunca lui Ștefan Cantacuzino, și marele paharnic State Leurdeanu. Unul dintre puținii Români din suita sa, probabil, Constantin vătăvul, a descris-o, dând știri interesante, deși adesea naive, precum aceea că la Seres «aerul e greu pentru bărbați, iar pentru neveste bun, că sânt prea frumoase». Limba e foarte stricată și această «Istorie» e întâiul nostru monument literar care băjbăe de turcisme.

**Istoria
oștirii
asupra
Moreii.**

Stolnicul Dumitrache, cu numele de familie Varlaam, ne-a lăsat niște memorii despre timpul scurt, dar zbuciumat, între deschiderea războiului ruso-turc și întronarea lui Alexandru Ipsilante. Scrierea aceasta, foarte importantă pentru mulțimea

**Dumi-
trache
Varlaam.**

de amănunte istorisite de un martor ocular și pentru acele intercalate în ea, e lipsită însă de valoare literară, căci autorului îi lipsește darul de povestitor, iar limba sa e împetrișată cu atâta turcisme, încât chiar contemporanii lui cu greu o vor fi putut înțelege.

**Mihaiu
Cantacuzino.**

Un alt cronicar e Mihaiu Cantacuzino din vestita familie a boierilor munteni, el însuși boier cu vază, ocupând funcțiunile de vel-medelnicer (1746), mare stolnic (1753), apoi un timp îndelungat cea de mare-vistier și în urmă de mare-ban. A fost însărcinat în viață cu importante misiuni diplomatice și avu să sufere în două rânduri întemnițare pentru atitudinile sale politice. Rusofil convins, el fu silit, când Turcia se dovedî mai puternică, să facă ceea ce făcuse și celalalt înaintaș al său în politica prietenoasă Rusiei, Dimitrie Cantemir, să emigreze în Rusia (1776), de unde nu se mai întoarse în țara sa, primind acolo rangul de general-maior și 2000 de șerbi.

În exilul său rusesc scrise, la 1787, opera sa principala *Genealogia Cantacuzinilor*. Gelos de a impune aritocrației rusești cu obârșia sa strălucită, fostul mare-ban alcătuește un mare arbore genealogic, în mare parte fantastic, și nemulțumindu-se cu vița împărătească a strămoșilor săi, el își găsește descendența dela un «pair de France» de pe timpul lui Carol cel Mare, cu numele Nicolae Valua (Valois). Pentru vremile pe care le poate reconstrui din acte păstrate în familie, scrierea sa e de mare valoare istorică, iar paginile în care istorisește pășunile proprii dintre anii 1750—1787 au, pe lângă însemnătatea lor istorică, și o valoare literară, fiind bine scrise și interesante prin bogăția amănuntelor.

**Dionisie
Eclesiarhul.**

Cu totul altcum e alcătuită opera unui modest călugăr, un om de casă al episcopului și mitropolitului de mai târziu Filaret. Deși Dionisie Eclesiarhul își scrie opera sa la anul 1814, ea e mai bătrânească decât cele mai multe scrieri dela sfârșitul veacului al XVIII-lea. Autorul ei, scriind «cele ce s'au întâmplat acestei patrii a Valahiei în diastima vremii de la cincizecișicinci de ani încoace», ne amintește adesea timpurile bune ale înfloritoarei cronografii de demult. E adevărat că simplul călugăr n'are simț istoric, că nu e critic în alegerea izvoarelor sale și adesea e foarte naiv.

Sextil Pușcariu.

Golul...

Fantazie de Ion Gorun.

S'a luat obiceiul ca, de câteori un om mai de seamă părăsește lumea aceasta, pe care noi o numim a celor vii, să se spună că el lasă „un mare gol în urma lui”. — Arareori însă spusa aceasta e adevărată, — sau poate niciodată, în înțelesul acela că, în vâlmășagul mare al vieții, ar putea să rămână, pentru o clipă măcar, locuri neîmplinite, funcțiuni pentru cari, fără veste sau pentru câțeva vreme, să nu se mai găsească organul trebuincios; fiindcă atunci ar însemna oprirea în loc a acestei minunate mașinării care își sbârnaie înainte învățirea fără de sfârșit, când mai vioaie când mai monotonă, — dar veșnic fără putință de întrerupere.

Nu, *gol* în înțelesul acesta nu poate să fie niciodată. Ba dacă ne uităm bine, vedem că este un prea-plin, întotdeauna și orișunde. Nu încap oamenii unii de alții, — acesta e adevărul, — și orice om care împlinește un loc cât de însemnat, sau cât de modest, pe scările sau în țesătura alcătuirii acesteia a stupului omenesc, are totdeauna în jurul lui pânditori, cari abia așteaptă să-l vadă luându-și tălpășița și lăsând locul *vacant*. Se întâmplă chiar ca unii să-și închipuie, cu totul greșit, că *de aceea* ei nu pot *ajunge*, fiindcă le stau alții în cale.

Și totuși *este* un *gol*, pe care îl lasă aproape toți oamenii cari părăsesc lumea aceasta. Aproape toți, — afară de acei nenorociți — sau prea fericiți — cari au rămas fără nici o legătură de inimă, de dragoste, pe lumea aceasta. Acesta e *golul* pe care îl lasă deopotrivă și omul cel mai de seamă, ca și acela care și-a dus viața în cea mai deplină obscuritate.

Numai acesta e adevăratul *gol* ce filința omenească, dispărând, îl poate lăsa în urma ei.

Iată, să ne gândim la dispariția unui om de seamă — și să luăm pe unul de renume mai mult decât local — de renume mondial. Să zicem, de pildă: Tolstoi. A lăsat el oare un *gol* în urma lui, ca om deosebit între oameni, ca filosof, cugetător? — Dintre dispăruții deceniilor din urmă, e poate cel mai de seamă. Dispar mari demnitari, capete încoronate, pentru ale căror slujbe sunt întotdeauna destui alții, cari să stea gata să le împlinească. Slujba unui cugetător e ceva cu mult mai rar. Și cu toate astea

nu-i adevărat, nici așa, că acest mare om, pe care-l luăm drept pildă, a lăsat un *gol* dispărând.

Tolstoi și-a împlinit viața lui, cum puțini alții și-au împlinit-o. Ce *gol*, cum *gol*, — când omul acesta a sgudivit o lume cu puterea, cu adâncimea cugetării sale? Ceeace el a lăsat în urma lui, aceasta *gol* să se numească? — sau se chiamă plină și neperitoare comoară de sămânță ce, aruncată în cugetările viitoare, are să încolțească acolo cu o rodnicie mereu reîmprospătată, pentru viitoarele îmbelșugate recolte ale adevărului?

Poate chiar ca timpul și oamenii să mai știrbească câte ceva din esența credințelor pe cari acest cugetător le-a propovăduit; dar opera lui rămâne, în toată întregimea și armonia ei, la ea nu mai eră nimic de adăogat sau de șters; — și dacă rămâne opera, atunci ce *gol* poate să mai lase dispariția, și amintiri fatală, a meșterului?

Și totuși, zic iarăși, a fost un *gol* pe care l-a lăsat și acest om deosebit între oameni; — l-a lăsat acolo unde nu ne mai deosebim unii de alții, cum nu se deosebește regele de cerșetor, — nu numai în mormânt, dar și în viață.

Este golul care a făcut pe bătrâna contesă văduvă să-și cheme sfârșitul unei vieți ajunse să se resume în remușcare; — și este și acela, care a făcut pe bătrânul servitor credincios al marelui om, să-și scurgă ultimele picături de sânge și de viață pe mormântul stăpânului iubit și slăvit.

Aicea ne întoarcem să simțim cu inima noastră, ceeace judecata rece poate mai puțin să cuprindă.

Pierind, duce cu dânsul cel care ne a stat aproape, o parte din viața noastră chiar. O parte mai mică sau mai mare. Duce un cuvânt pe care l-am fi spus, o purtare pe care am fi avut-o altfel dacă ne-am fi gândit mai bine, — sau duce stăpânirea cu care a știut — și fără să vrea — să cuprindă viața noastră mică, umilă, atârănătoare de bogăția unui suflet mare, atotcuprinzător acelei vieți... Este una sau este alta; — aicea e *golul*.

De ce, contesă, nu te-ai știut pătrunde de felul supraomenesc de a fi, de a gândi și a făptui, al celui supra-om cu a cărui viață ți-a fost hărăzit să-ți împletești viața ta?

De ce, servitor umil al marelui cugetător, ți-ai legat atât de mult sufletul de dânsul, încât ți-ai închipuit că cu moartea lui a murit însași bunătatea, însași cugetarea dreaptă și blândă de pe pământ?...

Gol aici, gol dincolo. Gol ucigător, lăsat de cele ce s'au dus și nu se mai pot întoarce. Și nu se mai pot îndreptă, — nu mai pot să fie făcute altminteri de-acuma...

Câtă vreme trăim împreună, noi oamenii aceștia, trăim așa, cașicând niciodată unii din noi n'ar mai muri și ei, — cașicând tot ce am greșit unii față de alții s'ar putea îndreptă orișicând, — și cași când ar fi firesc ca ceice ne iubim, de-apururi să trăim alături unii de alții.

Indoită greșeală, — și pururi neschimbată. — Ceeace greșim, se răsbună atunci, când nu se mai poate îndreptă; și iubirea noastră rănită de moarte rămâne atunci, când rămânem singuri cu iubirea din care nu mai putem să facem decât o cunună pentru morți.

Atunci numai, — numai atunci, simțim *golul*; — *acesta* e golul.

Dar e numai pentru noi înșine; — lumea mare n'are ce să vadă și ce să simță dintr'insul.

Drepturile și datoriile noastre.

Drepturile noastre sunt datorii, pe care ni le impunem; datorii mai largi față de neam și față de țară.

Femeia nu dorește, prin drepturile ce le solicită, independența rău înțeleasă; ea cere tovărășia dreaptă la muncă, pentru binele familiei, poporului și țării sale.

Ea vrea să aibă propria sa cugetare, propria sa judecată, propria sa răspundere.

Femeia a evoluat la această treaptă socială, prin instrucțiunea și cultura sa, pe care a putut să și-o câștige în deceniile din urmă.

Și este o fericire că instrucțiunea, a dat unei clase de femei această serioșitate, care îi dă o nouă podoabă în menirea vieții sale.

Pe lângă virtuțile frumoase, ce să cereau femeii până acum, vieța de astăzi îi cere tărie de caracter și energia de care are nevoie în lupta pentru existență.

Nu mai este în concepția vremurilor trudite ce le trăim, educațiunea păpușească a femeii, acelei femei orientale, care așteptă îmbrăcată în podobe și pietrii scumpe, să fie alintată și măgulită, visând fericiri de pe altă lume.

Va dispărea din rândurile căsnicilor, această femeie jumătate curtezană, jumătate roabă, care duceà vieața sa indolentă în inerție, omorând vremea, umplându-și capul de lectură monstruoasă, iscodind vecinic mijloace pentru a-și împlini golul vieții.

Femeia nouă, care se va alege din amalgamul noiei plămădeli, va ști să cugete, să judece, să ia parte la sporul de muncă, nu numai al familiei sale, ci va trebui să fie tributară și popofului său.

Ea va avea, în parte cu soțul ei, răspunderea apărării și susținerii vetrii familiare, și totodată apărării și susținerii țării sale.

Ea va țineà la sfințenia și cinstea casei sale, precum va țineà la sfințenia și cinstea moșiei noastre strămoșești în principiile de a ajuta la întărirea scumpei noastre patrii prin desvoltarea noastră pur națională și morală.

Astfel femeia desorbită de cătușele moștenite prin atavism, va transformà mijloacele sale de apărare, precum subterfugiile și șiretenia, în energii, având curajul a purtà consecințele acțiunilor sale.

Câmpul acesta de activitate, ce i se va deschide femeii prin câștigarea drepturilor sale civile și politice, va aduce atâtea roade în refacerea morală, socială și culturală a poporului nostru, încât este incalculabil ajutorul ce-l va puteà dà femeia neamului său, și rezultatele ce le vom obțineà prin colaborarea sa.

În chipul acesta înțelegem noi femeile române emanciparea noastră.

Brașov, Iulie 1920.

Maria Baiulescu.

Patria.¹⁾

În mărul ce se pârguie pe creangă
Noi ți-am gustat pământul roditor,
Din svonul dus pe câmpuri de-o talangă
Ți-am răspirat nelămuritul dor.

E sânul tău de mamă pâinea moale
Și laptele domoalelor cirezi.
Iubim albastrul fum în rotocoale
Că tu ai fost deprinsă să visezi.

Ai frământat credinți nemuritoare
În sângele focșilor băieți,
Cari au cules pe buze de fecioare
Sărutul mândrei tale frumuseți.

Profetic luminezi peste dezastre
Cărări ce 'n zări de răsărituri pier ...
La glasurile clopotelor noastre,
Ne ridicăm cu tine către cer.

Ți lămurim, pe lespezi de morminte
Sculptatul graiu din timpul glorios.
În straturile vechi de oseminte
Ți numărăm al jerifelor prinos.

Trecutul adormit și viitorul
În clipa care bate le 'mpreuni:
Când fericiți lipim la piept feciorul,
Îmbrățișăm într'ânsul pe străbuni.

Prin veacurile moarte 'n suferință
Te-am ridicat în slăvi pe-al nostru scut
Și zămislیم eterna ta ființă
Din fiecare trudă pusă 'n lut.

Prin noi răsufli 'n marile elenuri,
Tu gemi când sângerările ne dor;
Ci 'n veștejirea noastră dorm noianuri
De vieți ce-or înflori la vremea lor.

Sus cupa morții cu dureri amare!
Sorbind-o, te vom binecuvânta,
Ca râurile contopite 'n mare,
Noi vom muri în nemurirea ta.

Nichifor Crainic.

¹⁾ Din volumul de poezii „Darurile Pământului“, apărut de curând.

Istoria Românilor în școalele secundare din Transilvania.

Infăptuindu-se aproape complet unitatea națională a neamului nostru, Ardealul cu o parte din Banat, Crișana și Maramurăș s'a contopit cu patria mamă, România veche. Ținuturile acestea, pe cari frații din sudul Carpaților obișnuiesc a le cuprinde sub numele general de Transilvania, și-au avut, spre deosebire de Bucovina și Basarabia, rupte numai în secolul 18 și 19 din trupul Moldovei, în cursul veacurilor istoria lor, în mare parte deosebită de a României vechi.

Istoria e, după religie, materia de învățământ cea mai che-mată pentru a servi ca mijloc de educațiune religioasă-morală și îndeosebi națională. Două generații ale Românilor din Transilvania au fost crescute învățând istoria falsificată a fostei Ungarii, în care tot ce au prestat Românii se ignoră, sau dacă se aminteă, se făcea cu ură și dispreț. După această istorie falsificată, tot ce a produs vrednic de inserat în istorie populațiunea Ungariei vechi aparține numai Maghiarilor, pe când aceștia de fapt și-au însușit totdeauna isprăvile celorlalte naționalități. Generațiile trecute și cea de acum au fost crescute în ideia, că noi am fost pe pământul Transilvaniei numai o turmă de robi, care a dus cu răbdare jugul impus de neamurile venetice și s'a mărginit la un traiu mai mult vegetativ. Cărțile de istorie românească erau oprite cu strășnicie și abia în preajma războiului mondial a pătruns, de contrabandă, istoria Românilor scrisă de d-l N. Iorga. Era sistem în acțiunea aceasta, căci guvernele maghiare, cari s'au per-rindat în cursul veacurilor în Transilvania și Ungaria știau, că numai ucigând orice sentiment de demnitate națională în sufletul poporului românesc îl puteă face copt pentru contopire în neamul maghiar.

De fapt, Românii din Transilvania și-au avut, în cursul *tuturor* veacurilor decând apar documentele Ungariei referitoare la acest ținut românesc, efortările, luptele, biruințele, suferințele și înfrân-gerile lor. Toate acestea au alcătuit vieța lor istorică și ei sunt, în parte, rezultatul ei. Generația de acum și cele viitoare din Transilvania trebuie să cunoască de acum înainte, pe lângă istoria Românilor peste tot, și amănuntele istoriei Transilvaniei. Aceste nu numai pentru a satisface cerinței didactice de a cunoaște mai

întâiu bine ceea ce e mai apropiat, — nu numai pentru a întări cu ajutorul trecutului sentimentul demnității naționale, ci și pentru ca în urma cunoașterii trecutului, în multe privințe grozav pentru noi, să vadă, că cucerind în sfârșit libertatea națională, la aceasta s'a ajuns numai după suferințe și jertfe grele și neîntrerupte aduse de Românii de pretutindeni. Iar pentru a păstra libertatea câștigată, cei de acum și viitori trebuie să muncească și să fie totdeauna gata pentru apărarea ei, dacă nu vor să cadă neamul nostru de nou în robie, fie aceasta și de alt solu. Căci e știut, că în fericire omul e prea dispus să uite răul trecut, e dispus chiar să nu-și bată capul cu răul, care poate veni. Pe cât de oțeliți au fost, în veacurile întunecate, în lupta pentru a câștiga libertatea, pe atât de oțeliți trebuie să creștem pe Români în hotărârea de a păstra și desvoltă ce au câștigat.

E deci nevoie, ca în *manualele de istorie* pentru școalele secundare (și normale) din Transilvania să se dea evenimentelor istorice de acolo un loc mai larg decât cel admis în manualele din vechea Românie. Trebuie scos cât mai bine în evidență, că începând aproape cu cele dintâi documente privitoare la istoria acestor provincii, Românii se prezintă cu propria lor organizație națională bazată pe dreptul românesc, jus olachale, cu districtele lor *românești*, cu județi (cneji) și voievozi naționali, cu administrație și justiție națională. Sașii și Săcuil așezați între noi, dela noi au împrumutat împărțirea administrativă după *scaune*, care nu se mai găsea nicăiri în alte ținuturi ale Ungariei de altădată.

Românii din Transilvania au format totdeauna grosul armatelor în luptele mai ales cu Turcii, având organizație militară bine încheșată pentru acele timpuri încă din secolul al XIV-lea, deci cu mult anterioară acestui secol. De aceea și jertfele aduse de poporul nostru au fost, în cursul vremii, cu mult mai mari decât ale popoarelor conlocuitoare și, până nu perise cu totul simțul de dreptate față de Români, și recompensele mai dese.

Când persecuțiile contra Românilor transilvăneni au luat o formă tot mai barbară, aceștia nu au prețat să-și apere drepturile străbune cu arma în mână, așa că nu e secol, în istoria căruia să nu fie inserată cel puțin o revoluție românească.

În istoria Românilor din Transilvania, bisericei, respectiv bisericilor naționale trebuie să li se rezerve un loc mai larg decât cel obișnuit în România veche. Biserica a fost cetatea de apărare

și de adăpost a naționalității noastre, ea ne-a dat pe cei dintâi luminători și propovăduitori ai ideii naționale, ea ne-a dat pe cei mai buni luptători împotriva dușmanului secular și după aceea. Pe fiecare pagină a istoriei naționale din Transilvania, biserica își impune partea ei, ceea ce nu se poate zice, în aceeași măsură, despre biserica din vechiul regat, unde alta a fost vleața politică.

Nu trebuie uitat, că în școlile din Transilvania trebuie să se arete mai amănunțit și raporturile din trecut între poporul român și străinii veniți aici. Aceasta nu pentru a produce ura explicabilă la cel ce nu poate simți necesitatea reclamată de vremurile de acum de a privi și în neamurile străine concetățeni egal îndreptățiți, ci iarăși pentru a avea mereu un „ține minte!” când poporul nostru ar slăbi în energie.

E de altminteri și chestie de demnitate, ca istoria Românilor transilvăneni să nu se mulțumească cu un locșor după ușă, căci Transilvania a fost în jumătatea a doua a socolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea leagănul renașterii naționale pentru Români *de pretutindeni*.

În manualele de istoria Românilor introduse în vechiul regat pentru cursul inferior al liceelor și al școlilor normale — pentru cursul superior nu există manuale anume — sunt trecute și părți din istoria Românilor transilvăneni. Nu numai pentru d-nii profesori arătăm aici, ce oferă aceste manuale pentru istoria Românilor din Dacia superioară.

1. *Th. Avr. Aguletti*, Istoria Românilor pentru școli și public. Ed. IX. București, 1914. 263 pagini. Cu 2 hărți și numeroase ilustrațiuni.

Pag. 30—31: Cucerirea Transilvaniei de către Unguri; situația Românilor.

Pag. 71—75: Starea Românilor de peste munți dela venirea Ungurilor până în secolul al XVI-lea. Răscoalele Românilor. Urmările răscoalelor.

Pag. 122—130: Istoria lui Mihai Viteazul.

Pag. 192—197: Români de peste munți în secolul al XVIII-lea.

Pag. 217—221: Revoluția Românilor din 1848 în Transilvania. Absolutismul austriac și progresele Românilor sub el

Pag. 255—259: Români din Ungaria. Starea lor politică, culturală și economică.

2. *Gr. G. Tocilescu*, Manual de istoria Românilor pentru clasa a IV-a gimnazială și școalele secundare de fete. Ed. I. București, 1904. 260 pagini cu 92 ilustrațiuni.

Pag. 34: Cucerirea Transilvaniei; situațiunea Românilor (zece rânduri).

Pag. 40—43: Starea Țării-Românești și a Moldovei înainte de întemeierea voivodatelor (amănunte răzlețe).

Pag. 79—81: Starea Românilor de peste munți dela venirea Ungurilor până în secolul al XVI-lea.

Pag. 119—122: Luptele lui Mihai Vodă Viteazul din Transilvania.

Pag. 124—126, 128—130: Căderea și moartea lui Mihai.

Pag. 163—164: Românii de peste munți în secolul al VII-lea.

Pag. 184—186: Istoria și cultura de peste munți în secolul al XVIII-lea. Revoluția lui Horia.

Pag. 206—209: Revoluția din 1848 în Transilvania. Absolutismul austriac și progresele Românilor sub el.

3. *N. Iorga*, Istoria Românilor pentru poporul românesc. Ed. II. Vălenii-de munte, 1914. 413 pagini cu 138 ilustrațiuni.

Pag. 36—40: Românii și Ungurii.

Pag. 95: 14 rânduri despre starea Românilor.

Pag. 122, pt. 6: 12 rânduri (la Ștefan-cel-Mare).

Pag. 187: o notă de 7 rânduri.

Pag. 203—208, 209—213: Mihai Viteazul.

Pag. 325—329. Noua literatură românească în Ardeal. Revoluția lui Horia (aceasta în 12 rânduri).

Pag. 348: Gh. Barițiu și Andreiu Murășianu (16 rânduri).

Pag. 359—360: Revoluția din Ardeal 1848.

Pag. 381—383: Austro-Ungaria și Românii de sub coroana Sf. Ștefan. Chestia națională.

Din manualele d-lor Iorga și Aguletti au apărut ediții nouă, 1920, resp. 1919, în cari proporția între materialul referitor la Transilvania și celalalt nu e schimbată.

Dupăcum se vede, materialul din istoria Românilor transilvăneni e redat prea pe scurt și cu omisiuni. Despre Banat și Crișana nimic, la Maramurăș numai amintirea lui Dragoș și Bogdan, cu toate că Banatul are o frumoasă istorie, iar în Maramurăș vieța românească și în adunările județene ale nobililor români a ținut până târziu. Urmează deci, ca pe viitor manualele de

istoria Românilor să cuprindă tot materialul necesar și pentru școalele din Transilvania, fie că autorii de până acum fac pentru acestea ediții speciale, fie că profesori din Transilvania alcătuiesc anume manuale.

Se înțelege, că întreg materialul adăugat din istoria Românilor transilvăneni nu va fi prezentat ca ceva deosebit, ci organic încheșat în cel al istoriei generale a Românilor. Peste tot, pretutindeni unde permite desfășurarea istorică, trebuie scoasă la iveală *unitatea istoriei naționale a întregului popor românesc.*¹⁾

Mai e un lucru, care nu trebuie uitat la Ministerul Instrucțiunii al României întregite. Și în manualele de istorie întrebuințate în școalele maghiare și săsești, rolul istoric al Românilor e șters sau cu totul falsificat. Trebuie îngrijit acum, ca partea Românilor în istoria Daciei superioare să-și capete locul, ce i se cuvine în manualele tuturor școalelor de pe pământul românesc.

Victor Lazăr,
Bibliotecar aj. al Academiei Române.

Niciodată nu trebuie să numești pe vre-un muritor fericit, înainte de ce ai vedea cum se va coborî sub pământ, după ce a trecut și peste ultima lui zi, murind.

Euripides.

*

Geniul nu e rar astăzi, dar caeace nime nu are mai mult și ceeace în rândul întâiu trebuie nizuț să aibă fiecare, e conștiința.

Gustave Flaubert.

*

Nu numai interesul poartă fesul, cum se zice în lume, ci și cugetările și mai ales cugetările, chiar și atunci când au degenerat în vorbe goale.

I. G.

*

¹⁾ D-ilor profesori de istorie le recomand să-și procure, pentru istoria Românilor, cel puțin următoarele lucrări:

G. Barișiu, Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă. 3 vol. Sibiu, 1889.

N. Iorga, Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria, 2 vol. București, 1915.

N. Iorga, Histoire des Roumains de Transilvanie et de Hongrie. 2 vol. Bucarest, 1915. (O prelucrare a ediției românești.)

Al. Xenopol, Istoria Românilor. Ed. a III-a în 5 vol. București, 1920.

N. Iorga, Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen. 2 vol. Gotha, 1905.

Doamna Munților.

Piesă în 4 acte de I. U. Soricu.

Actul II.

(Urmare.)

Casa din Abrud a tribunului Boeriu. O casă mare de lemn, cu ceardac larg, după felul caselor de munte. În curte straturi cu flori parte vestejite, parte călcate în picioare. Casa este situată pe un loc mai larg lângă drumul de țară, dealungul căruia se văd un șir de case din sat și biserica. În fund și la stânga se văd munții cu păduri de brad, cu piscuri pleșuve, la distanțe se vede câte un paznic cu lancea și tulnicul de brad.

Pe drum trec la răstimpuri oameni singurateci.

La ridicarea cortinei. Cătălina împreună cu Silvia, în costume de pădurence, cos la masa din mijlocul ceardacului.)

Scena I.

(Cătălina, Silvia.)

Cătălina (Cu ochii pe cusătură):

Cât e de subțire albastru, par'că nici n'iar fi de lână!

Silvia (Tot cu ochii pe cusătură):

Il țesuse pentru sfită preoteasa a bătrână,
Și pentru odăjdii sfinte să lucreze-i este drag.

Cătălina:

De-ar fi bănuit, sărmana, că din sfită-i facem steag!
Dar să vezi că nu ne-ajunge, avem roșu prea puțin.

Silvia:

Despre asta n'avea grije, au muntencelor din plin!

Cătălina:

Zestrea fetelor.

Silvia:

Așa e. Dar o dau cu bucurie;

Doar sunt mirii lor, cari poartă steagurile 'n bătălie

Cătălina (Se ridică, apucă steagul pe care l-a cusut, pe amândouă colțurile și-l flutură.):

E frumos?

(Face câțiva pași militărești imitând comanda.)

Acum 'nainte!... Viță mândră de 'mpărați,

Noi cu vulturii din zare, noi cu șoimii suntem frați.

Brațul nostru o să 'nfrunte chiar și trăsnetul ceresc

Și măreț în lupte sta-va steagul nostru românesc!

Silvia:

Te pricepi să dai porunca!... Nimeni nu te-ar da de gol
Că-i poruncă de femeie...

Cătălina:

Nu-i vreo greutate: Rol.

L-am jucat în zeci de rânduri mai în fiecare an,
Il cetirăm împreună: rolul Jeanei de Orlean!

Silvia:

L-ai jucat la Pesta-mi pare.

Cătălina:

Nu. Acolo am jucat

Numai rolul Cleopatrei. Dar la Viena...

Silvia:

Și-ai plecat!

Cătălina:

Mi-eră dor de munții noștri și de cer și de hodină.

Silvia:

Știu c'ai fost sărbătorită mai frumos ca o regină.

Cătălina:

M'admirau! Și flori și lauri așterneau în calea mea

Insă, Silvio 'nțelege: nimenea nu mă iubiă.

Și-aș fi vrut să fiu iubită nu pentru talentul meu,

Ci pentru sărmanul suflet, care-a pribegit mereu,

Fără să-l mângăie nici o rază caldă de iubire,

Fără să-i priceapă nimeni bogăția de simțire.

Poate dac'aveam o mamă iubitoare, ori un tată,

Aș fi cunoscut în viață și iubire-adevărată.

Silvia:

O cunoști acuma...

Cătălina:

Nu știu. Pacostea că sunt magnată

O prăpastie îmi pare. O povară vinovată

Silvia:

Dar și Iancu este nobil...

Cătălina:

Nobil, însă niciodat'

Sufletul de neam și glie nu și l-a înstreinat!

Eu?... Am fost a nimăruia!

Silvia:

Astăzi însă ești a noastră!

(Aplecându-se și luând dela Cătălina un ac cu ață.)

Iacă termin și eu steagul, dă-mi un fir de ață-albastră.

Cătălina (Mângăind-o):

Harnică, frumoasă, dulce și Buteanu ți se 'nchină.

Silvia:

Iată că se 'ntoarce Dobra și Buteanu, Cătălină!

Cătălina:

Nu sunt ei!

(Legând flamura steagului de prăjină.)

Așa de bine, Silvio-ți cunoști iubitul?

Un ciocan!... Nu e?... Atuncia...

(Arătând o țintă.)

Bate ținta cu cuțitul!

(În acest timp cei doi streini: Dragoș și Pinte se apropie tot mai mult. La ușe se despart. Pinte se 'ntoarce. În drum se 'ntâlnește cu o ceată de lănceri, discută puțin, apoi cu un gest de amenințare, pleacă cu ei. Dragoș intră singur în ceardac dând binețe.)

Scena II.

(Aceleași, Dragoș.)

Dragoș:

Cu respect și 'nchinăciune gingașelor lucrătoare!...

(Către Silvia, recomandându-se.)

Dragoș...

Silvia:

Fata popei Balint!...

(Dragoș întinde mâna Cătălinei.)

Cătălina:

Eu, o biată călătoare!

Dragoș:

Coaseți!...

Silvia:

Dăm și noi o mână de-ajutor, unde se poate!

Dragoș:

Steaguri...

Cătălina:

N'aveau Moții steaguri la centuriile toate!

Dragoș (Privind lung la Cătălina, pe care o recunoaște):

A!... Dar câtă fericire!.. Dumneata erai aici?

Cătălina (Supărată de privirile lui):

Precum vezi!...

Dragoș:

În munți o zână...

Cătălina:

Flamuri cos pentru voinici!

Dragoș:

V'am aplaudat acuma mai pe urmă 'n »Hughenoți«

Cătălina:

Cu fășii reale astăzi, eu leg rănile la Moți!

Dragoș:

»Ifigenia« la Viena cât de splendid ați jucat,
Mi-amintesc cu ce mândrie flori pe scenă-am aruncat.
Pentru ce-ați părăsit scena, fală, glorie și nume?

Cătălina:

Cuceriam atunci o sală, azi am cucerit o lume!...
Știu!... Mă prețuiam la Curte, căci le desfătam vederea,
Dar aicea sunt iubită, pentrucă alin durerea!
Este o deosebire!...

Dragoș:

O nuanță!...

Cătălina:

Cum o iei.

Dragoș:

Dar te admirau streinii...

Cătălina:

Aici mă iubesc ai mei!

Dragoș:

Și de unde știi, că poate 'n miile de spectatori,
Cari îți pregăteau triumfuri și-așterneau în cale-ți flori,
N'a fost unul care 'n cale-ți sufletul și-a așternut?

Cătălina:

Știu!... Dar el eră departe, în Ardealul prefăcut,
Intr'o scenă uriașe și-un eroic rol jucă.
Pe erou și tragedia însă nu-i puteam vedeă,
Fiindcă munții, ca o pânză uriașe de cortină,
Ascundeau vederii mele dureroasa lor lumină.

(In decursul povestirii, Silvia coase, ridicând numai din când în când
capul și zâmbind. Acum tocmai a terminat și ea steagul de cusut.
Se ridică, îl scutură și-l fâlfăie.)

Silvia:

Gata și-ăsta!... (Fluturându-l.)

Ia privește!... Parcă-i arc de curcubeu.

(Doi lănceri aduc un rănit, căruia îi curge sânge din tâmplă.)

Scena III.

(Aceiași, doi lănceri, Molnár.)

Cătălina:

Ce-i?

Un lăncer:

La Cernița-l loviră, prăpădi-i-ar Dumnezeu.

Silvia (Văzând pe rănit):

Molnár!... Dar Buteanu unde?...

Cătălina (Mângăind pe rănit pe frunte și privindu-i rana):

Stai!... Indată te faci bine!

Unde-s ceialalți?... Și Iancu, Iancu pentru ce nu vine?

Dragoș (Aparte furios):

Iancu!... Scenă... Tragedie... Eroism și rol real,

Va să zică astea toate te aduseră 'n Ardeal!

(Silvia toarnă apă. Cătălina leagă rana lui Molnár, pe care apoi îl așează pe o laviță.)

Dragoș (Luând o perină):

Dați-mi voie!...

(Vrea s'o așeze sub capul rănitului, dar Silvia i-o ia din mână.)

Silvia:

Nu!... Tribunalul n'o să simtă alinare.

(Zâmbind cu durere):

Decât dacă îi așează perina o fată mare.

Dragoș (Glumind):

Când la asta două zâne prind acum să se 'ntreacă,

Singur eu de-aș fi rănitul, ar fi greu ca să nu-mi treacă!

Molnár:

Nu te 'mpiedecă nimica...

Silvia (Intrerupându-l):

Vrei un păhărel de vin?

Molnár (Silviei):

Nu!...

(Lui Dragoș):

Decât pe drum la Kossuth cu ștăfete 'n Dobrițin,

Ar fi fost mai bine poate, din cireș să-ți faci un tun.

Tu, cu numele lui Dragoș, ce frumos ți-ar sta tribunal! (Ridicându-se):

N'a trezit porniri în tine aerul care-l respiri?

Furcile, de cari prin sate spânzură atâți martiri?

Dragoș:

Tocmai astea mă făcură, ca dela Mihăileni,
Să m'abat să duc cuvântul păcii și pe la Câmpeni.
Tocmai rana ta mă face tot mai mult stăruitor:
Puneți sângiurilor capăt!... N'aveți milă de popor?
(De pe culmi se aude glasul tulnicului. Molnár ascultă, ridicând
capul. Cătălina și Silvia tresar.)

Dragoș:

E semnal?...

Molnár:

Da. Trece Iancu, sau Axinte.

Silvia (Veselă către Cătălina):

Fericire!

O să vie și Buteanu!...

Molnár:

Ți s'a făcut dor de mire?

(Cătălina se ridică și se 'ndreaptă către Silvia.)

Cătălina:

Da. Dar n'are după cine?... Chipul lui frumos de zeu,
Ochii visători, cuvântul...

Silvia:

Zi, că-mi place, că-i al meu!

Cătălina (Către Dragoș):

Vrednică de-așa un mire!

(Dă Silviei în mână steagul.)

Dulce ca o Cosânzeană,

Mlădieri de crini ea are și ochi ageri de romană.

Când aprinsă ochii 'n fulger jos în vale și-i abate,

E zeița libertății sus pe ziduri de cetate!

(Lui Molnár, care în timpul acesta s'a sculat):

Stai ticnit, că-ți face rău.

Molnár:

Mi-a trecut.

Dragoș:

Ai pierdut sânge.

Molnár:

A curs numai ce-a fost rău!

(Se vede pe drum o ceată de lănceri, cari se apropie tot mai mult. Molnár pleacă înaintea lor. Silvia și Cătălina se îndreaptă cu ochii spre ei. Ei trec în frunte cu Aiudeanu, pe drum la deal. Apoi se aud urale. Strigăte de »Să trăiască«. După puțin timp ceata apare mărită. Petrece pe prefecți și pe tribuni, în frunte cu Iancu, până în dreptul casei lui Boeriu. Apoi se depărtează și nu se mai aud dela ei decât fraze scurte: »Nu ne dăm«, »Nu dăm armele«, »Morți ori vii«, »Smeri-'n irima lor«, »Curăți, mă!«. În acest timp în ceardac conversația continuă până la intrarea în scenă a prefecților și tribunilor, înaintea cărora se dusesse și Molnár, care acum e cu ei.)

Cătălina (Către Silvia):

Ne retragem în odaie, cât or ține domnii sfatul.
Terminăm pân'atunci.

(Ia în brațe steagurile și o alintă pe Silvia spre ușe.)

Hai!...

Silvia (Cu ochii spre ceată):

Dar...

Cătălina (Cu înțelesuri):

Dorul neastâmpăratul.

(Silvia iese cu bucățile de stofă pentru steaguri. Cătălina, cu steagurile în brațe, se uită împrejur, să vadă, dacă n'a uitat ceva.)

Scena IV.

(Cătălina. Dragoș.)

Cătălina:

N'am uitat nimica...

Dragoș:

Sigur?

Cătălina (Ridicând capul):

Nu, nimic pe cât văd eu.

Dragoș (Emoționat):

Altădată... De pe scenă... Ai lăsat în pieptul meu
O scânteie și-ai uitat-o...

Cătălina:

Fără ca să știu eu

Dragoș:

Insă.

A căzut în piept aicea și-azi e flacără aprinsă.
Și de umbra ta îmi leagă rostul vieții mele 'ntregi.

Cătălina:

Spune lămurit acuma: ce-ai voi?...

Dragoș:

S'o înțelegi!...

Cătălina (Disprețuitoare):

Eu?

Dragoș:

Da. Tu!...

Cătălina (Ironic):

Da. Ai dreptate. Ai o splendidă solie.

S'ar găsi pe-aici un suflet să nu-ți poarte simpatie?

(Flamura dela un steag îi scapă din mână jos.)

Când ți-am auzit deunăzi la Mihăileni vorbirea!...

Mi-am zis: Iată semizeul căruia-i închin iubirea!

Du-te, domnule, servește-ți conștientios satrapul,
Lasă umbra Cătălinei, cu ea nu-ți mai bate capul.
Nu-i mai îngăimă cuvinte de iubire și de rugă:
Cătălina niciodată nu se uită la o slugă!

Dragoș (Aprins):

Slugă!... E o datorie către néam și către țară!...
Sângele ce-a curs, pe tine ar fi drept ca să te doară;
Dacă zici că ții la neamul pentru care, să se știe,
Eu luptai în sfatul țării ca să-l scap din iobăgie,
Eu i-am dat viață nouă...

Cătălina:

Iar acuma tu...

Dragoș:

Mă doare.

Când la orice sat, pe culme, văd câte-o spânzurătoare!
De-a scăpat poporul ăsta de Tătari, de Nemți, de Turci,
Nu vreau astăzi pentru Iancu, să mi-l văd murind în furci!

(Coborând glasul înduioșat.)

Și-apoi n'aș vrea nici pe tine, sufletului meu podoabă,
Să te văd cu trup și suflet unui om ca Iancu roabă!

Cătălina:

Vezi, și tocmai teama asta liniștea mi-o fură mie:
Nu cumvă să mă sloboadă Iancu dintr'a lui robie!...

Dragoș (Ingenunche înaintea ei):

Cătălino!... De-alde Iancu, pușcăriile sunt pline,
Însă tu ești numai una, lumea 'ntreagă pentru mine.
Te-a înfiorat pe semne nimbul lui amăgitor:
Nu-i o glorie să mistui în văpaie un popor!...
Azi îl cântă, însă mâne mamele vor blestemă,
Și-ai să ai și tu din lanțul de blesteme partea ta!...
Fugi de el și fugi de ele!... Amândoi pornind în lume,
Ne-om oprî unde te-așteaptă slavă, lauri și renume,
Iară eu, uitând de rolul, ce streini și-ai mei mi-l dau,
Preamări-te-voi că în umbra umbrei tale pot să stau!...

Cătălina (Râzând):

Domnule, păstrează-ți firea...

Dragoș (Ridicându-se amenințător):

Și să nu uiți, dacă astăzi m'am plecat, uitând de rang,
Am puterea ca eroul mâne să ți-l vezi în ștreang!

Cătălina (Batjocoritoare, pornind spre uşe cu braţul de steaguri, dintre care unele atârnă pe pământ):

Măne nu, că-i armistiţiu!... Vezi că spui o imprudenţă?

Peate mai târziu, probabil... Ei, acum la conferenţă!

(Pe când ese, din uşă.)

În zadar ameninţarea...

Dragoş:

Vom vedea!...

Cătălina:

Şi blânda rugă,

Cătălina nu se uită niciodată la o slugă!...

(Iese, deschizând uşa tare. După ce trece în sală, se văd prefectii şi tribunii, cari o aclamă: »Să trăiască«, »Vivat«, »Cătălina, doamna noastră«.)

Ea trece înainte pierzându-se în dreapta. Se aude şi glasul ei: »Înainte, fraţi! Noi cu vulturii din zare, noi cu şoimii suntem fraţi«...)

Dragoş (Singur):

Slugă eu?... Şi el eroul?... Lauri el, şi eu ocară?...

Pisc de munte, te prăvale, tot ce-i viu aici să piară!...

Semizeu? Auzi, eu, Dragoş!... Pentru dânsa ce sunt oare?...

Cătălină, Cătălină, om vedeă care pe care!...

Măne chiar, pe acest Iancu să-l admiri tu ai să poţi,

Căci va spânzură deasupra, sus, peste tribunii toţi!...

Armistiţiu?... Le arăt eu!... Unde-i Hatvani?... De ştire

Am să-i dau să dea năvală măne, când e întrunire,

În biserica din piaţă, la catolici, să vedeţi

Cum pricepe Ion Dragoş să răsbune un dispreţ!...

Chiar aşă. Dar unde-i Pinteă?... Nicăirea nu s'arată?...

După conferinţa asta, îl pornesc la drum îndată...

(În acest timp prefectii şi tribunii cu Iancu în frunte intră în ceardac. Buteanu rămâne în sală, unde în curând vine şi Silvia. Apoi Cătălina.)

Scena V.

(Intră întâi Iancu, apoi Balint în haină de preot, prefect la Roşia, după el Vlăduţ, prefect la Turda, apoi Vasile Moldovan, prefectul Legiunei Gemine. După ei vin tribunii: Ion Dobra, Arpadi, Molnár, Mihail Andreica, Ispas Todea şi Corcheş. Prefecţii iau loc la masă, ceialalţi stau răzimaţi parte de balustrada ceardacului, parte răzimaţi în săbii şi lănci. Discuţia începe întâi potolită, apoi tot mai agitată.)

Iancu (Lui Dragoş):

Te-aşteptam să vii din piaţă, nu ştiam că te-ai oprit.

Dragoş (Luând un aer prietenos):

Ca sirenele pribegii, de pe mări, m'au amăgit!...

Balint (În haine de preot, legat la cap, nevindecat încă deplin, în urma schingiuirilor, la cari a fost supus):

Numai vezi, ademenirea nu uită că e fatală,
Cântecul cel plin de farmec al sirenelor înșeală,
Și cine le cade-'n mreje, viu nu scapă niciodată...

Dragoș:

Uneori le-aude glasul și câte-un Ulise, tată!...
Să lăsăm acuma gluma, n'aș voi să mai petrec
Mult pe-aceia, căci m'așteaptă cu răspunsul. Vreau să plec.
(Către Iancu):

Punem pace?...

Iancu:

Pentru pace ne luptăm de-atâtea luni,
Însă nu 'nțetăm războiul fără de condițiuni!...

Voci:

Nu!

Vlăduț:

Condițiuni?... Acestea totdeauna s'au călcat!...

Andreica:

Chiar acum, că-i armistițiu, honvezii ne-au atacat!...

Dragoș:

Cum?

Corcheș:

Dar las' că mi-o plătiră, smeri-'n sufletele lor!...

Dragoș:

N'au fost trupe regulate!...

Corcheș (Zăbind):

Numai bune de topor!...

Ispas Todea:

Și de lancea și săcurea Țopilor dela Albac. (Năcăjit.)
Eu să știu că mor ca Horia, domnilor, dar nu mă 'mpac!...

Iancu:

Cum ne garantează Kossuth și întregă dieta voastră,
Că ne vom putea noi liberi cultivă în limba noastră?

Ispas Todea:

Cu Săcuii, cari acuma, când ai noștri-'n pace stau,
Ca Tătarii se sculară și năvală-'n sate dau!...

Dragoș:

În război, călcări de-acestea să 'ntâlnesc adeseori,
Și-apoi las' că, mi se pare, nici voi n'ați rămas datori!...

Ispas Todea:

Vaşvári să țină-'n seamă regulele de război,
De nu vreă să-și lase țeasta și cu pintenii la noi!...

Dragoș:

Când ne-om apucă acuma să le judecăm pe toate,
Să ne-aducă la 'nvoială, nici chiar Domnul sfânt nu poate.
Eu am fost trimis aicea, nu să judec ce-a trecut,
Ci 'nvoelilor cu Kossuth să le fac un început.

Iancu:

Da. Dar dacă nu țin seamă de-armistițiul încheiat,
Nu uită că nouă sute de lănceri avem în sat!...

Dragoș (Ca și când ar răspunde la o glumă):

Chiar un fir de păr, atâta voi din cap de mi-ați clintî,
Furtunos asupra voastră tot Bihorul ar porni!...

Iancu:

Când am prins în mână arma, ca dreptatea să ne-aleagă,
Noi ne-am aruncat în luptă cu Ungaria întreagă.
Dac'ar fi numai Bihorul, nu crezi tu c'ar fi ușor
Să 'mpăcăm pe altă cale întristatul nost Bihor?...

Balint:

Să nu crezi că 'ntreg Bihorul o să creadă și gândească
Precum cred reprezentanții lui din dieta ungurească.
Dac'ar fi așa...

Dragoș:

Dar cum e?

Iancu:

Tu ai cercetat Bihorul?

Dragoș:

Da. Și știu cum glăsuește și cum judecă poporul:
A fost rob și pus la biruri, azi a căpătat ogoare.

Iancu:

Dar decât să-și lase limba, mult mai bucuros el moare!...

Dragoș:

Asta nu i-o cere nimeni...

Vlăduț:

Uite, asta n'o mai spune,
Căci Dumineca trecută fû 'oprit din rugăciune
Chiar în sat la tine popa, iară Miercuri de cu zori
Se 'nălțau pe deal sinistre două mari spânzurători.
Iar țărani tăi acuma au prins armele și ei...

Dragoș:

Cine-a spus minciuna asta?...

Vlăduț:

Cine?... Popa Zevedei!...

Balint:

Dela voi din sat în oaste avem un centurion,

A primit și dânsul veste...

Dragoș:

Cum îl chiamă?...

Balint:

Solomon!...

Dragoș:

Nu se poate!

Iancu:

După tine, nu-i nimic adevărat,

Nici că Pantea la Oradea fu de honvezi împușcat.

Opera cea mare însă, fără jertfe nu se face.

Toți muriră vitejește. Odihnească-i Domnu-'n pace!...

Așteptai pe azi instrucții dela Kossuth, le-ai primit?

Dragoș:

Iată-le, de dimineață cu ștafeta mi-au sosit:

Toți:

S'auzim!...

Dragoș (Cetește):

Dacă Românii armele le vor depune

Și declară cumcă dânsii vor fi pentru Uniune,

Voci:

Asta nu!... Odat' cu moartea!...

Iancu:

S'ascultăm! (Către Dragoș) Hai, dă cetire!

Dragoș:

Tuturora le promite o egală 'ndreptățire

Limba și confesiunea...

Moldovan:

Ei, dar știi că-i minunat!...

Dragoș:

Nu-l va 'mpiedeca pe nimeni funcții să ocupe-'n stat...

Moldovan (Ironie):

Doar de-aceea de când dânsii s'au fost declarat stăpâni,

C'o egală 'ndreptățire s'au numit atâți Români!...

Iancu:

Taci!

Dragoș:

La urmă se discută. (Continuând.)

Iar în ce privește limba și fireasca-i dezvoltare,
Kossuth școlilor române le promite ajutoare,
Iar în centrele române, statul, cât va fi 'n măsură
Ca s'o facă, ridică-va institute de cultură.
Se va folosi și limba românească 'n tribunale,
Dat fiind, că toți au drepturi ca și datorii egale.

Iancu:

Mai departe!...

Dragoș:

Și declară că de-acum o să plătească
Statul lefurile pentru preoțimea românească.
Mai promite apoi Kossuth amnestie generală
Și e sigur că Românii îl ascultă...

Iancu:

Se înșeală!

Dragoș:

Se înșeală, nu se 'nșeală, eu mi-oi face datoria
Să vă spun și dela mine că va 'ntinde amnestia
Peste toți...

Molnár (Aparte lui Balint):

Auzi acolo!... Deh...

Dragoș:

Așa e. Totdeauna

Asta ei a afirmat-o, în afară de Șaguna,
Că el a adus Muscalii!...

Iancu:

Nu știam nimic de asta.

Va să zică peste Unguri din Sibiu porni năpastea. (După o pauză.)
Cât privește Uniunea cu Ungaria, pot spune
Că poporul nostru, Dragoș, pân' la moarte se opune.
Despre asta de discuții nu vrem nici chiar s'auzim,
Pentru celelalte, spune garanția ce-o primim!

Dragoș:

Cum?... Îscălitura asta nu este o garanție?

Iancu:

Valorează cât bancnota ungurească de hârtie,
Pentru care, ca să faceți, ăștia voi, pe patrioții,
Aurul să-l dați din mână v'ați înghesuit cu toții!

Dragoș:

Și voi credeți?... Cam care poate fi asigurarea?

Iancu:

După mine numai una: Este

Dragoș:

Ce?

Iancu:

Neatârnairea...

Până când pe soartea noastră singuri nu vom fi stăpâni!
Poți să spui că, noi Români, nu dăm armele din mâni!

Scena VI.

(Aceiași, Preotul catolic din Aiud.)

Preotul:

Ei, căzurăți la învoială, ca să duc la credincioși
Vestea despre împăcare? Am fi foarte bucuroși
Să înceteze dușmănia...

Iancu:

Și noi am dori părinte!

Balint:

Dar păcat, cu Domnul Dragoș nu ne-ajungem din cuvinte...

Iancu:

Iar Sfinția ta îndeamnă-ți poporenii la hodină,
De nu vor să spele dâșii lancea rece de rugină.
Mi s'a raportat că unii căutară și 'n fântâni,
Ca să ia...

Moldovan:

Dar ce 'ndrăsneală!...

Iancu:

Armele dela Români.

Preotul:

A venit pe semne veste că Români se împacă.

Iancu:

Și?... E un motiv acesta călindar din cap să-și facă (Lui Dragoș.)
Vezi cum oamenii lui Kossuth se pricep să-și tragă jarul!

Andreica:

Noi din luptă contenirăm, iară dâșii sar cu parul.

Dragoș:

Sunt greșeli care 'n răsboaie totdeauna-au fost văzute!

Iancu:

Ordin au de armistițiu. Trebuie să-l execute!

Preotul:

Mâne le vom cere seama, c'am vestit pe fiecare
Că vom ține împreună la biserică-adunare!

Dragoș:

Până mâne-mi va trimite Kossuth îndrumări și mie!

Iancu:

Dacă-s tot în felul ăsta, ele pot să nu mai vie.
Poimâne și-așă noi rupem armistițiul.

Dragoș:

Nu se știe!

Nu uită, de-atâta sânge natul este istovit.

Iancu:

Cine-a spus-o?

Dragoș:

Se observă.

Iancu:

Se observă?... Ești greșit!

(Se aude tulnicul, apoi pe drum se văd trei cete despărțite la intervale.
Ele vin cântând. La auzul cântecului vine și Cătălina cu Silvia, cu steagurile.)

Scena VII.

(Aceiași, Cătălina, Silvia, Căp. Neagu, Iambor, Solomon, Pinte, Lănceri.)

Cătălina (Către Silvia):

Câte ai adus?...

Silvia:

Sunt patru!

Cătălina (Către Iancu):

Unde merg?...

Iancu:

Să străjuească

La strâmtori, ca să nu vină vre-o oștire ungurească!

(Dragoș privește cu patimă și ură pe Iancu și pe Cătălina. Cetele s'au apropiat. Acum se deslușește cântecul.)

Cetele-s române

Ce 'nviară azi,

Și cu ele-i Iancu

Iancu cel viteaz!...

(Prima ceată se oprește înaintea lui Iancu.)

Iancu (Lui Dragoș):

Ită-i sunt muntenii noștri!... Știu să lupte și să creadă,
Știu să 'ndure, știu să moară, dar nu vor robi să se vadă.

Au o singură vieață, au acum un singur dor,
De-ar aveă în piept o sută de vieți, le-ar da ușor!
Istoviți sunt ăștia Dragoș?... Ar muri de zeci de ori!
(Către căpitanul Neagu, care vine în fruntea celor din ținutul Albacului.)
Voi să străjuiți pe drumul de către Albac, feciori!

Neagu (Salutând):

Mă supun!

Iancu (Către Cătălina):

Deci dă-le steagul!

Cătălina (Desfășoară steagul, îl sărută, apoi îl dă lui Dragoș):

Să-l purtați biruitori!

Lăncerii:

Vivat Doamnă Cătălină!...

Cătălina (Privește emoționată la ei, cari sunt gata de plecare):

Dumnezeul peste neamuri la izbândă să vă poarte,

Să croiți cu mână tare la urmași o nouă soarte!

Lăncerii (Pornesc cântând):

Iancule mare,
Bravule tare,
Să fii cu noi!...
Tu străjuește
Și ne păzește
De-orice nevoi!...

(Când termină pentru a doua oară cântecul, se pierd în zare.)

Iancu (Lui Dragoș):

Ăștia-s istoviți!... Și Moșii după steag acum să vină,
Moșii mei cu ochi de vultur!... Dă-le steagul Cătălină!

(Vin Moșii în frunte cu Iambor. Iambor salută.)

Iambor:

Să trăiești, mărită Doamnă, Moșii mei cu dinadins
Voiesc steagul, care duce unde-i focul mai aprins!

Iancu:

Iambor, tu să stai de pază lângă Cernița, pe vale!

Cătălina (Sărută steagul. În acest timp Dragoș se plimbă agitat):

Vadă numai biruințe veșnic faldurile tale!

(Dând steagui lui Iambor):

Să-l purtați cu vitejie și cu cinste, dragi oșteni!

Lăncerii:

Să trăiască!

Silvia (Lui Dragoș):

Ăștia-s Moșii deia Vidra și Câmpeni!

Iambor (Cătălinei):

Vom purtă mereu în suflet glasul tău de serafim,
Doamna Munților, n'ai teamă: Noi învingem sau murim!

(Ei desfășoară steagul și pornesc cântând):

Cetele-s române
Ce înviară azi,
Și cu ele-i Iancu
Iancu cel viteaz.

(Cântecul și cu ei se pierd în zare.)

Iancu:

Obosiți?... (Arată spre ultimul grup):

Orăștienii, îi trimise Marțian,
Peste ei unul de-ai voștri, Solomon e căpitan!
Ochii lor au foc din soare, au de flacări pieptul plin,
Fiecare este mândru că-i urmașul lui Corvin.
Știu c'ai lor strămoși sdrobiră de atâtea ori păgânii,
Poartă chipul și virtutea leului din Câmpul Pânii.

(Către lănceri):

Voi, feciori, să stați de pază, la strâmtoare la Vulcan,
Nu cumva să năzuiască dintr'acolo vre-un dușman.

(Lăncerii se apropie. Dragoș se uită curios, vede pe servitorul său
Pintea, lângă Solomon și-i zice cu furie):

Dragoș:

Tu aicea?

Pintea:

De...

Solomon:

Dar unde i-ar putea ședeă mai bine?
E nepot Pinteii viteazul și nu-l las de lângă mine!

Pintea:

În război căzû strămoșul, glonț de-argint l-a fulgerat,
A căzut pentru dreptate. Moștenire mi-a lăsat
Dorul sfânt de slobozie. Dacă-'n inimă la mine
S'o opri un glonț, cădeă-voi ca strămoșul, și-i mai bine
Decât slugă...

Cătălina (Cu steagul întins):

Mergi la luptă?

Solomon:

E decurionul meu!

Cătălina (Sărută steagul și-l dă lui Solomon):

Pururea spre biruință să vă poarte Dumnezeu!

Lăncerii:

Craiul Munților trăiască!...

Pintea:

Și crăiasa Cătălina!

Dragoș (Aparte):

Furcile, fecior de lele, o să-ți răsplătească vina!

Solomon (Către lănceri):

Iară acuma la poruncă să luați, feciori, aminte

După steag cu voie bună și cu Dumnezeu nainte!

(Ceata pleacă la vale cântând):

Cobori, Iancule, din munte

Cu opt mii și nouă sute,

Tot cătane și răgute.

Până Iancu-a fost în fașe,

Au trăit dușmanii 'n pace,

Dacă Iancu s'a mărit,

Toți dușmanii au pierit.

(Se pierd în zare.)

Iancu:

Nu vor ști să moară ăștia?

Cătălina:

Știu să 'nvingă și să moară!

(Sună tulnicul de două ori.)

Balint:

Auzi tulnicul acuma a sunat a doua oară!

Cătălina (Singulară cu bucurie):

În munții noștri falnici

Sunt cuiburi de eroi,

A noastră-i biruința,

Căci Iancu e cu noi!...

Dragoș (Aparte):

De-ai ști ce ură 'n pieptu-mi

Aprinzi când te ascult,

Ridică-l sus în slavă,

Căci n'ai să-l mai vezi mult!...

(Iar sună tulnicul.)

Iancu:

Ce să fie?... Sună iară. Din spre Stiurț, pe cât îmi pare,

Văd un călăreț încoace alergând în fuga mare!

Toți:

Da!

Corcheș:

Aleargă și ce goană.

(Se aud împușcături rare.)

Auziți împușcături...

Iancu (Către Dragoș):

N'or fi început să tragă honvezii dela Păduri...

Ar fi rău...

Preotul catolic:

De către șteampuri sgomotul par'că s'agită...

Dragoș:

Nimenea nu cred pe Kossuth c'ar voi să-l compromită...)

(Călărețul a sosit. El »Cătana lui Iambor«. El salută și dă raportul.)

Scena VIII.

(Aceiași, Cătana lui Iambor.)

Cătana lui Iambor:

Să trăiți Măria Voastră!...

Iancu:

Ce raport aduci, voinice?

Cătana lui Iambor:

Ungurii de pe la Baie caută la ceartă price.

Au venit la noi cu zorul, cerând armele să dăm...

(Iancu dă din cap muștrător lui Dragoș.)

Moldovan:

Și voi?...

Cătana lui Iambor:

Cam puțini acolo, ce să facem?... Ne luptăm!

Iancu:

Au căzut feciori în luptă?...

Cătana lui Iambor:

Vre-o câțiva au fost loviți!

Iancu:

Și-acum?...

Cătana lui Iambor:

Eu mi-am dat raportul și plec iară. Să trăiți! (Iese.)

Iancu (Lui Dragoș):

Ei?... Dar ce spui de această nebunatică ispită?

Cătălina:

Nu vor numele lui Kossuth nici acum să-l compromită?

Dragoș (Aruncându-i o privire furioasă):

Să lăsăm disputa asta, s'alergăm să vedem ce-i,

Cine-a început cu focul?

Iancu:

Te asigur, nu ai mei!

Preotul catolic:

Da, să mergem să le spunem că noi încheiarăm pace...

Andreica:

Să vedem a cui e vina și vedem noi ce vom face!

Dragoș:

Hai să mergem pân' acolo...

Iancu:

Spaneți tulnicul să sune!

Cătălina (Către Iancu):

Pleci și nu mi-ai spus o vorbă...

Iancu (Mângâind-o):

Tu, frumoasa mea minune!

(Toți pornesc. Silvia privește dulos la Buteanu și-și șterge ochii.)

Silvia (Lui Buteanu):

Nu știu ce mă înfloară, pare c'ai pornit la moarte!

Buteanu (O mângâie, plecând):

Fericit acel ce are grija cine să i-o poarte!

(Pleacă toți, rămâne Silvia cu Cătălina.)

Silvia:

Tot aceasta mi-a fost partea chiar de când m'am logodit.

N'am putut nici două vorbe să ne spunem liniștit.

Cătălina:

Or veni și zile bune, de iubire, de lumină.

Silvia:

Ce departe este ceasul de hodină, Cătălină!

Și mă doare că pe cel mai gingaș vis frumos al vieții,

Nourii se întind cu umbra chiar în zorii tinereții...

Socoteam că armistițiul, mult puțin cât o să țină,

Va aduce 'n bietu-mi suflet o scânteie de lumină...

Însă nu. Căci chiar acuma, parc'ar fi ceva făcut,

Mai puțin ca totdeauna i-am vorbit și l-am văzut...

Cătălina:

Chiamă-l în cuvinte blânde, vezi-l în închipuire

Și ascultă-i astfel, dragă, șoapta caldă de iubire,

Și icoana dulce strânge-i lângă sânul tău plâpând,

Și mângâie-l iubitoare, și-l alintă dulce 'n gând,

Până când din înălțime Domnul bolților albastre

Ne va da, odat' cu pacea, sfânta zi a nunței voastre!

Silvia:

Pân'acuma doar cu gândul mângăiatu-m'am. Dar vine
Vremea când atâtea umbre se coboară peste mine.
Sufletul care înflorise ca și floarea lui April
Mi l-am mângăiat cu vorbe de alint ca pe-un copil.

Cătălina:

Floare dulce! Șterge-ți ochii. (O sărută.) Focurile-au încetat,
Nu mai vine nici un sgomot cu fiorul peste sat.
Tu te plângi, dar ei sărmanii or fi frânți și oboșiți,
Să gătim fășii de pânză, ca s'avem pentru răniți!

(Ia o trambă de pânză și începe să taie bandaje.)

Silvia:

Pânza bieteii dascălițe văduve dela Uioară...
Ce păcate și pe dânsa singurul fecior să-i moară.

Cătălina (Rupând fășii):

Astăzi plânge, dar din lacrimi în curând o să-i răsară
Pe cărările umbrite dalbe flori de primăvară!

Silvia:

Arpadi are dreptate... Bine-ar fi să se 'nțeleagă
Ori și cum!

Cătălina:

Da, da, cu cinste, nu ori cum, copilă dragă!
Uite vine o femeie și se 'ndreaptă către noi!
Ce-o fi aducând-o-aicea?

Silvia:

Cine știe ce nevoi!

(Se apropie de ele o munteancă înaltă, tristă, cu îmbrăcămintea sfășiată, în mâna dreaptă cu o lance. Privirea îndurerată dar energică.)

Scena IX.

(Aceleași, o femeie. Femeia vorbește întâi liniștit, apoi tot mai vehement.

E Pelagia Roșu, căreia la Mărișel i s'au ucis bărbatul și fratele.)

Pelagia:

Bună ziua, spor la lucru!

Silvia și Cătălina:

Mulțumimu-ți dumitale!

Cătălina:

Dar de unde și ce veste?

Pelagia:

Dela Mărișel...

Cătălina:

Ce-i?

Pelagia:

Jale!

Silvia:

Ce s'a întâmplat? Acolo par'că-i oaste 'mpărătească...

Pelagia:

A plecat de mult. Acuma-s doar muieri ca să bocească.

Cătălina:

Și-ai venit pe jos?

Pelagia:

N'am aripi, ca să pot veni în sbor,
Să vestesc c'aveam pe lume un bărbat și-un frățior,
Și-amândoi uciși mișelnic de-ai lui Vasvári, căzură.
Reci, cu mânilor pe lance stau întinși în bătătură,
Iar pe drumuri numai leșuri ciopârtite-'n orice loc,
Par'că ți-se face groază... Vai de neam făr' de noroc.
Mistuite cad sub flacări toate cele de prin case,
De sub spuza cea fierbinte vezi albind șirag de oase,
Par'că n'a mai fost vieață pe la noi de când pământul!
Nu știu ce-am greșit, o Doamnă, însă prea ne ceartă Sfântul.
Ce sunt vinovați copiii schingiuiți și ei în silă?
Să se 'ndure de ei batăr, dacă n'are de noi milă!

Cătălina:

Cum? Dar unde sunt lăncerii?

Pelagia:

Cu Axinte, sus la munte,
Că de-aceea n'a fost nimeni pe dușman ca să-l înfrunte!

Cătălina:

Ce să facem?

Pelagia:

Mă pricep eu, că m'a învățat păcatul:
Dacă nu-i cin' să-mi răsbune frățiorul și bărbatul,
O să mor și eu cu dânșii! Eu muierile-mi adun,
Sângele fără de vină cu prisos am să-l răsbun!
Dă-mi un steag! O să-l desfășur astăzi chiar la Mărișel,
Să s'adune tot ce-i soră și soție lângă el!
Știm și noi purtă toporul și furcoiul și 'mblăciul...
Dă-mi un steag, să nu se 'ntindă prea 'nspăimântător pustiul...
(Silvia își șterge ochii. Ia un steag și îl dă Cătălinei. Aceasta îl desfășoară, plânge, îl sărută și coboară cu el la Pelagia. Silvia privește cu ochii înlăcrămați la ele.)

Cătălina:

Ia-l! Și Maica-prea-curată să te poarte-'n paza ei,
Tu, cea mai nenorocită și mai sfântă 'ntre femei!
Și să-l porți tot sus și mândru, la triumf, cât vei putea!

Pelagia:

Focul care-mi arde-'n suflet, ce va face vei vedeà!

Și-acum spune-mi cale bună și izbândă, că pornesc!

(Cuprinde la sân steagul, subsuoară lancea și pornește uitându-se când la steag, când la lance, când la Cătălina; merge, oprindu-se la intervale.)

Cătălina:

Dumnezeu să-ți ocrotească brațul tău cel voinicesc!

(Amândouă privesc cu lacrămile 'n ochi după Pelagia, care le strigă de departe.)

Pelagia:

O să-l port cu vrednicie! Cătălină, să n'ai teamă!

(Cătălina începe să tremure, privind la ea.)

El e solul răsbunării!

(In acest timp Cătălina își întoarce capul la Silvia, care stă 'n picioare în ceardac, cu fășiile 'n mână, emoționată de vorbele Pelagiei, care, arătând spre steag, mai strigă odată »El e solul răsbunării, privește lung la Silvia, apoi la Pelagia, și aleargă după ea strigând.)

Cătălina:

Ia-mă și pe mine mamă!

(Silvia rămâne încremenită. Cătălina fuge la Pelagia, care tocmai se oprise în loc, strigând cu ochii la steag: »El e solul răsbunării.

Cortina cade.)

(Va urmà.)

Grijește bine, să nu fi dator nimănui nimic. Hotărește-te că nu vrei să fii sărac; cheltuiește deci mai puțin decât câștigi. Marea vrășmașă a fericirii omenești, sărăcia îți măncă libertatea; din pricina ei multe virtuți se zădărnicesc. Economia rațională e temelia nu numai a mulțumirii și fericirii, ci și a binefacerilor. Dr. Johnson.

*

Mai bucuos taci decât vorbește: a vorbi e argint, a tăcea e aur. Mai bucuos vorbește mai rar, decât mai des; mai bine mai puțin și temeinic, decât mult și fără rost.

*

Nu-mi pare rău că am trăit, trăind așa ca să nu se zică, că m'am născut înzadar. Cicero.

*

Precum o zi bine întrebuințată aduce un somn liniștit, tot așa și o vieață cu folos trăită, se încheie cu o dulce și împăcată moarte. Leonardo da Vinci.

Rolul simțurilor și al inteligenței în cunoașterea lumii din afară.

Cum se naște conștiința și cunoașterea. — Voința de a trăi care e fondul naturii, numită în științele pozitive *energie*, ajungând prin plămuirea organismului și prin continua dezvoltare la o treaptă, unde se manifestă ca ființă viețuitoare conștientă, — și unde are trebuință de a se izola de substanța ce o încunjură, de a o cunoaște și de a se mișca pentru a-și asigura hrana și existența sa; își plămuește pentru acest scop sistemul nervos, cu organe speciale ale simțurilor, cari lipsesc plantelor, și cu un organ principal al inteligenței, care e creierul, centrul vieții animalice. Prin acest minunat aparat, individul e pus în comunicațiune cu lumea din afară. Impresiunile primite de aci prin nervii sensibili ai deosebitelor organe sunt conduse la creier, și aci se deșteaptă mai întâiu conștiința de sine și de mediul încunjurător. Aci se formează această minunată feerie a lumii din afară. Ea este astfel o creațiune a simțurilor și a inteligenței.

Simțurile însă nu dau decât materialul, adică impresiunile primite prin atingerile și escitațiunile din afară; adevăratul creator e inteligența. Ea produce, prin formele înăscute ei, intuițiunea, adică vederea lucrurilor de unde vin impresiunile. Și dintre simțuri, servesc direct intuițiunea numai văzul și pipăitul sau tactul, cu care e strâns împreunat simțul muscular, prin care deosebim greutatea și ușurința lucrurilor, și simțul temperaturii, cu care deosebim căldura și răceala.¹⁾

Afară de pipăit și văz, toate celelalte simțuri sunt subiective, adică lucrarea lor se petrece numai în noi înșine; ele, prin impresiunile primite, ne fac cunoscută numai prezența lucrurilor, nu ne pot spune însă unde și ce anume sunt ele. Numai prin aceste simțuri singure, individul niciodată n'ar ajunge la conștiința despre lumea din afară. Un om înzestrat numai cu simțul auzului, mirosului și gustului, și lipsit de vedere și pipăit, ar avea

¹⁾ Psihologia actuală, ajutată în dezvoltarea ei de progresele fiziologiei, constată ca simțuri deosebite, având nervii lor speciali, și simțul muscular și al temperaturii, privite ca un singur simț cu pipăitul, de care sunt nedespărțite și subordonate lui, căci nu pot fi puse în lucrare fără pipăit: simțul muscular și cel de temperatură presupun pururea pipăitul sau atingerea, nu însă și vice-versa.

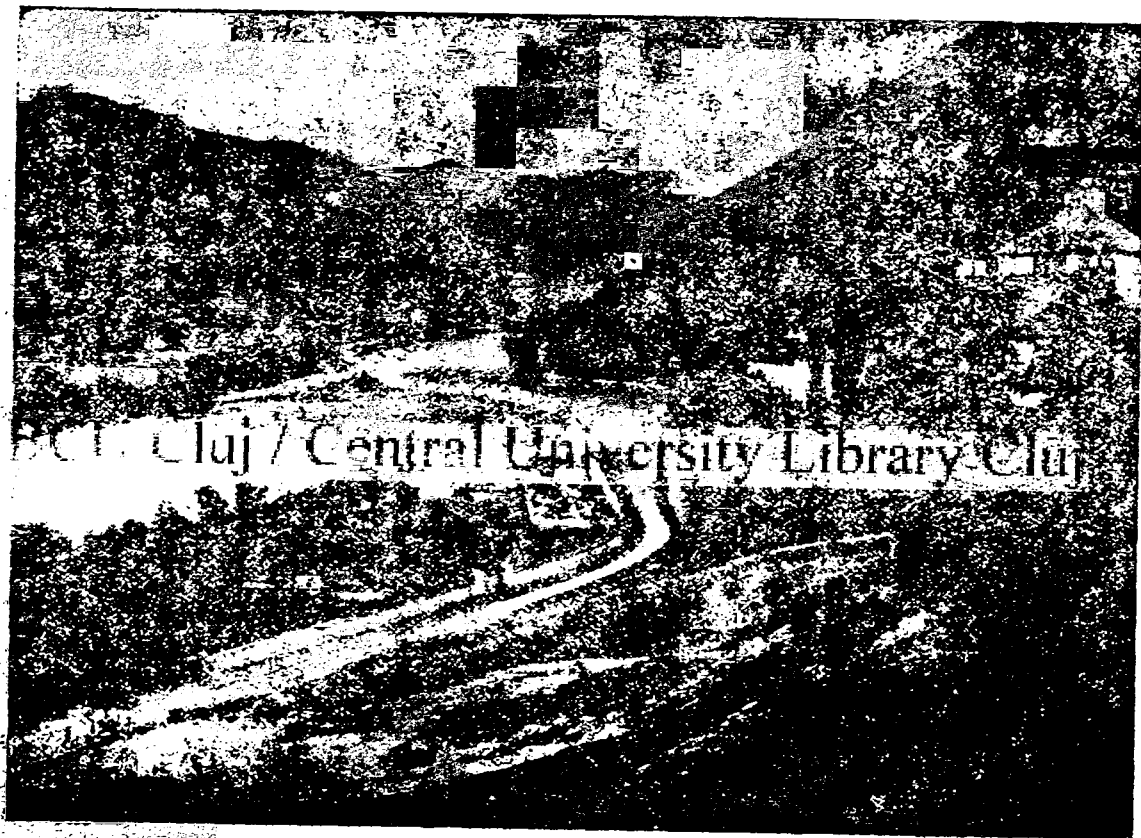
Comuna aromânească Gapeș.

conștiință numai de existența sa și de simțurile, plăcute sau dureroase, de sunet, de gust și de miros, fără să știe de unde și cum se nasc în el aceste simțuri. Pentrucă orice fenomen nu există decât în spațiu; și această formă de percepere, deși dispozițiunea ei e înnăscută în creier, n'ar putea fi deșteptată numai prin impresiunile celor trei simțuri. Datele pentru aceasta nu le pot da decât văzul și pipăitul. Inșă și aci trebuie să deosebim elementul simțial de cel intelectual. Această deosebire e grea, pentrucă noi suntem deprinși a trece în mod instinctiv dela simțire la intuițiune, confundându-le una cu alta; precum în cetera silabizăm și combinăm literele în silabe și cuvinte, fără să avem conștiință de această lucrare, care ne-a ocupat în mod conștient și singură, când am învățat a ceti.

Văzul și pipăitul, sub care se înțeleg și simțul muscular și al temperaturii, au fiecare însemnătatea și energia lor specifică, și se ajută împrumutat. Ceeace lipsește unuia, împlinește celalalt. „Ochiul n'are trebuință să atingă lucrurile spre a le vedea. Câmpul lui este nemăsurat, până la stele. Apoi, el deosebește cele mai fine nuanțe de lumină, de umbră, de culoare, de transparentă; el dă inteligenței o mulțime de date hotărâte, din cari ea, cu deprinderea câștigată prin ajutorul pipăitului, plasmuește forma, mărimea, depărtarea și alte însușiri ale corpurilor. Vederea este un fel de pipăit în depărtare; razele luminei sunt pentru ea ca niște lungi pârghii de pipăire. Dar tocmai prin aceasta ea este supusă amăgirii, pentrucă e mărginită la însușirile, ce se pot cunoaște prin lumină, este unilaterală”.

Pipăitul ne dă deadreptul impresiunea rezistenței și a solidității corpurilor, și prin ele posibilitatea de a cunoaște forma, mărimea, tăria, moleța sau fluiditatea, umiditatea sau uscăciunea, netezimea sau asprimea, și prin nervii specifici pentru temperatură, căldura sau răceala, și alte însușiri ale lor. Ajutoarele pipăirii sunt brațele, mânil, degetele, nervil răspândiți pe toată suprafața corpului, din cari unii sunt speciali pentru temperatură; și mușchii, prin cari luăm știre despre greutatea sau ușurința, despre tăria sau fragilitatea, și despre mișcarea corpurilor. Pipăitul e simțul cel mai sigur pentru cunoașterea realității, și cel mai puțin espus amăgirii.

Dar aici pipăitul nu ne dă decât materialul intuițiunii. Când apăs cu mâna suprafața unui corp plan, a unui glob sau a unui

Cluj / Central University Library Cluj

Castelul Turnu-Roșu. Vedere pe Olt în jos.

cub, pe întunec, primesc felurite impresiuni de rezistență, cari sunt însă prea simple și prea uniforme, ca din ele să se poată construi imaginile acelor corpuri cu însușirile lor de formă, de întindere în spațiu, de asprime sau de moliciune, de repaus sau de mișcare, de temperatură ș. a. Aceasta e cu puțință numai prin faptul, că în intelect există preformate spațiul ca formă a intuițiunii, timpul ca formă a mișcării și schimbării, și legea cauzalității ca regulator al schimbărilor urmate una din alta. Tocmai existența ca predispozițiuni fiziologice ereditare a acestor forme, înainte de orice atingere a individului cu lumea din afară, formează intelectul. Fisiologicește, intelectul este funcționarea creierului, care el tot așa de puțin o învață din experiență ca și stomacul mistuirea sau ficatul secretarea fierii. Numai astfel se explică, cum unii orbi de naștere au desăvârșită cunoștință despre relațiunile spațiale și ajung să împlinească în mare măsură lipsa vederii. Schopenhauer aduce ca exemplu pe un orb din copilărie, Saunderson, care în veacul al 18-lea a învățat la Cambridge matematica, optica și astronomia. Toate acestea, continuă autorul, dovedesc că spațiul, timpul și cauzalitatea sunt înnăscute inteligenței, nu le câștigăm prin pipăit, nici prin vedere, prin nici o atingere cu lumea din afară.

— Da, formele de timp, spațiu și cauzalitate sunt înnăscute, însă, trebuie să adăugăm, ele sunt înnăscute numai ca predispozițiuni fiziologice, moștenite dela nemăsurate serii de generațiuni anterioare începând dela primele individualități animalice, în al căror organism ele au fost întipărite prin impresiunile lunei dinafară. Această relativitate însă nu e contrară concepțiunii idealiste a lumii.

Explicarea vederii. — Mai lămurit arată aceasta analiza vederii. Când privim un lucru, se formează în mijlocul retinei din amândoi ochii câte o imagine plană, mică și întoarsă, asemenea chipului fotografic. Cu toate acestea, noi vedem lucrul singur, afară din ochi, drept, în mărimea și la depărtarea firească, și nu numai ca suprafață, ci cu toate trele dimensiunile, ca corp solid. Pentrucă inteligența, potrivit tendenței ei înnăscute, caută cauza impresiunilor primite și o află acolo de unde vin. Ea împlinește astfel patru lucrări, fără cari vederea reală a lucrului ar fi cu neputință.

Prima lucrare este vederea unui singur lucru, deși chipul lui se formează dublu, în amândoi ochii. Pentrucă urmărind ra-

zele de lumină, cari vin în linie dreaptă de pe suprafața obiectului și cari formează chipuri răsturnate pe retină, inteligența le vede, nu în ochi, ci în însuși lucrul care e unul singur. O interesantă probă despre această lucrare intelectuală este, când ținem înaintea ochilor două lucruri, d. e. două creioane, la o mică depărtare unul de altul. Atunci, dacă ne concentrăm atențiunea

Piatra turnului (pe linia Sibiu Râmnicu-Vâlcea).

asupra întâiului creion, unghiul optic se încheie aci, și numai pe acesta îl vedem simplu; iar pe al doilea îl vedem dublu, pentru că razele venite dela el nu ating aceleași puncte simetrice ale retinei ochilor. Tot așa se întâmplă acelor ce sufer de strabism sau sașism, adică încrucișarea vederii. Un caz analog acestuia este, când, pipăind d. e. un globulel cu degetele încrucișate, îl simțim dublu; pentru că impresiunile primite de nervii sensibili ai degetelor ajung la creieri pe o cale neîndatinată, așa că se par

a veni dela două globurile. Un frumos fenomen este vederea a două obiecte ca unul singur, când le privim prin două tuburi puse astfel, ca razele de lumină dela cele două corpuri să cadă pe aceleași părți ale retinei, pe cari cad când vin dela un singur obiect. Pe această lege optică este întemeiat stereoscopul, în care două suprafețe plane se văd ca un singur corp solid.

A doua lucrare a inteligenței este vederea dreaptă a lucrului, deși icoana lui pe retină e întoarsă. Pentrucă, urmărind razele venite dela lucrul privit, ea află că acelea, cari pe icoana retinelor ajung deasupra, vin din partea de jos a obiectului, acelea cari ajung de a stânga, vin din partea dreaptă; și vice-versa.

În același timp noi vedem corpurile solide cu toate dimensiunile, deși icoanele lor în ochi sunt suprafețe plane ca cele formate pe plăcile fotografice. Din impresiunile dela suprafața corpului și din amestecul tratat al luminei și umbrei lui, inteligența construiește soliditatea corpului, adăugând și a treia dimensiune. Și aceasta este a treia lucrare a inteligenței.

A patra este cunoașterea locului și depărtării lucrurilor dela noi. Simțul vederii ne dă numai direcțiunea, în care se află lucrul, prin faptul că razele luminei venite dela obiect pătrund în retină în linie dreaptă. Depărtarea și locul ni-le face cunoscute inteligența cu ajutorul unghiului optic și al paralaxei,¹⁾ cari până la 200 de urme formează perspectiva liniară. Cu cât lucrul privit e mai departe, cu atât e mai mic unghiul optic, și vice-versa. Paralaxa arată direcțiunea obiectului pentru fiecare ochiu în parte ceva deosebită. Aceasta se observă, când privim obiectul numai cu câte un ochiu, închizând pe celalalt. Combinarea acestor linii vizuale determină locul obiectului.

Aceasta însă e cu puțință numai până la 200 de urme. Aci dispăre unghiul optic și razele dela obiectul privit vin paralele. De aci înainte vine în ajutorul înțelektului perspectiva aeriană, care prin amestecul colorilor și al conturului obiectelor ne arată o depărtare mai mare. Perspectiva aeriană, când aerul e curat și limpede, cum e în Italia și Grecia, ne poate amăgi, arătându se obiectele mai mari și, prin urmare, mai aproape decât sunt în realitate.

¹⁾ Prin paralaxă se înțelege aici unghiul format de liniile vizuale pornite din amândoi ochii în punctul, unde stă obiectul văzut. Unghiul optic, din contră, e format din liniile vizuale, pornite dela marginile opuse ale obiectului văzut, și împreunate pe retină.

Parte din cauza acestui mod de apreciere, parte din cauza perspectivei aeriane, toate lucrurile privite în linie orizontală ni-se par mai mari și, deci, mai departe decât în linie perpendiculară. Luna, privită la orizont, e mult mai mare decât în punctul culminațiunii sale; bolta cerească ni se pare turtită, concavă, adevărat mai departe în linie orizontală decât perpendiculară.

Numai prin aprecierea izolată după unghiul vederii, adevărat a mărimii după depărtare, și vice-versa, se explică vederea cu

Vedere de pe șoseaua națională dela Turnu-Roșu spre Râmnic-Vâlcea.

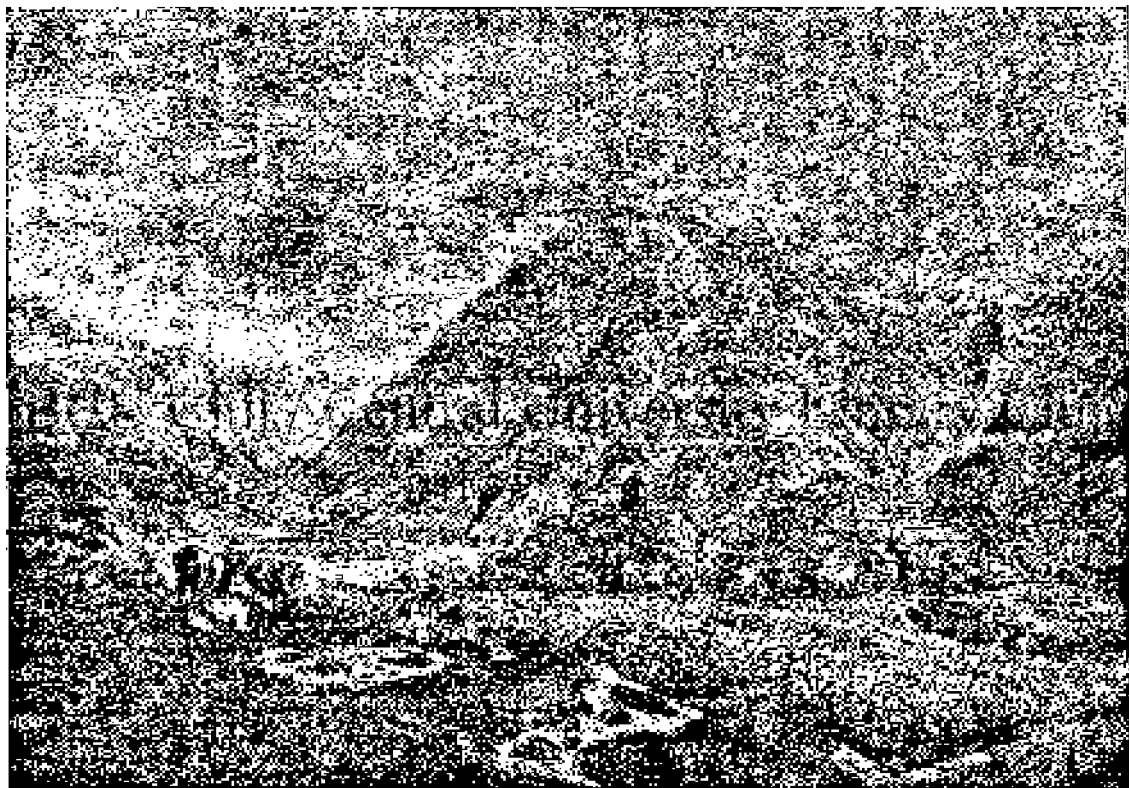
telescopul, cu lupa, și alte aparate optice. Telescopul mărește lucrurile, însă pare numai a le apropia; pentrucă fiindu-ne cunoscută mărimea lor naturală, ne explicăm păruta lor mărire prin puțină depărtare. O casă depărtată, văzută prin telescop, nu ni-se pare de zece ori mai mare, ci de zece ori mai aproape. Lupa, din contră, nu mărește în adevăr, ci numai apropie lucrurile, adevărat mărește unghiul optic, astfel că ni-se par așa de mari, cum le-am vedea în această apropiere.

Perspectiva în pictură. — Pentru completarea teoriei despre vedere, cred a fi la locul ei și următoarea lămurire asupra perspectivei, care e o parte esențială a picturii. Ea stă în întocmirea

liniilor, a clarobscurului și a colorilor pe pânză astfel, ca prindu-le să impresioneze retina așa, încât să formeze pe ea icoana obiectului zugrăvit întocmai, cu forma, mărimea și culoarea, în care îl vedem aievea la o anumită depărtare.

Perspectiva se zice lineară, întrucât ne înfățișează forme, depărtări și mărimea obiectului, dupăcum se vede în realitate, mai mare când e aproape și în direcțiune orizontală, și mai mică când e departe și în direcțiune perpendiculară, în sus sau în jos. Forma, mărimea și depărtarea se determină până la 200' după unghiul optic și paralaxă, cum am văzut mai sus; iar la distanțe mai mari de 200' numai după comparațiunea cu alte obiecte cunoscute, ce se află între privitor și obiectul privit.

Perspectiva se zice aeriană, întrucât ne înfățișează și culoarea părută a obiectelor la anumite distanțe. Se zice aeriană, pentru că straturile de aer prin cari trec razele de lumină venite dela un obiect, modifică culoarea lor, dupăcum aerul e mai mult sau mai puțin încărcat de vapori și de molecule microscopice, organice și neorganice. Astfel că razele de lumină, cari au undulațiunile sau intervalele dela o vibrațiune la alta mai lungi și cari prin aceasta sunt mai puternice, trec și prin straturile de aer mai dese și mai încărcate. Acestea sunt razele cele mai apropiate de roșu, și se zic în pictură „raze calde”. Iar razele mai apropiate de albastru, numite „reci”, fiind mai slabe, sunt oprite de moleculele aerului și ale aburilor chiar și în straturile mai subțiri sau superioare. Din această cauză luna și soarele se văd la orizont mai roșii decât sus pe cer; pentru că dela marginea orizontului lumina lor având să străbată straturi de aer mai groase, numai razele cele mai calde, roșii și portocalii, pot pătrunde, celelalte sunt resfrânte de aburii și de pulberea din aer; precum în mare sau într'un lac o mică pledecă poate să oprească undele slabe și să le întoarcă înapoi; iar pe cele mai puternice nu. Păturile superioare ale atmosferei resfrâng numai razele cele mai reci, adică cele albastre sau aproape; pentru aceea aerul se vede albastru, iar soarele și luna mai albe gălbuii. Munții în depărtare se văd în culoare albastră, fiindcă puțină lumină ce ne poate veni dela ei e resfrântă de aerul, prin care trebuie să treacă, și noi vedem astfel razele mai reci, partea mai slabă a luminei lor. Un tablou, prin urmare, trebuie să ne dea perspectiva lor aeriană, adică să ni i arete în păruta lor culoare albastră, iar nu în culoarea verde sau întunecată, care o au când îi vedem de aproape.

Turnul-Roșu în începutul defileului după stampana din secl. XVIII.

Deosebirea între simțire și inteligență.

Fenomenele optice produse prin felurite aparate, ca și vederea cu ochii liberi, arată lămurit, că ele sunt lucrări proprii ale inteligenței, pentru cari organul vederii îi dă numai materialul, adică aici impresiunile de lumină, și în cari cugetarea abstractă sau rațiunea n'are nici un amestec. Neatârnarea de rațiune a lucrării intelectuale se vede și mai bine din faptul iluziunii optice, d. e. vederea a două obiecte în loc de unul și vice-versa, mișcarea țermului când plecăm cu vaporul sau cu luntrea în care ne aflăm, relieful sau soliditatea corpurilor reprezentate în operele de pictură, forma ruptă a unui baston privit jumătate în apă, și altele multe. În toate acestea rațiunea ne spune, că este o greșeală a inteligenței, o aparență numai; iluziunea însă rămâne.

Tocmai contrarul se întâmplă, când prin intuițiune recunoaștem o greșeală a rațiunii sau o cugetare neadevărată, numită *rătăcire*. Din minutul, în care o cunoaștem și o recunoaștem prin propria vedere, ea dispare. Pentrucă orice cugetare abstractă, care e o lucrare numai a rațiunii, își are izvorul și temelul în intuițiune sau percepțiune care e o lucrare a inteligenței. Ceeace cunoaștem lămurit prin inteligență, cu ajutorul simțurilor, se zice *realitate*, iar opusul ei *iluziune*; ceeace cunoaștem lămurit prin rațiune, este *adevărul*, iar opusul lui e *rătăcirea*.

Deosebirea între intuițiune sau percepțiune, ca lucrare proprie a inteligenței, și între simțire, ca lucrare a organelor simțirii, e fiziologicește dovedită de Flourens, în scrierea sa, „De la vie et de l'intelligence”. Sub titlul „Opposition entre les tubercules et les lobes cerebraux”, zice Flourens: „Trebuie făcută o mare deosebire între simțiri și inteligență. Înălăturarea unei tubercule determină pierderea *sensațiunii*, a *simțului vederii*; retina devine nesimțitoare, irisul devine immobil. Înălăturarea unui lob cerebral, (a unei părți rotunde din creier) lasă *sensațiunea*, sensibilitatea retinei, mobilitatea irisului; nu nimicește decât percepțiunea. Într'un caz este un fapt sensorial, în altul un fapt cerebral, într'un caz este pierderea simțului, în altul pierderea percepțiunii. Deosebirea percepțiunilor și a sensațiunilor este încă un mare rezultat..” Sub titlul „Separation de la sensibilité et de la perception”, p. 77 aceeași scriere, zice: „Când se ia creierul propriu zis (lobele sau hemisferele cerebrale unui animal, animalul pierde

vederea. Dar cu privire la ochi nimic nu e schimbat: obiectul continuă a se zugrăvi pe retină; irisul rămâne contractil, nervul optic sensibil, deplin sensibil. Și cu toate acestea animalul nu vede; nu mai e vedere, deși tot ce e senzațiune există încă. Nu mai e vedere, pentrucă nu mai e percepțiune. Perceperea și nu simțirea este dar primul element al inteligenței. *Percepțiunea* e parte a inteligenței, pentrucă se pierde cu inteligența, prin înlăturarea organului aceleia, a *lobelor sau a hemisferelor cerebrale*; și sensibilitatea nu e parte a inteligenței, de vreme ce ea rămâne după pierderea acesteia prin înlăturarea lobelor sau hemisferelor*.

Intellectualitatea percepțiunii eră întrevăzută și de cei vechi, cum mărturisește celebrul vers al filozofului Epicharmus: „Νοῦς ὁρᾷ καὶ νοῦς ἀκούει τ'ἄλλα κύφα καὶ τύφλα*”; (Mintea vede și mintea aude, celelalte sunt surde și oarbe.) Plutarch, care citează pe Epicharm, adaugă: „Afecțiunea ochilor și urechilor nu aduce nici o simțire, când inteligența lipsește*”; și citează pe Stratone fizicul, „care dovedește, că fără inteligență nu se poate simți*”.

Deosebirea între inteligență și simțire se poate face în teorie, dar în realitate ele sunt neseparabile. Prin sensibilitate fără inteligență se înțelege în fiziologie numai facultatea nervilor de a primi în mod inconștient impresiunile. Altfel, orice organism animalic, viu și întreg, care simte cât de puțin impresiunile din afară, trebuie să aibă și o rază cât de slabă de conștiință, care să-i deștepte boldul reacțiunii, pentrucă simțire fără inteligență ar fi nu numai nefolositoare, ci ar fi un crud dar al naturei. În orice act psihic, afară de avuție și extază, se află întrunite cele trei elemente principale, cari constituiesc vieța animalică: simțirea, conștiința și voința. Acte intelectuale propriu zise se numesc acelea, în cari predomină elementul intelectual; iar acelor în cari precumpănește simțirea sau voința, se zic senzuale sau voliționale.

În această privință deosebirea între animale, dela cele mai simple până la om, este numai după grad. Încă animalele superioare, cum e moima, elefantul, cănele, ne pun în uimire prin inteligența lor. Dar în animalele neraționale, ca și în om, funcțiunea proprie inteligenței este căutarea și cunoașterea legăturii între efecte și cauze, și mai întâiu, între corpul individului și lucrurile cari ating simțurile lui, apoi între înseși lucrurile. Și după cum cauza, ce cade sub simțirile noastre, este o *cauză* propriu zisă, un *imbold* sau iritațiune, ori un *motiv*, studiul ei ține de o

anumită ramură a științei. Astfel, studiul relațiilor cauzale din natura neorganică este obiectul astronomiei, fizicii, mecanicii, și chimiei; studiul iritațiilor, cari influențează asupra organismului viu, formează fiziologia plantelor și animalelor, iar studiul motivelor este, în teorie, obiectul istoriei, moralei, jurisprudenței, politicii, pedagogiei, literaturii, cu un cuvânt al biologiei; iar în practică, el urmărește felurite interese și foloase ale vieții. Aci inteligența devine prudentă, când caută propriul său folos, și viclenie când tinde a înșelă pe alții. Privită în înțelesul teoretic, inteligența se zice pătrundere, agerime, sagacitate, bun simț; iar scăderea sau lipsa ei e tâmpenie, idiotie, prostie, năucie, ș. a.

Numai singură inteligența poate da cunoștințele primitive sau intuitive, pe cari se întemelază toată cugetarea și știința omenască. Orice cap mediocru poate face felurite reflexiuni asupra ideilor date; combinarea de noțiuni este lucrarea rațiunii. Dar sâmburele oricărei descoperiri, oricărei invențiuni sau cugetări mari este o percepțiune sau a percepțiune a inteligenței, este vederea unei legături cauzale, sau a unei asociațiuni între fenomene.

Mihail Strajan.

Câteva considerațiuni generale asupra fenomenelor zise preștiințifice sau oculte.

Prin preștiințifice sau ocult, profesorul Grasset, caracteriză fenomenele, ce nu aparțin în prezent încă științei pozitive.

Prin modul cum se produc aceste fenomene, ele pot fi confundate cu acte supranaturale sau miracole; totuși există o deosebire, întrucât miracolele aparțin domeniului teologic, adică, acelei științe, care rămâne superioară și indiferentă cercetărilor și concluziilor ocultiştilor.

În grupul, deci, preștiințifice ar intra numai fenomenele metafizice a lui Charles Richet sau neomistice a lui Morselli. În acest grup am avea: telepatia, materializarea (fantomele), aducerile dela distanță fără contact, radiațiunile psihice, comunicarea gândurilor, vederea la distanță și prin diferite obiecte, spiritismul, cetera gândirei, învărtirea sau mișcarea unui obiect fără contact (masă, pendul explorator, bagheta magică) precum și halucinațiile (vederea prin sticlă sau cristalomaneia).

De toate aceste fenomene, se vorbește și se scrie mult, iar unele din ele, le vedem practicate, mai mult sau mai puțin în mod clandestin.

Astăzi, datorită marilor evenimente, presa politică și literară, nu este așa de bogată ca odinioară în povestiri, de aparițiuni de fantome, de case fermecate, de preziceri, etc.; nu e timp mult însă, de când articole cu subiecte de acest gen se găseau la fiecare pagină și aduceau destulă senzație în publicul credul.

În afară însă de persoane ce fac în fiecare parte a globului terestru să se învâртеască încă mesele sau farfuriile, să miște și să ție în aer scaune sau alte obiecte, să primească comunicări dela diferite spirite, etc.; în afară de număroși prestidigitatori sau hipnotisatori, cari invadează scenele teatrelor, cafenelelor, bălciurilor, etc., reușind prin actele lor puțin științifice și mai mult frauduloase să-și asigure o asistență destul de număroasă; astăzi oameni de știință încep a se ocupa de această chestiune și multe societăți destul de serioase sunt fondate pentru a supune la o investigațiune mai strânsă, aceste misterioase fenomene.

Citez din număroasele lucrări și reviste, destinate în acest scop, pe aceea a „*Halucinației telepatice*“, tradusă din englezește în franțuzește de Marillier; traducerea din rusește în franțuzește a lucrării lui Aksakoff, intitulată: „*Animism și spiritism*“; lucrarea profesorului Morselli, cu titlul de: „*Observațiuni critice asupra neomisticismului psihologic*“; aceea a profesorului Grasset: „*Occultism de ieri și de astăzi*“ etc. Printre reviste notăm: „*Buletinul societății de cercetări psihice*“, ce apare în Londra; „*Revista de studii psihice*“ din Padua; „*Analele științelor psihice din Paris*“ etc. etc.

Unii autori literari expun chiar doctrinele lor spiritiste în piese de teatru ce sunt destul de apreciate de public.

Cum vedem deci, toată lumea fie savantă, fie ignorantă, se găsește atrasă către misterele acestor fenomene și lucru e natural, întrucât omul, fiind însuși (până la oarecare punct) un animal mistic, simte nevoie să creadă și să iubească aceea știință, în care nu se poate avea încredere decât numai printr'o credință.

Ignoranța acestor fenomene naște însă credință falsă și superstițiuni în publicul credul, a căror răspândire aduc de cele mai multeori un dezechilibru general al caracterelor.

Cred inutil deci a ascunde răul profund ce-l poate aduce atât publicațiunile cât și vederea unor experiențe înșelătoare în conștiința generațiilor noastre deja atât de mult predispușe perturbațiunilor morale.

Tocmai pentru aceasta ar trebui ca știința oficială să se exprime mai categoric asupra acestor fenomene.

Ori, puțină expansivitate, manifestată de această știință oficială mai ales la noi în țară în studiul acestor fenomene preștiințifice, ne face să ne întrebăm, dacă nu merită oare ele să ocupe un loc mai important în câmpul de investigație științifică a cercetătorilor științei moderne?

Eu cred că da: Intru cât unele din faptele, trecute odinioară ca oculte sau preștiințifice servesc astăzi de bază unor noi doctrine, unei științe cu adevărat pozitive.

Ca exemplu aduc magnetismul animal, care a fost mult timp subiect desprețuit de savanți și care datorit numai curajului unor profesori (ca Braid, Richet etc.), cari au bravat prejudecățile, a putut fi studiat științific, dezocultat și redat științei pozitive sub numele de *hipnoză*. Cred deci că e o datorie pentru toți cercetătorii științei a se ocupa de aceste fenomene, a le studia, a diferenția ce este înșelăciune de ce este adevărat sau de ceea ce poate fi adevărat, iar odată dovedită existența lor, a provoca o critică care le-ar aduce o teorie. E drept că, în dovedirea existenței acestor fenomene, întâmpinăm multe dificultăți.

Aceste fenomene oculte nu pot fi reproduse după voință și prin urmare nu li se pot aplica procedeele obișnuite și riguroase de control științific, mai mult încă, se pare că cu cât se înmulțesc precauțiunile, măsurătorile, controlurile, cu atât se micșorează intensitatea lor. Orice aparat nou de înregistrare, orice schimbare în obiceiurile persoanei provocatoare de fenomen, ca și îndoiala sau lipsa de încredere aduce o acțiune paralisantă, care face că în condițiuni identice, rezultatele să nu fie totdeauna identice.

Nu e mai puțin adevărat însă că alături de studiul acestor fenomene preștiințifice, trebuie să întreprindem și studiul persoanei carele produce!

Ocupându-ne deci de spiritism, de exteriorizări, de sensibilitate sau de mișcare, de dedublări etc., trebuie să ne ocupăm și de spiritiști, magnetizori, hipnotizori, cu un cuvânt de toate acele persoane care cu bună sau rea credință produc aceste fenomene interesante.

E foarte curios în adevăr, cum oameni de știință ce s'au ocupat de aproape cu aceste fenomene, au trecut repede cu vederea peste semnele dezechilibrului sau deviației mintale, datorit fie unei stări patologice, fie isteriei sau mitomaniei, ce caracteriză personalitatea acestor provocători de fenomene.

De obicei, condițiunile, în care sunt produse unele din aceste cazuri zise tipice, — ce interesează anumite persoane — sunt relatate cu puțină precizie de aceste persoane. Cum de regulă, faptele se petrec cu mult timp înainte de istorisirea lor, această istorisire se face cu expresiuni ca: „am crezut“ sau: „mi s'a părut“, care dau loc la incertitudine și la îndoială tocmai acolo unde ar trebui să fie precizie impecabilă.

Mai mult încă persoanele care sunt provocători sau inițiatori a acestor fenomene nu se lasă a fi studiate și examinate în prealabil; iar atunci când aparatele de înregistrare funcționează, fenomenul de obicei se modifică, sau de multe ori nu se mai produce.

Prin cele zise mai sus, nu am intenția a nega totul, căci noi nu suntem încă așa de perfecți, pentru a cunoaște și demonstra toate fenomenele naturii, mai ales când știm că materiile viețuitoare prin complexitatea lor, nu reacționează în acelaș fel ca materiile anorganice sau substanțele chimice.

Ultimele descoperiri, făcute în domeniul științific (razele X, N, undele herziene etc.) precum și teoria aplicată lor de Gustave le Bon (elaborări de energie prin desagregăția interatomică produsă în vid sau în prezența altor fenomene ale naturii), ne dă mult de gândit asupra energiilor ce se pot desfășura prin aceeași desagregăție interatomică a organismului nostru atât de complex.

Sforțările noastre însă trebuie să se reducă nu numai la dovedirea existenței acestor fenomene, dar la distincția între ceea ce este adevărat și ceea ce nu este adevărat; apoi în ceea ce nu este adevărat, pe fraudatori de bună credință de cei de rea credință.

În regulă generală, trebuie totdeauna să nu ne încredem în profesioniști, cari se expun prin panorame sau bâlciuri, în acei a căror experiențe reușesc totdeauna și așa precum prezic ei și în acei cari operează în întuneric. Trebuie apoi să încercăm gradul de sugestibilitate a subiectului operator, văzând întrucât poate fi influențat de persoanele sau de mediul înconjurător; apoi ceea ce trebuie să avem întotdeauna înaintea ochilor noștri este faptul că un fenomen preștiințific nu poate îmbrăca valoarea științifică, în- dată ce poate fi explicat prin ajutorul unui truc.

Profesorul Grasset, care s'a ocupat de aproape cu studiul acestor fenomene, le împarte în 3 categorii: a) fapte a căror demonstrație poate fi posibilă după un timp destul de îndelungat (telepatia, aducerea dela distanță, materializarea); b) fapte a căror

demonstrație e mai aproape și trebuie să ocupe primul loc în cercetările oamenilor de știință (sugestia mentală și comunicarea directă a gândului, deplasarea obiectelor fără contact și c) fapte demonstrate științificește: hipnoza și sugestia hipnotică.

Tot acest profesor, explică cele mai multe din aceste fenomene și pe fraudatori de bună credință prin starea de hipnoză în care se găsește provocatorul sau colaboratorul executării acestui fenomen; stare specială în care persoana lucrează în mod subconștient sau automat. Sub acest raport el împarte puterea unei persoane provocătoare de fenomen, în șase grade:

1. Invărtirea mesei sau unui obiect pe care-l atinge. Activitate proprie deci, stărei de hipnoză simplă sau de monoideism fără intervenția asistenților.

2. O persoană se supune unui asistent și în stare de hipnoză poate executa ordinele acestuia.

3. O persoană hipnotizată se supune unei alte persoane hipnotizate, executând acte, trecute în fenomenele de cetirea gândurilor.

4. O persoană hipnotizată, făcând un act de activitate proprie, răspunde la o întrebare străină a asistenților.

5. Persoana hipnotizată răspunde la întrebări mai complicate și chiar scrie.

6. Activitatea proprie a persoanei hipnotizate ajunge la maximum de imaginație, dând așa zisele romane poligonale sau inconștiente.

Pentru a înțelege explicația dată prin teoria profesorului Grasset, trebuie să cunoaștem mecanismul intim al hipnotismului, ce poate forma subiectul unui capitol din numerele viitoare ale revistei.

Dr. G. Preda

directorul institutului de alienați, Sibiiu.

Dacă cineva ar cugetă, că Dumnezeu are lipsă de el, ca să-și înfăptuiască planurile e ca și cum o stea ar cugetă că fără de ea nu poate lumina Dumnezeu noaptea.

I. G.

*

Lumea dintru început s'a compus din două părți: una a cruțat cealaltă a prădat; una a economisit, cealaltă a risipit. Casele, morile, podurile, corăbiile și toate acele mijloace cari au produs civilizația și fericirea omenirii, le-au zidit oamenii cruțători; risipitorii și ușuraticii au ajuns robi.

Cobden.

Tie-ți închin!

Nu-mi cere bogății, eu n'am palate
Și n'așteptă, ca să te fac regină,
N'am diamant nici pietre nestimate
Să-ți pun decor pe fruntea ta senină.

Eu sunt poet sărac și cu păcate.
In lume n'am avut un singur bine,
Mânia sorții grea, demult mă bate
Și n'a găsit în lume făr' pe mine...

Dar' îți jertfesc iubirea mea curată,
Ce dintr'un piept adânc, demult răsare;
Mai scumpă decât orice nestimată.

Ție-ți închin cu glas de înduioșare,
Cu ochii plânși, tot ce am cântat vreodată
Și ție-ți scriu și ultima cântare.

Ioan Berghia,
subloc.

Opt scrisori ale lui Al. Odobescu.

(Din Corespondența lui Gh. Barițiu.)

Am tipărit, acum vre-o doisprezece ani, prin reviste, o parte a corespondenței lui Gh. Barițiu, păstrată azi la Academia Română.

În mișcarea intelectuală a fraților de peste Carpați, Barițiu ocupă, în veacul trecut, locul întâiu. Prin foile ce a redactat, în lunga sa carieră de publicist, el a fost adevăratul călăuzitor al opiniei publice ardelenе. Rolul acesta însemnat l-a pus în relații cu aproape toți fruntașii scrisului românesc din țările noastre. Și astfel, scrisorile ce ne-a păstrat, de pe la 1837 până în pragul vremii noastre, sunt documente de mare preț pentru înțelegerea împrejurărilor culturale din epoca sa. Ele ar merita să fie strânse la un loc.

La 1861, Al. Odobescu întemeie la București „*Revista Română*” și, dorind a cuprinde în cadrul acestei reviste și activitatea Românilor de peste Carpați, el intră în relații cu Barițiu, legând

o corespondență cu dânsul. Dintr'ânsa ni-s'au păstrat nouă scrisori,¹⁾ dintre anii 1862—1879, interesante prin ideile lui Odobescu în chestiuni care se discutau atunci și prin informația privitoare la însăși activitatea distinsului scriitor.

Dădusem aceste scrisori, în 1908, „*Convorbirilor Literare*“ din București, ca să le publice. Nu știu cum s'a făcut că Redacția acelei reviste a dat la lumină numai câteva dintr'insele.²⁾ Le tipărim deci azi din nou, pe toate, pentru ca să poată fi cetite la un loc.

N. Bănescu.

I.

București, 27/15 Ianuarie 1862.

Domnul meu!

Primind răspunsul cu care m'ați onorat la 1/13 Ianuarie trecut, trebuie să vă mărturisesc, că am simțit o deosebită mâhnire de a vedea că D-voastră care sunteți un îndreptător al opiniei publice printre frații noștri din Ardeal, ați putut dobândi atâtea prepuzuri asupra sincerității simțimentelor ce purtăm noi, Românii din Principate, către compatrioții noștri de dincolo de Munți.

Permiteți-mi a vă spune, că ați generalizat prea mult oareșicare rele voințe și intrigi ale unor persoane cu totul discreditate chiar la noi, și prin aceasta nu faceți alta decât a arunca defăimarea ce însoțește pe acele persoane, asupra poporului întreg. — Nu, Domnul meu, noi nu suntem fanatici de dogmele noastre până în punctul de a ne lăpădă de frăția cu Ardelenii uniți. Ar fi o absurditate ca în secolul al XIX, Românii pe cari religia nu i-a desbinat nici în timpurile de fanaticism, să organizeze perzeuții religioase în contra altor Români din sângele lor.

Dar din nenorocire Principatele sunt într'o epocă de crize și în asemenea momente intriganții găsesc lesne loc spre a-și desvoltă patimile lor mârșave. Un om ca d-l Elliad, unicul *ultra-danubian* (cum le ziceți D-voastră; căci pe căpeteniile bisericii noastre nu-i numără printre oamenii demni de a atrage prin faptele lor atenția bărbaților luminați. Iertați-le lor, căci nu știu ce fac, sârmanii!) un om, zic, ca d-l Elliad nu este numai persecutorul uniților; el e persecutorul nației întregi; căci influința lui e

¹⁾ Academia Română, Coresp. lui Baritiu, vol. 9, ms. 1000.

²⁾ După aceasta, editorul operelor lui Odobescu la institutul »Minerva« a reprodus, în vol. II, două din aceste scrisori, pe cari nu le descoperise mai înainte.

corumpătoare pentru Românii de orice lege. El astăzi, multămită incuriei guvernului în ceea ce se atinge de Instrucția publică, samănă în școli principii false și rătăcite. Patima l-a dus așa departe, încât pare a fi slăbit și bunul simț în creierii lui. N'aveți decât să luați *Manualele* ce le tipărește și le vinde școlarilor începători, spre a vă asigura că asemenea lucrări, nu pot veni decât dela un om slăbit de minte, amestecat de patimi urâcioase și lacom de câștig pecuniar.

Așadar, Domnul meu, desprețuiți și D-voastră ca noi asemenea aberări; plângeți-ne, dar nu ne osândiți, că avem așa oameni la capul instrucțiunii; și credeți mai ales, că toți Românii Dunăreni sunt departe de a împărtăși absurditățile lor. Noi vedem încă în Ardeleni pe bunii noștri frați; noi nu ne temem că ei să ne ducă la poalele scaunului Papal. — Ce profit ar avea ei din aceasta? — Românii au avut gloria de a nu hrăni jesuiți printre dâșii. — Fiți siguri, că ei nu sunt ortodoxi fanatici. Dar în orice grâu, e sămânță bună și neghină. Desprețuiți neghina și credeți la sămânța bună. Toată inteligența Principatelor, și mai ales toată junimea lor, n'are alt vis, nici altă dorință decât unirea în idei și în lucrări cu frații de peste Munți, spre a da înaintare culturii morale, curățirii limbei și explorărilor istorice, în națiunea română. — Primiți dar înfrățirea cu junimea, căci al ei este viitorul. Populația română din Ardeal a păstrat virginitatea ei în idei și în simțăminte; e firesc lucru ca ea să se asocieze cu ceea ce este încă neîntinat în populația Dunăreană. Cât despre temerea ce aveți de a compromite pe cei din Românii Principatelor, cari vor întreține relații cu Ardelenii uniți, vă asigurăm că temerea e fără temei. D-l Elliad nu îngrozește pe nimeni la noi și preoțimea e mult prea simplă ca să între în cea mai mică luptă cu inteligența.

Toate acestea, domnul meu, le spui în răspuns la sfieala ce arătați în general către Românii dela noi, și nu de loc pentru mine în particular. Propunerea de servicii ce vă făceam, nu tindea de loc la prenumărarea mea printre Membrii Societății literare. Nici un merit personal, nici o lucrare însemnată nu-mi dau drept la această onoare, și când vă vorbiam de publicările noastre, voiam numai să vă invit pe D-voastră și pe alți literați din Ardeal, a sta mai în relații cu cei dela noi, a ne împărtăși rezultatele studiilor D-voastră și a ne exprima curat ceea ce cu-

getați de ale noastre; cu acest mod, gândesc, progresul va fi înlesnit și înfrățirea va fi cimentată mai solid.

De aceea, o repet, m'am mâhnit mult văzând câtă repulsie simțiți D-voastră deocamdată pentru noi. — Cu toate acestea nu ne descurajăm și în numele micii asociațiuni de juni studioși ce am întreprins deocamdată publicarea „*Revistei Române*“, vin să vă rog a luă asupra-vă o mică însărcinare, prin care veți câștiga un deosebit drept la recunoștința noastră. Am socotit de folos a adresă tuturor oamenilor literați din țările române, o invitație de conlucrare, și neavând norocirea de a cunoaște pe toți ceice viețuiesc în Transilvania, Banat și Bucovina, iau libertatea a vă trimite D-voastre patruzeci exemplare din acea circulară, rugându-vă a o distribui la cine veți socoti de cuviință, dintre toți ceice se ocupă cu științele și literile în părțile austriace ale României. Aceasta le va da, sperăm, o dovadă, mică în adevăr, dar sinceră de dorința de concordie și înfrățire ce o nutresc Românii Dunăreni, cu excepțiunea vre-o câtorva oameni atât de priincioși pentru uniți cât și pentru catolici-greci și cărora li-se cade numai disprețul Românilor în general.

Sfârșesc acum, Domnul meu, această mult prea lungă scrisoare. Simțiam însă trebuința de a combate din toate mijloacele mele o prevențiune fatală și dacă n'am reușit a o dărâma cu totul din închipuirea D-voastră, greșeala este a puținei mele elocvențe, căci n'am știut a vă arăta cu destulă evidență un adevăr ce vă stă ascuns. Faptele, socotesc, vor dovedi mai bine decât cuvintele, că Muntenii și Moldovenii nu sunt așa sălbateci Ultradanubiani cum îi aveți D-voastră.

Sperăm însă, că și Românii de dincolo, desamăgiți din a lor greșită opiniune și reducând răul Ultradanubismului la adevăratele sale hotare, adecă la vre-o trei-patru persoane influente azi pe lângă guvern, dar cu totul discreditate și fără de nici o înrăurire directă în public, vor veni să dea mână de ajutor și de înfrățire junimei, care lucrează cu singurul amor al patriei și al întemeierii națiunii române. Mă măgulesc cu ideia, că D-ta, Domnul meu, din parte-ți vei întrebuiință influența D-tale asupra spiritelor spre a le da o asemenea aplecare, mult mai deamnă și mai folositoare decât aceea a desbinării și a răcelei către frații D-voastră de peste Carpați. Intr'această scumpă iluziune rămânând, vă rog, Domnului (sic), să credeți la simțămintele de adâncă stimă și considerațiune ce vă port

al D-voastră serb

Odobescu.

II.

București, 13/25 Aprilie 1862.

Domnul meu!

În repede a D-tale petrecere în București n'am putut găsi timpul priincios spre a vorbi mai pe larg despre mijloacele ce s'ar putea lua spre a ne pune mai mult în relații literare cu Românii de peste Carpați. Sper însă că în vara ce vine vom avea ocaziune de a ne vedea, mai ales că eu cuget a merge neapărat la Brașov, cam pe la Sf. Ilie. Dar până atunci, stăruind în dorința ce am de a răspândi publicarea noastră »Revista Română«, oricât de imperfectă ea încă este, printre Românii de dincolo, și silindu-mă a alunga orice piedeci ce s'ar împotrivi la aceasta, am reușit a scoate din fiecare broșură pe anul 1862, câte cincizeci exemplare pe o hârtie ceva mai ordinară și pe care vom putea să le dăm, (câte și nouă), pe suma de un galben. Acest preț redus va, permite, cred, multora a se abonă la Revistă pe anul 1862; de aceea scoatem și noi cincizeci exemplare de acestea, care sunt destinate numai pentru Transilvania și Banat. Dacă socotiți de cuviință, v'ași rugă a face acest anunț în gazetele naționale din aceste țări.

În ceea ce se atinge de permisiune pentru trecerea broșurilor în Austria, îmi pare rău că deocamdată Baronul de Edder, agentul austriac în Principate, care este un bărbat foarte amabil, lipsește acum din București; dar la întoarcere îi voi face cererea ca să intervie unde se cade, spre a lăsa liberă trecerea acestei publicațiuni ce are un scop cu totul literar și științific. Cred că va fi lucru lesne, de vreme ce s'a dat o asemenea permisiune Revistei Carpaților. Dacă însă socotiți că cererea făcută din partea abonaților care s'ar face în Austria la foaia noastră, ar putea să aibă un bun efect la autoritățile locale, atunci am scurtă operațiunile și ar fi de prisos ca să mai scrie și agenția din București în această privință.

Termin. aci această scrisoare pe care sunt sigur că nu o vei socoti-o dictată de alt interes decât de acela de a vedea o înțelegere între deosebiții Români, asupra culturii și progresului limbei lor, și deodată te rog, Domnul meu, să primești încredințarea prea osebitei mele stime.

A. Odobescu.

III.

București, 4/16 Ianuarie 1875.

Domnul meu!

Sunt așa tare vinovat înaintea D-tale, încât mărturisesc că îmi trebuiește mare curagiu spre a veni așa târziu a-ți adresa rândurile ce urmează.

Mi-ai scris; ai fost pe la mine în București. Și n'am răspuns nici la epistola nici la vizita D-tale. Mii de afaceri și de preocupățiuni personale m'au pus în neplăcuta pozițiune de a face astfel. Dar anul nou șterge păcatele celui trecut, și, viind acum a ți-l ură fericit, sper a căpăta iertare dela D-ta.

În privința revizuirii Dicționarului, în mijlocul daraverilor absorbitoare ce am avut, așteptam ca d-l Ionescu venind la București, să ne dea semn de vieață. Dar Dumnealui a stat nemișcat până acūm. Nici nu l-am văzut cu ochii din toamna trecută. La întoarcerea sa din vacanțele Camerei, îl voiu provoca și atunci, cu toții sper că îți vom comunica și D-tale ceea ce ni se pare că este de făcut.

Vei fi știind negreșit că bătrânul donator al Academiei și-a dat sfârșitul ca un adevărat ales al cerului. Prin aceasta, de cu sesiunea viitoare, societatea noastră poate intra într'un cerc de activitate mai întinsă și mai spornică.

Iată despre cele dela noi.

Acum, Domnul meu, am a-ți cere oarecare lămuriri asupra unor fapte atingătoare de Români de peste Carpați. Nu pot să-mi aduc aminte unde sau în ce carte am cetit o corespondență diplomatică a Elisabetei, împărăteasa Rusiei cu împărăteasa Maria Teresia, prin care țarina solicită protecțiunea aceasta asupra coreligionarilor săi, Români din Transilvania. Este pare-mi-se, tot acolo (unde?) vorba și despre o misiune secretă a Rușilor printre Români din Ardeal, căreia se atribuia până la oarecare punct instigațiunii la răscoala românească dela 1783.

Poate că am văzut toate acestea la bietul Papiu? Oare nu poți D-ta, Domnul meu, care cunoști mai bine decât oricare altul tot ce se atinge de istoria civilă și bisericească a Ardealului, să-mi spui unde stau aceste date, pe care sunt sigur că le-am văzut, precum și orice alte cunoștințe despre amestecul politicei rusești în Românimea transilvană, în secolul trecut. Nu pot să-ți spun cât m'ai îndatoră (?) prin asemenea științe.

Sper Domnul meu, că nu mă vei pedepsi, plătindu-mi cu aceeași rea monetă și punând temeiul pe o generoasă absoluțiune din parte-ți mă subscriu cu plăcere și cu o destinsă (sic) stimă

al D-tale devotat
Odobescu.

IV.

București, 22 Septembrie (4 Octombrie) 1877.

Mult stimată Domnule Barițiu!

D-l Sion mi-a împărtășit cele două din urmă ale D-tale scrisori către dânsul, în cari veniă vorba și despre mine.

La cea dintâi n'am răspuns nimic, căci pentru opera Bălcescului găsisem hârtia de tipar în București, iar în privința cărții vechi în care se combate catechismul calvinesc al lui Rakoczi, îți mărturisesc că n'am nici o știre a se afla vreun exemplar pe aci. În orice caz, voi mai cerceta și găsindu-l mă voi grăbi a te înștiința.

Lui Sion i-am comunicat tot ce știam despre familia Doroi d'Istria și despre fondatorii spitalelor, Dacă el nu ți le va împărtăși toate, apoi eu sunt aci și totdeauna fericit a te putea îndatora cu orișice.

Volumul Bălcescului este la ultima sa foaie. În 44 coale, formatul care îl cunoști, a început *Istoria lui Mihai*, plus alte opere ale Bălcescului care au legătură cu cele spuse în opera cea mare și totdeauna au și o însemnătate specială în momentele de față; astfel am mai adăugat în acel volum:

1. Buletinul despre portretele lui Mihai și am ornat volumul cu o reproducțiune în mic a portretului gravat în 1601 la Viena de vestitul Sadeler, care a zugrăvit pe eroul nostru de pe original.

2. Elocventisimul discurs asupra *Mișcării Ardelenilor din 1848*, care se mai află tipărită și în Revista Română.

3. Poema în proză: *Cântarea României*.

4. Apoi cele două memorii asupra *Puterii armate și Artei militare la Români din ambele principate*.

La toate acestea am adăugat și o precuvântare în care schițez viața lui Bălcescu și vicisitudinile scrierilor lui.

Sper că această carte va produce un efect salutar pe aci. Dar acum îmi stă la inimă a ști cum să facem ca ea să pătrundă și dincolo de munți. D-ta, te rog să-mi spui cum să facem, unde, cui, cum și câte să trimitem?

• Exemplarul D-tale va fi expedit, cred, la finele acestei săptămâni. Mai înainte însă ași dori să capăt un răspuns dela D-ta ca să știu unde s'ar putea face deposite. Prețul volumului de 700 pag. cu portret va fi de 4 franci.

Terminând pe Bălcescu, voiu grăbi ultimele două coale ce mai sunt de tipărit din Secțiunea I (Partea administrativă) a volumului X din *Anale*, în care Secțiune vor veni, tocmai la sfârșit, anunțurile de concursuri pe 1878 și următori. Bălcescu a cam împiedecat *Analele*; dar în primele zile ale lui Decemvrie va eși și acea primă Secțiune a *Analelor* compusă de vreo 12 coale. Apoi mă voiu ocupa cu tipărirea Secțiunii II (Memoriile) pe care nu sper să o pot da gata mai înainte de primăvară. Sunt foarte multe de tipărit într'însa și dela unii autori nu pot dobândi nici manuscriptele. Îți mulțumesc însă D-tale de a-mi fi trimis memoriul D-tale pe maculaturi. Mă voiu folosi și de textul tipărit în »*Transilvania*«.

Deodată cu partea II din *Anale* mă voiu ocupa și cu tipărirea *Pravilei dela Govora*, pe care în zilele acestea am să încep a o decopii cu litere latine.

Spre a pune sub tipar, trebuie însă să avem o întrunire ca să decidem formatul și hârtia ce le vom adopta pentru publicarea vechilor noastre incunabule.

Am primit până azi două scrisori din Moscva dela Tocilescu; el face pe acolo minuni; a descoperit o mulțime de manuscrise ale lui D. Cantemir, despre care nimeni nu bănuia. Cronicul cel românesc l'a aflat cu totul schimbat de Seulescu în edițiunea sa, sau spre a cruța pe Turci, asupra cărora autorul se repede cu câtă urgie poate, sau spre a-i înoi și a-i corecta, după ideile proprii ale (lui) Seulescu, stilul și limba. Vedeți dar cât de bine am făcut a reclama colationarea edițiunii fantastice dela 1836. Cu altă ocaziune și mai cu seamă dacă te interesează (sic), îți voiu face nomenclatura amănunțită a descoperirilor lui Tocilescu, cari, după cum văd, se adaogă de fiecare zi. Deocamdată profit de acest ultim colțișor de hârtie spre a te asigura de adâncă stimă ce-ți poartă al D-tale preadevotat

Odobescu.

V.

București, 31 Decemvrie 1877.

Prea stimatul meu Domn; de mult voiam să-ți răspund, dar aflând că pe câtva timp nu vei sta acasă, am lăsat răspunsul pe mai târziu.

Azi, în ajunul anului nou, iau condeiul spre a-ți ură un an cu toate mulțumirile și totodată a-ți mai da și ceva știri de pe aci.

Dupăcum mi-ai scris, am adresat un pachet cu 25 exemplare din Bălcescu lui I. Pitișu la Ploiești, vestindu-l că D-ta m'ai îndemnat la aceasta; dar acel domn a refuzat a-l primi și pachetul ne-a venit înapoi, având noi a plăti și costul înapoierii.

Așadar a rămas să ți-se trimită pachetul D-tale deadreptul. În privința volumelor din tesaurul lui Papiu, este peste puțină ca să-ți expedăm cu drumul de fer enorma ladă ce le conține; costul ar fi groaznic de mare. Trebuie ca D-ta să afli cărauși, cari să o ia deadreptul din București spre a o duce la Brașov.

Incăperile Societății academice fiind de câțva timp ocupate de o vânzare ce se face în profitul răniților, n'am putut avea întruniri ca să fac propunerea despre trimiterea de *Dicționare* pe la bibliotecile din Ardeal.

Dar îți mărturisesc, că eu personal nu prea sunt de această părere.

Dicționarul este — cât vei căută bine, — o proprietate a autorilor lui, de care delegațiunea nu poate dispune fără de control.

Apoi, ce folos ar fi oare a răspândi așa mult această operă (după părerea mea cu totul *insalubră*) în țări unde este din nenorocire o prea simțită predispozițiune de a se abate dela sănătoasa limbă românească?

Decât să învețe Românii ardeleni a-și poci și mai rău limba, scriind și vorbind ca din *Dicționar*, mai bine să-i lăsăm deocamdată să scrie curat ungurește, căci cel puțin astfel, în momentul când se vor înneacă peste măsură de *ungurie*, vor reveni de sigur la adevărata limbă a Românilor, pe care din nenorocire tot o mai cultivă pe ici și colea literații români cu idei logice și adevărat naționale.

Orice ar crede unii și alții, eu unul nu sunt aplecat nici către slavouism, nici către germanism, și mai puțin încă către maghiarism; dar iarăși cred că exagerațiunea ideilor de neîmpăcată latinitate ne abate dela patriotismul cel național și ne aruncă în simțămintele difuze asupra naționalității, cari domniau în Imperiul roman al decadenței. *Trufie stearpă fără temeiu serios!* Vorbe late și trândăvie!

Nu cu deșteptarea amintirilor despre legionarii lui Traian s'au bătut vitejește curcanii noștri la Plevna; ci, purtând pe cap

turca lui Mihai-Viteazul, ei au simțit scăpându-le în inimă tot acele scânteii cari aprindeau inimile Dorobanților și Haiducilor dela 1596.

Să fim dar, mai presus de toate, *buni Români*, și nu *Romani* spălăciți; să vorbim curat *românește*, și nu pocit latinește. De aceea să nu dăm sistemii preconizată de Dicționar, altă însemnătate și altă reslățire, decât acelea ce se cuvin unei erezii, primejdioasă pentru cultura viitoare a limbei și a naționalității noastre. — Iată limpede și curat care îmi sunt părerile în această privință și aș fi fericit când ele ar găsi tot atâți aderenți dincolo de Carpați, câți au încă de-acum, veghiați și pe deplin convinși, dincoace.

Dela început, de când am avut ocaziune să mă văd în contact cu mișcarea literară românească din Ardeal, am constatat cu mâhnire o deosebire însemnată în direcțiunile ce urmează cultura noastră. Aceasta nu ne poate duce spre bine; Ardelenii se amăgesc cu credința că, deoarece ei au avut acum 70—80 de ani, pleiada de erudiți patrioți dela Blaj, apoi tot ei stau încă și azi în capul mesei unde se hrănește mintea națiunii.

Ar fi bine să le piară această greșită părere. Ideile exclusiviste, extreme, exagerate, cari au fost negreșit spre folosul naționalității acum trei pătrare de secol, nu mai sunt admise în mod serios, astăzi când lumină s'a făcut îndestulă asupra originii noastre. Ajuns la vârstnicie, nimeni nu-l mai întreabă pe om cine este tatâne-său, ci ce știe face însuși. — Înțeleagă dar și Ardelenii, precum am înțeles noi, că astăzi ne-am luat dela lume iertarea de vârstă, și că ni-se cere să fim *Noi*, *Români*, și nu feții smeriți ori râzgăiați ai tatei Traian.¹⁾

Știu bine, că la D-voastră, emiterea unor asemenea idei face ca să te ia lumea la ochiu rău; dar, pe cât ele sunt adevărate, trebuie omul să se lupte fără preget pentru dânsule,

O mai spun: mult au făcut literații ardeleni dela începutul secolului pentru redeșteptarea României; dar nu mai puțin a făcut la D-voastră din punctul de vedere curat național, și poporul de rând ardelenesc, tot în acel timp. Acest fapt o să mă cerc poate să-l arăt publicului nostru, într'o conferință, pe care gândesc a o face în iarna aceasta, vorbind despre Mișcarea Românilor din Ardeal la 1784 sub Horia și Cloșca, dacă conferențele anuale dela Ateneu vor reîncepe. Voiu căută a dovedi, că Moșii lui Horia

¹⁾ Pe margine Barițiu a notat: *In medio veritas.*

simțiau poate și *mai adânc* românește decât cărturarii dela Blaj; precum negreșit Curcanii dela Grivița au lucrat de mii de ori mai cu folos pentru națiunea română, decât răposata *pentru* fericire a noastră comisiune lexicografică.

În privința moștenirii acelei septenare comisiuni, noi am decis acî a retipări Psaltirile lui Dosotheiu și Coressi, pravila mică dela Govora și Icoana Lumii de Cantemir în Edițiuni care, sub raportul material, să se asemene întru toate cu volumele lui Cantemir. În curând ne vom pune pe lucru.

Fiindcă veni vorba despre Cantemir, voi transcrie acî o bucată foarte interesantă din ultima scrisoare alui Tocilescu din Moscva:

»Am terminat încă de Marți (22 Noemvrie) volumul al II-lea din *Chronic*, constatând în Edițiunea Seulescului acelaș soiu de erori și de omisiuni ca cele din I-iul volum.

»Voiu cită numai una, la pag. 115, unde se cetește la Seulescu: Leat 570, născutu-s'a Muhamed, carele a alcătuit legea și cartea Kuranului, născutu-s'a în luna....

»Manuscriptul însă ne spune: Leat 570, născutu-s'a puiul viperei, părintele minciunei, fiul întunerecului, împelițat chipul diavolului, silța satanei, gura tartarului, ucigașul sufletelor, vrăjmașul adevărului, ocară lumii, cinstea musulmanilor, pseudoprofitul Muhamed, carele din suflarea și șoapta satanei a scornit legea și cartea Kuranului, căzut-a din pântecule mîne-sa în luna....

»Scăpat de *Chronic*, m'am asvârlit cu nesaț pe *Istoria Ieroglică*. Mărturisesc că la prima examinare a acestui manuscript, văzând numai numiri de animale, de paseri și tot soiul de sentenții, mi-am făcut idea, că ar fi mici istorioare cu precepte morale, și aceasta v'am și scris-o D-voastră. Astăzi, cetind cu amănunțisul manuscriptul întreg, pot a mă rectifica. *Istoria ieroglică* nu e alta decât istoria neînțelegerilor dintre Brâncovean și Prințul Dimitrie Cantemir, în care toate persoanele sunt figurate prin dobitoace sau paseri: Moldovenii, prin dobitoace în genere; Muntenii prin paseri, și apoi asemenea vin diferiții boieri, cari au jucat rol, »desemnați prin lupi, cerbi, vidre, vulturi, cioare, etc.« Autorul spune în prefață, că s'a sfiit a întrebuintă chiar numele proprii ale persoanelor; a avut însă grije la fine a face o tabelă explicătoare, însă în acest chip: *vidra*, d. e. și apoi în dreptul său cifre arabice: 2, 4, 80, 70 etc. Acestea se pot lesne explica de pe

semnificațiunea ce are ca cifră orice literă din alfabetul slavonesc. Așa am înțeles ușor tot meșteșugul său ieroglific. Manuscriptul este de un interes nespus, nu numai istoric, căci ne oglindește minunat intrigele și societatea în genere, dar literar mai cu seamă. Nicăiri nu se vede limba mai curată, mai spornică, mai vârtoasă și în același timp plină de eleganță și de suflare modernă ca în *Istoria Ieroglifică*. Ar crede cineva că nu cetește limba română dela 1700. Autorul ne spune că scopul său a fost nu atât istoric, cât literar, ritoricesc și s'a silit a înflori stilul, a-și împodobi *vorava*, cum zice el. Intrebuințează mulți neologismi, mulți în raport cu acel timp; are mai multe versuri, între cari, un cântec ce se cântă la înmormântări și care începe cu cunoscuta strofă din *Descriptio Moldaviae*:

»A lumii cânt cu jale
Cumplită vieată
Cum să rupe și să taie
Ca cum ar fi ață...«

»Nostim este cântecul cântărilor la nunta fetei lui Brâncovean și în care aflăm:

»Mireasă nevestă, nevestă mireasă!...«

»Cetind această scriere a lui Cantemir, nu ne mai putem miră, că fiul său Antiochi e părintele satirei în Rusia.«

Sfârșesc aci repede, Domnul meu, aducându-ți salutările mele, pline de cea mai afectuoasă stimă și considerațiune.

Al D-tale devotat

Odobescu.

VI.

București, 24 Iunie (5 Iulie) 1878.

Stimatul meu Domn și Coleg!

Amicul Sion îmi dăte ieri o scrisoare a D-tale, în care este vorba și de mine; de aceea, mai înainte poate chiar decât dânsul, iau această hârtioară ca să-ți scriu câteva rânduri ca răspuns.

E vorba de trimiterea publicațiunilor noastre de aci.

În ceace privește *Istoria* lui Mihai-Viteazul de Bălcescu, eu am însărcinat pe împiegații dela Societate (Adamescu și Alecu Laurian), a trimite exemplarele la adresa din Ploiești, pe care mi-o recomandaseși. Dânsii au expedat pachetul, dar l au primit înapoi.

Acum aș dorî să știu, dacă prin altă cale ar fi fost mai fericiti a face să ajungă până la D-ta exemplarele din acea carte.

Vom vorbi, când vei fi D-ta aici, despre depozitul ce propun a se face la D-l Krafft.

Tot D-l Sion mi-a înmănat o scrisoare a unui Domn »Petre Petrescu, angajat la Albina«, care în *numele D-tale*, cere ca să trimit 50 exemplare din broșura mea „*Motii și Curcanii*“. Aceasta o s'o fac, expedându-le după cum zice, la adresa D-sale; mai greu însă va fi a scădea prețul la 2 lei noi la această broșură, care m'a costat cât nu puteam să cuget, fiind tipărită în stabilimentul lui Socec și Teclu, și cu atât mai mult că se adaugă și transportul, care va fi plătit aici.

Te rog, Domnul meu, să îndemni pe D-l P. Petrescu a-mi face cunoscută primirea pachetului și desfacerea cărților. D-sa nu-mi spune nimic despre modul răspunderii costului; dar a scris că le cere în *numele D-tale* și eu îndată f'am și împlinit dorința expresă, întrucât mi-a stat în putință.

Lucrez la tipărirea Pravilei bisericești dela Govora, care sper că va fi gata la deschiderea sesiunii. — Partea II din Anale s'a întârziat foarte, din cauza Memoriului D lui Maniu, care a luat proporțiuni tot atât de gigantice cât și de informe.

O altă publicațiune începută, care sper că va plăcea Secțiunii istorice, Societății și publicului cult, este cea a »*Monumentelor noastre Epigrafice din România*«.

Natura lucrării însă reclamă timp mult: astfel încât vom avea numai câteva coale gata până la sesiune.

Incheiu ca să nu te ostenesc mai mult, cu mășgăliturile mele, și incheiu arătându-ți, ca totdeauna, adâncă și afectuoasă stimă ce-ți poartă

devotatul D-tale serv și coleg

Odobescu.

VII.

Onorate Domnule Barău!

La plecarea D-tale din București ai promis că vei trimite Delegațiunii raportul D-tale asupra Premiului Năsturel (care nu s'a acordat).¹⁾

Noi, în momentul de față ne ocupăm cu activitate de publicarea annalelor sesiunii trecute și în curând va veni și rândul aceluia raport.

Te rog dar trimite-mi-l, în manuscris sau tipărit, după cum te vei înlesni.

¹⁾ Aici sunt intercalate deasupra: *Cuvențele den Betrani*.

Dela librarul din Sibiu am primit o scrisoare în care îmi spune că n'a primit dânsul cele 50 exemplare din »Moșii și Curcanii«, ce i-am trimis lui P. Petrescu; apoi prin altă scrisoare, anunțându-mi că D-ta i-ai dat celelalte scrieri ale mele, mă întreabă dacă primesc a se vinde »Moșii și Curcanii« cu câte 40 Kr. exemplarul.

Fie și așa, dacă D-ta socotești că publicul dela D-voastră va simți o înlesnire prin aceasta. Aș dori însă să aflu câte exemplare s'au vândut până acum din cele trimise de mine D-lui Petrescu.

În curând vei primi partea a II-a a Tomului X din Anale, care este la legător. Am suprimat din ea »Memoriul asupra Dacilor de Tocilescu« care ne întârziă prea mult și care va apare mai târziu ca un apendice la anale.

Termin, onoratul meu Domn, încredințându-te și acum despre distinsa stimă ce-ți poartă devotatul D-tale

București, 1 Noembrie 1878.

Odobescu.

VIII.

București, 11/23 Decembrie 1878.

Stimate Domnule și Coleg!

Am întârziat a răspunde la epistola D-tale până ce am primit și chiar am dat la tipar raportul D-tale asupra Premiilor Năsturel, pe care, trebuiă, să adaog, nici Societatea, nici D-l Sion nu le-a primit mai dinainte.

Nu sper însă să putem scoate la lumină I-a Secțiune din Anale decât în cursul lui Ianuarie viitor. Tot atunci se va începe și tipărirea Secțiunei a II-a, care va conține al 2-lea memoriu al D-tale asupra Transilvaniei. Vei binevol dar' până atunci a ne înștiința dacă el are să se tipărească după un manuscris sau după vreun ziar, cum s'a făcut acum un an, pentru I-ul memoriu.

În privința scrierilor mele cu care ai binevoit a te însărcină, eu te rog pe D-ta ca să regulezi totul cu librariul din Sibiu D-l Krafft, binevoind a-l înștiința din parte-mi că am primit epistola D-sale și că toate prețurile sunt bune primite de mine, astfel precum mi-le arată, fără numai de »Moșii și Curcanii« la care s'a făcut eroare, căci prețul cel mai scăzut cu care aș putea să le dau pentru Transilvania, ar fi de 60 Kreițari exemplarul. Tipografia

Socec m'a făcut să plătesc așa scump această tipărire, încât abia cred să pot scoate banii ce m'a costat.

Despre altele, puține am a-ți mai spune. Cu Istoria Ieroglică a lui Cantemir, tare rău mă nevoiesc, căci aș putea zice că a fost ca și o absurditate de a pretinde ca să se tipărească acea carte cu o ortografie care să împace scrierea noastră academică cu pronunțarea însemnată în manuscriptul lui Cantemir. Ceeace eu fac acum este o bătaie de cap enormă care, — o mărturisesc, — ne duce la tin ce grotesc. Cu toate acestea am tipărit până acum 10 coale în Gr., adică a 3-a parte din manuscript.

Cu anul nou deodată, voi începe tipărirea scrierei lui Udriște Năsturel; iar colegul nostru Hașdeu a venit să ne propună de a face o tipărire de lux a Psaltirei lui Coressi, care poate să se urce la mai multe zecimi de mii de lei. Nimic până acum nu s'a hotărât în această privință, din cauză că D-nii Ghica și Sturza sunt foarte ocupați în ale politicei. De aceea și Psaltirea lui Dosotheiu doarme.

Loc nu-mi mai rămâne aci, Domnul meu, și mult stimat coleg, decât spre a te încredința despre devotamentul meu.

Odobescu,

Mă caut lacom...

Mă caut lacom, ne'mpăcat, mereu,
Mă vreau,
Mă chem pe mine însumi, eu, —
Dar când mă întâlnesc la întâmplare 'n cale
Prin nopțile pădurilor spectrale
Ale vieții ne'nțelese și brutale,
Ca un lunatec făcător de rele,
Ca un strigoii,
Eu mă reped cu spaimă înapoi
Și mă topesc în negurile grele,
Fulgerat de ochii morți de vasilisc,
De 'ngrozitorii ochi ai arătării mele...

A. Cotruș.

Un ordin de cavalerie.

— Cu prilejul Congresului Ligii Culturale. —

Că sunt ființe care în sprijinul inerției lor aduc lipsa de inteligență necesară pentru a susține că în „România Mare“ este atâta conștiință națională românească încât un adaus de cultură ar însemna o pierdere de vreme și că în orice caz dacă așa ceva s'ar cere este miraculosul Stat — numai suflet — care poate s'o facă și pe asta, cu cine știe ce bani de sclavi necunoscuți, nu e de mirare. Sofismele de justificare fac parte din procedeele obișnuite ale rațiunii unor anumiți oameni.

Dar mai periculoși poate decât aceștia sunt alți oameni, aceia cari cred în necesitatea culturii, ba chiar își închipue că ei înșiși au corespuns acestei necesități și că sunt în stare a mai da și altora, dar, în orbirea în care se complac această cultură înseamnă ce au învățat.

Nu ce au învățat, mă rog, nici măcar ce le-a rămas din cele învățate, ci numai ce au fost în stare să facă din ce le-a rămas, din tot ce le-a rămas, înseamnă contribuția lor de personalitate creatoare.

Dar dacă e vorba de o cultură națională, ea este și un act social, și sunt oameni a căror cultură individuală, foarte adevărată și foarte personală, nu se revarsă prin sentimentul de grup moral la calitatea de act social.

Societățile culturale au deci un scop îndoit: să îndemne la cultură intimă peste forme, și din acest rezultat prețios să atragă acel principiu de utilizare generală, de folosință obștească, prin care se asigură societățile omenești.

Și acest principiu nu poate fi o metafizică invariabilă, ci în fiecare moment trebuie să dea răspunsul precis la o întrebare inevitabilă a timpului.

În acelaș timp se impune și datoria de a predică acest principiu.

Aceasta prefacă însă societatea într'o adevărată oștire și, scopul fiind moral, într'un adevărat ordin de cavalerie.

În evul mediu contra unui materialism silnic s'au alcătuit, cu supremul scop ideal al timpului, depășindu-l prin valoarea disciplinei, create — disciplină consimțită, — ordinele Templierilor, Ospitalierilor, Teutonilor Sfintei Marii.

Un materialism silnic cere și azi aceeași organizare a idealismului disciplinat, deci crearea unor asemănătoare ordine.

Liga Culturală trebuie să fie aici unul — și împreună cu Asociația cel dintâiu.

N. Iorga.

Cronică.

Toate persoanele, cari au primit Nr. 1, 2 și 3 din revista noastră și nu i-au returnat, se consideră ca abonate și sunt rugate a ne trimite costul abonamentului.

Costul abonamentului se vede pe pagina ultimă a copertei.

CRONICA POLITICĂ.

Două instituțiuni politice nouă.

Societatea Națiunilor a creat în timpul din urmă două instituțiuni politice nouă. Prima e: *curtea de justiție internațională*. Importanța ei o atestă membrii ei întruniți la 16 Iunie în Haga. Ei sunt: Elihu Root, fost secretar de Stat al Statelor-Unite Nord-Americane; Lord Phillimore, presidentul asociației de drept internațional, reprezentantul Britaniei; André Weiss, profesor la școala de drept din Paris, consilier juridic la ministerul de externe al Franței; baronul Decamps, ministru de stat belgian; senatorul Altamira, profesor la facultatea de drept a universității din Madrid.

Ce rost are această conferență? Insuș tratatul de pace și pactul societății națiunilor nu numai prevăd, ci și presupun această instituțiune pentru executarea mai multor clauze din tratatele de pace. Astfel, de pildă, sunt clauzele privitoare la Elba, Odera. Niemen, Dunăre, canalul de Kiel și cele privitoare la organizarea muncii internaționale. În aceste cazuri se prevede apel, în chestii de litigiu, la curtea internațională de justiție.

În fond ideea nu e nouă. Ea s'a ivit deja la 1907, în a doua conferență ținută tot la Haga. Dificultatea principală a fost atunci alegerea judecătorilor. Dacă fiecare stat are drept să-și numească reprezentantul său, atunci nu mai e curte de justiție ci un vast congres. Iar dacă se limitează numărul

judecătorilor, e teamă că statele, cari nu sunt reprezentate în această curte, vor refuza să primească sentințele ei.

Dificultatea aceasta există, în parte, și acum. Unde mai pui, că sunt nici mai mult nici mai puțin decât 811 proiecte de organizare. Deși par divergențele atât de mari, totuși în punctele principale s'a ajuns la un acord. Astfel se recunoaște, mai întâiu, din partea tuturor necesitatea acestei instituțiuni, care să funcționeze în permanentă, după un statut constituțional fixat prealabil. Tribunalul nu va mai avea simplul rol de arbitru sau de intermediator, ci de for suprem cu putere de judecată egală peste cei mari, ca și peste cei mici. Numai așa se va putea pune bazele dreptului celui nou.

A doua instituțiune e: *biourul pentru înregistrarea și publicarea tratatelor de pace*, a cărui înființare, conform articolului 18 din pactul societății națiunilor, o anunță secretarul general. Nici un tratat nu e obligator, dacă nu e înregistrat de acest biou, care le va publica apoi și într'o secțiune specială a Jurnalului Oficial („Journal Officiel”) al societății națiunilor. E interesant ce spune memoriul consiliului societății națiunilor la 19 Maiu 1920: „Publicitatea s'a dovedit de lungă vreme ca unul din izvoarele forței morale în aplicarea legilor oricărei țări. Ea va fi și pentru legile și angajamentele ce leagă națiunile de olaltă. Ea va încuraja controlul public. Ea va deștepta interesul public și va face să dispară

cauzele neîncrederii și conflictelor. Singură publicitatea va imprumută societății națiunilor sancțiunea morală necesară la obligațiunile contractuale ale membrilor ei. Mai departe, ea va fi mijlocul de a formă un sistem clar și indiscutabil de drept internațional“.

§

CRONICĂ CULTURALĂ.

Un discurs regal. Se știe că în călătoria făcută deunăzi în Bucovina, suveranii au vizitat și istorica mănăstire Putna, unde s'a oficiat un parastas pentru odihna lui Ștefan-cel-Mare, în fața mormântului, căruia regele și regina au ingenunchiat împreună cu toată asistența.

Cătră sfârșitul mesei dată cu acel prilej, d-l prim-ministru general Averescu a rostit o cuvântare, la care regele a răspuns prin următorul discurs:

„Călcând întâia oară pământul frumoasei Bucovine, readusă la sânul patriei nume, am socotit ca o sfântă datorie ca întâiul meu pas să se îndrepte spre acest locaș atât de scump oricărei inimi românești, spre a aduce umbrei marelui erou al Moldovei și al creștinătății, Ștefan-cel-Mare și Bun, prinosul de recunoștință națională și de adânc simțită slăvire din partea întâiului rege al României întregite.

Veacuri de restriște au înșirat un după an și au împletit o cunună de dureri și de suspin în timpul când țările românești căzuseră sub îndelungată robie turcească, dar mai cu deosebire dela deslipirea acestei părți, celei mai vechi și mai frumoase a Moldovei, din trupul părintesc. Inimile românești rosteau numele marelui voevod plângând, pentru că mormântul său se află pe pământul robit. Și atât de adâncă și reală eră această durere, că în anul 1874, la serbarea din Putna, marele nostru Eminescu cântă:

Durere!... și-i profundă, când România plânge,
Cu fruntea 'nfășurată de doliu la mormânt;

Durere-i pretutindeni, durerea se resfrânge

În valea și Carpatul ce-i românesc pământ!

Dar sufletul românesc și-a făurit din icoana eroului său simbolul de mângăiere și de nădejde a unor timpuri pe cari povestea le închipuise ca testament al lui Ștefan-cel-Mare:

„Dumnezeul părinților noștri se va îndură de lacrămile fiilor săi și va ridică dintre voi pe aceia, cari vă vor așeză iarăși în voinicia și puterea de mai înainte“.

Acesta eră cuvântul fermecător al nădejdei.

Răzeșii, cari fuseseră sădiți de mâna lui Ștefan la toate hotarale, i-au purtat cu sfințenie din tată în fiu, în sufletul și legendele lor.

Bisericile și mănăstirile sămănate pe tot întinsul țării, ca prinos de recunoștință celui Atotputernic, pentru biruințele împotriva atâtor dușmani, i-au păstrat evlavia sufletului său sfânt și cărturarii i-au preamărit numele din secol în secol.

Până și în veacul cei mai umilitor al Fanarioșilor, necunoscutul scriitor, în vestitul cuvânt de pomenire al marelui Ștefan, îl preamărește astfel:

„Ce minte așa de bogată în gândiri, ce limbă așa de îndestulată în voroave, ce meșteșug așa de iscusit la împlinirea cuvântului, să poată împodobi atâtea risipe a vrășmașilor, atâtea sfărâmături de cetate, atâtea ziduri de lăcașuri sfinte și atâtea înțelepciune a acestui bărbat care cu vitejia ne-a apărat, cu înțelepciunea ne-a cârmuit și cu cât a trăit voinicia noastră și fericirea a înflorit și carele pe toate lui în credința lui Isus Hristos

le-a pecetluit; la războiul biruitor smelit, la pace Domn drept și bun, în viața sa din parte credincios adevărat”.

Ștefane al Moldovei, ai trăit veacuri în sufletele românești și vei trăi deapănarea. Sămânța ce ai pus în inimile noastre a rodit și poruncile tale s'au îndeplinit.

Prin jertfa de sânge a sute de mii din fiii patriei, am împins hotărâle până la marginile însemnate de graiul și de sângele românesc. Chilia și Cetatea-Aibă, la pierderea cărora a săngerat inima ta, sunt ale noastre, și Ardealul pentru care tu și viteazul tău fiu Petru Rareș ați purtat armele victorioase peste munți, este al nostru. Al nostru-i malul mării și bogata Dunăre-de-jos.

Și tot după a ta poruncă făcut-am răzeși, în tot întinsul pământului românesc, pe toți cari au purtat arma în timp de războiul, lucrând cu plugul în timp de pace.

Steagul tău purtător de biruință l-am așezat în mitropolia Capitalei noastre, spre a fi înfățișat mulțimilor la zile mari de sărbătoare, pentru întărirea și înălțarea sufletelor noastre.

Și totuș când am plecat genunchii în fața scumpului tău mormânt, în sufletul meu s'a născut încă o duioasă rugă, pe care o îndreptăm către tine ca unui părinte din veac adormit, dar necurmat alături de sufletele noastre. În numele tău și al marilor tale fapte, am găsit izvorul nesecat al răbdării în timpul de umilință și al curajului în timp de răstriește. Insuflă duhul sfinței uniri în sufletele noastre pentru îndreptarea tuturor păturilor sociale pe calea concordiei, din care numai poate izvorî adevăratul bine obștesc.

Insuflețit de acest gând al unirei cetățenești, chemasem aci pe fruntașii țării și ai neamului și mai ales pe aceia, cari împreună cu mine au luptat, îndurând într'un fel sau altul, marile

greutăți prin cari am trecut și cari m'au ajutat să văd adus la îndeplinire visul nostru secular. Și voiam să ne împărtășim împreună de bucuria acestei zile înălțătoare și totdeodată să ne aruncăm privirile asupra viitorului, ce ni se deschide și să ne gândim că opera unității noastre ca stat și națiune așteaptă dela noi încă multe și îndelungate silințe, pentru ca tot ce am dobândit prin atâtea jertfe, să fim în stare a păstră și consolida prin necurmată și înțeleaptă muncă. Iar asemenea muncă nu se poate îndeplini cu sorți de izbândă decât numai prin unirea tuturor forțelor naționale din vechiul regat și din ținuturile unite, la patria noastră și prin conlucrarea tuturor bărbaților pricepuți la refacerea tuturor ramurilor de gospodărie ale statului, după marile zguduiri prin care am trecut.

Să jurăm în fața mormântului acestui erou național, că în împrejurările grele vom fi strănși uniți, având numai un singur gând și o singură simțire: fericirea scumpei noastre patrii, pentru care suntem gata a face orice servicii”.

*

Congresul Ligei Culturale. Duminecă, în 4 Iulie s'a ținut la Râmnicu-Vâlcea congresul general al Ligei Culturale. A fost cel dintâiu congres, la care au putut participa liberi, neimpiedecați de autorități, Românii de pretutindeni. Membrii Ligei, întruniți încă de Sâmbătă la Râmnic, după vizitară monumentele istorice de acolo sub conducerea președintelui *N. Iorga*, întâmpinară seara pe oaspeții ardeleni și bucovineni cari veniră cu trenul de Sibiu. În aceeaș seară a fost o dublă audiție muzicală (orhestră și corul minunat dela Săliște). A doua zi dimineața, la orele 9, după leturghie, președintele *N. Iorga* a deschis congresul

în sala cea mare a noului seminar din Râmnic printr'o cuvântare magistrală din care reținem următoarele idei: Menirea Ligei Culturale nu s'a înfățișat niciodată mai limpede decât acum, când s'a înfăptuit unitatea națională a României; în ceasul când trâmbițele judecății celei mari au sunat dela un capăt al pământului la altul. E' de nevoie însă, ca acestui trup să i se dea sufletul, care se cere, căci dacă Mântuitorul a venit, candelile nu erau pline, nefiind destule fecioarele cele înțelepte. Avem nevoie de acest suflet pentru toți. Pentru cei de sus, ca și pentru cei de jos. Pentru mulțimea de Români, aparținând țării noastre, muncitorilor din fabrici și ateliere, ca și pentru atâția streini. Acest suflet nu-l poate da decât voiața unanimă a nației întregi, oficialitatea fiind numai îndeplinitoarea ei. A trezi această voiață, a o conduce, a o corecta, e misiunea cea mai firească a societăților culturale. Liga pentru o mai deplină izbândă a încercat și legătura, pe care frățește o oferă Asociația ardeleană și Societatea de cultură și literatură din Bucovina.

La salutul cordial al președintelui Ligei a răspuns președintele Asociației noastre, d-l *A. Bârseanu*, fiind desîntrerupt de aplauzele și ovățiile publice ascultător și stăruint asupra problemelor de care va trebui să se ocupe Liga ca și Asociația deopotrivă. În numele societății culturale a Macedo-Românilor a vorbit d-l *Tacif*, amintindu-ne de frații încă neeliberați. S'a citit apoi raportul secretarului general, din care se vede că Liga a inițiat un teatru popular, conferințe, tipărirea de ilustrate cu chipurile MM. LL. Regelui și Reginei, precum și a lui Mihai Viteazul, un calendar etc. Din raportul casierului se vede că venitele anuale ale Ligei au fost de

51.125 Lei, iar averea întreagă de 233.500 Lei.

Au urmat conferințele încredințate singuraticilor raportori. Invățătorul *Toni* a arătat cum pot să fie învățătorii folositori Ligei, iar diaconul *Dr. N. Popescu*, secretarul mitropolitului primat, cum și-ar putea asigura Liga concursul preoției. D-l *Dr. Mitulescu* a demonstrat cu date statistice rătăgile cauzate în populația țării de diferite boale: tuberculoză, pelagră (boală specific românească!), sifilis, friguri, mortalitatea copiilor etc.

La orele 12 $\frac{1}{2}$ banchet oferit cu largă dărnicie de cetățenii din Râmnicu-Vâlcea în onoarea congresiștilor.

După banchet inițiatorul și conducătorul caselor naționale, d-l colonel *I. Manolescu* vorbește cu pricepere desăvârșită despre armata de astăzi și cea de mâine; despre spiritul vechiu care trebuie să dispară și cel nou care trebuie să apară în armata țării noastre. Vederile acestea largi, luminoase, demne de un cugetător modern ar trebui cunoscute în pături tot mai largi, ca și datele statistice comunicate de d-l *Dr. Mitulescu*. — A mai vorbit d-l *Aurel Scurtu* despre educația prin cinematografe și propune ca acestea să fie monopolizate de stat. Tot d-sa propune să se studieze chestia înființării unei universități populare la Vălenii de munte, care drept omagiu adus d-lui președinte *N. Iorga* să se deschidă în anul viitor (1921), când va împlini 50 de ani de viață. D-sa se înscrie cel dintâiu cu suma de 1000 Lei, oferită în scopul acesta. D-l *N. Iorga* protestează, zicând că nu e de 50, ci numai de 20 de ani, iar viitorul congres al Ligei trebuie să se țină neapărat la Târgu-Jiu, pentru a comemora centenarul morții lui Tudor Vladimirescu. D-l *Iorga* arată apoi dificultățile enorme ce le întâmpină astăzi

răspândirea cărții bune în popor. S'au format adevărate trusturi pentru acapararea hârtiei spre stopuri de gașcă și de partid. Propune deschiderea unei tipografii a societăților culturale unde depărtate de oraș, la vreuna din mănăstirile țării.

Tot d-l *N. Iorga* a prezentat următoarea moțiune :

1. Congresul Ligei Culturale exprimă hotărârea întregului popor românesc, pe care-l reprezintă în toată francheta lui neoficială, de a nu părăsi și lăsa desnaționalizării pe nici unul dintre Românii, cu sutele de mii, cari au rămas dincolo de hotarele trase cu sacrificiul nostru și de a se da confirmarea constituției naționale prin aceea, că se va cultiva legătura numai cu aceia dintre stăpânitorii puși prin forța împrejurărilor, cari în frații noștri răsleți respectă ființa națională și morală a noastră a tuturor.

2. Să se aducă dela Iași îndărăpt la mănăstirea Dealu capul lui Mihaiu Viteazul.

3. Viitorul congres al Ligii și a societăților federalizate să se țină în Târgu-Jiu, ca omăgiu adus spiritului lui Tudor Vladimirescu, cu ocazia aniversării unui secol dela moartea lui; intelectualii din ținutul lui Tudor să adune tot ce s'a păstrat ca: legende, tradiții sau orice alte informații asupra acestui erou.

Congresul primește unanim propunerea d-lui *Iorga*, făcându-i-se ovații.

Mai amintim hotărârea de mare însemnătate de a se înființa secții ale Ligei și la sate, — hotărâre care ar fi de dorit să se traducă cât mai curând în fapte.

D-l *Ionescu-Goga* arată că mișcarea economică a țării săvârșită prin cooperative trebuie adusă în armonie cu năzuințele culturale ale Ligei, ca să poată fi de folos una celeilalte.

Neștiind d-sa, dacă există în Ardeal o mișcare cooperativă sau nu, secretarul Merat al Asociației, d-l *Ion Georgescu*, s'a simțit dator să ia cuvântul și să lămurească pe frații dela Liga ce s'a făcut până acum din partea Asociației ardelenice în privința aceasta și în alte privințe. Comunicările făcute de d-l *Georgescu* au fost ascultate cu interes și deseori acoperite de aplause.

Congresul a proclamat pe P. S. Sa arhierul Bartolomeu Băcăuanul de membru de onoare al Ligei și alege pe d-l *Zaharie Florian* secretar general, iar pe d-l profesor *Scrabă* bibliotecar. Seara s'a jucat drama „Un Domn pribeag” de *N. Iorga*. Luni au plecat congresiștii în frunte cu d-nii *Iorga* și *Bârseanu* la Călimănești-Cuciulata-Cozia, de unde cu trenul de seara au sosit la Sibiu. Marți au văzut tot ce e de interes în orașul nostru (catedrală, muzeul Asociației, muzeul Bruckenthal, cel de științe naturale etc.) și s'a dat și o masă în onoarea fraților congresiști.

Marți, după amiază, la orele 4, congresiștii au plecat, la Săliște, să vadă și acasă la ele pe frumoasele „domnițe”, cum numia d-l *N. Iorga* pe Săliștencele noastre, iar Miercuri am plecat care în cotro, ducând cele mai plăcute amintiri, despre frumoasele zile petrecute împreună preocupați de problemele culturai noastre viitoare.

Pentru statuia lui Andreiu Murășianu. În legătură cu un apel către Românii din patru ungiuri pentru ridicarea unei statui lui Andreiu Murășianu, un colaborator al nostru scrie următoarele :

„Nu e vorbă aici de a-l imortaliza pe redesteptătorul neamului, care e nemuritor prin însaș creațiunea sa incomparabilă, trăind în conștiința

neamului românesc, câtă vreme va dăinui acest neam și pe unde numai va răsună limba dulce și străbună, ci e vorba, ca națiunea română să-și achite o mare și veche datorie de recunoștință către acela, care a electrizat-o prin glasul său de aramă în vremuri de grea cumpănă și i-a ținut sufletul în oasele sale trudite până la deplina izbândă a aspirațiilor sale naționale și politice, ai cărei martori și părtași avem fericirea de a fi noi, generația actuală. Mai e apoi vorbă și de onoarea noastră națională, de vreme ce națiunea, care nu-și știe cinsti oamenii săi mari, nu e vrednică, că i-a avut.

Iată pentru ce nu putem decât să felicităm pe acei buni români pentru fericita lor inspirație patriotică, care, de n'o aveau ei, tot *trebuie* s'o aibă alții în zilele noastre mari de întregirea neamului.

Dar n'ajunge simpla noastră felicitare pentru inițiatorii acestei acțiuni, ce nu mai putea fi amânată. Acțiunea trebuie și sprijinită cu însuflețirea ce o merită, și efectiv, mai ales efectiv, de tot Românul ce se respectă și care sub acordurile fermecătoare ale cântării unui neam întreg a simțit în vinele sale svâcnind cu putere iresistibilă focul sacru al avântului spre fapte mărețe, fapte, ce în sfârșit, la Nistru și la Tisa, la Oituz, Mărești și Mărășești ne-au dus la întruchiparea idealului nostru național.

Presa română din toate provinciile României-Mari, căreia se adresează apelul din chestiune, în prima linie, nu ne îndoim, că va îmbrățișa cu toată căldura această acțiune de înalt patriotism și va deschide liste de subscripții pentru a se duce ideea lansată la deplină izbândă cu o zi mai curând și în modul cel mai demn de bardul neamului, onorându-ne prin

aceasta pe noi înșine. Tot așa și instituțiile noastre românești de orice fel, cărora se va alătură preoțimea română de pretutindeni, „preoții cu crucea 'n frunte“ ai lui Andreiu Murășianu, și îndeosebi tinerimea română de atâteaori fascinată de răpitoarele accente ale falnicului nostru imn național, și în sfârșit tot Românul de seamă.

Andreiu Murășianu e al nostru al tuturor, e deci o datorie de onoare națională pentru noi toți să contribuim, ca statuia lui să răsară, mândră, din concursul tuturor, prinzându-ne cu toții într'un cuget și o simțire într'o horă largă dela Nistru pân' la Tisa și din Carpați pân' la Dunăre și Mare, cum spune apelul, în jurul înfăptuirii acestei opere patriotice, ce *trebuie* realizată.

„Români din patru unghiuri! acum [ori niciodată,
Uniți-vă în cuget, uniți-vă'n simțiri!...“

O listă de subscripții stă deschisă și la redacția noastră, unde vor fi primite orice contribuții și vor fi chitate în revista noastră. (nt.)

*

CRONICA ECONOMICĂ.

Date statistice privitoare la producțiunea de fier. Se știe ce rol însemnat joacă fierul în industria modernă. Prin fixarea nouelor frontiere ale țărilor europene s'au schimbat și raporturile de producțiune industrială. Îndeosebi a câștigat mult Franța prin anexarea Lorenei, unde sunt uzine foarte bogate. Iată, tabloul care înfățișează producțiunea mineralelor de fier a statelor mai însemnate, atât înainte, cât și după războiu:

	Inaintē de răs- boiu (1913): Tone	După răs- boiu: Tone
Europa Franța	21,000.000	48,000.000
Suedia	6,000.000	11,000.000
Spania	9,860.000	9,860.000

Rusia	9,500.000	9,500.000
Germania	28,000.000	7,000.000
Luxemburg	6,000.000	6,000.000
America St.-Unite	50,000.000	80,000.000
Africa Algeria	1,000.000	3,000.000

E bătător la ochiu sporul Franței dela 21,000.000 tone la 48,000.000.

Ce privește fierul vărsat, iată cât produce Franța și Germania :

	In 1914 Tone	In 1920 Tone
Franța	5,300.000	11,075.000
Germania	19,000.000	11,570.000

Producțiunea de oțel e următoarea :

	In 1914 Tone	In 1920 Tone
Franța	4,600.000	10,680.000
Germania	21,800.000	13,200.000

I. G.

*

CRONICĂ ȘCOLARĂ.

Invățământul profesional în circumscriptia Cluj.

A) Școalele civile.¹⁾

I. Caracterul școalelor. În circumscriptia Cluj avem școală civilă de stat numai de băieți, în Bistrița; școale civile numai de fete în Bistrița, Dej, Gherla și Turda, mixte sau ambigene în Cluj, Reghin, Ocnele Mureșului, Aiud, Zlatna și Abrud. Toate cele amintite până aci au limba de propunere română. În Târgul-Murăș avem o școală de băieți cu limba de propunere maghiară, școala civilă proiectată în Odorheiu nu funcționează. Așadar față de 2 școli civile de băieți stau 4 numai de fete și 6 ambigene. Numărul mic al școalelor de băieți se explică prin faptul, că în localitățile unde avem licee de băieți nu s'a înființat și școală civilă, așa în Dej, Gherla și Turda, iar de altă parte prin faptul că unele școale, care la început erau destinate numai pentru băieți prac-

tica și pe alocuri grija de a nu rămâne nefrecventate a adus cu sine, ca să admită și fete ca eleve ordinare, așa la cea din Reghin, Abrud și Ocnele Mureșului; cea din Aiud și Zlatna în prezent mixte fuseseră destinate numai pentru educația fetelor. Singur caracterul celei din Cluj și Huedin rămăsese să se stabilească ulterior, după frecvența care ne va afirmă în chip mai stăruitor. Se poate însă prevedea că cea din Cluj în scurt timp se va desface în două, una de băieți și alta de fete. Cea de băieți va fi chemată să fie pregătitoarea elevilor pentru școala de arte și meserii, iar cea de fete pentru școală comercială superioară de fete, care se va înființa în Cluj. În cazul acesta ne rămâne singură școală cu caracterul nehotărît: cea din Huedin. Se prevede însă, că aceasta va fi cercetată în partea cea mai mare de băieți.

Să ne oprim nițel la școalele ambigene: experiența de-un an nu ne încurajază de loc în această direcție. Nădejdea legată de mulți pedagogi în influențarea reciprocă a sexelor în privința diligenței și a conduitei, în acest prim an de practică a întârziat să se arate. Nu voi aminti de data aceasta anumite momente în legătură cu viața școlară, care ne dau indicii sigure în ce direcție va evolua educația în școalele noastre, eu personal sunt de convingerea, că sistemul coeducației la noi nu se va validă, ba din contră va avea urmări, care vor produce serioase perturbațiuni în mersul senin și liniștit al instrucției și educației tineretului nostru de ambele sexe. Ceea ce însă nu s'a produs în anul trecut se poate produce în viitor, și aceasta determinând o oprimare fie în favorul fie în defavorul școalelor mixte. Experiențele, cari se fac și la alții, nu numai la noi în școală cu educația și

¹⁾ Din raportul înaintat Ministerului de Instrucțiune publică în Iunie 1920.

mai cu seamă cu educația pričiniesc mai întotdeauna multe rele școlii. Se pune deci întrebarea: este acum timpul potrivit ca școala noastră să facă aceste experiențe? Sau poate aceste experiențe se impun în urma forței împrejurărilor, sau le vom sau nu le vom? Răspunsul la prima întrebare se dă deja, șine cunoscând împrejurările grele între care funcționează școlile noastre. Corpurile didactice, ocupate și muncite de multe gânduri, au să învingă prea multe greutateți încât să mai aibă timpul și energia ca să se ocupe intensiv cu studiul problemei de mai sus: al coeducației, care nu se poate țigădui, cere mult tact, grije și control. Întrebarea a doua ni se pare a primi o soluție potrivită, dacă ne punem pe punctul de vedere ca această delicată chestie pedagogică, de coeducație, să se discute la o dată mai târzie, când școala românească se va consolida și va avea în toate privințele o tradiție, iar corpurile didactice o mai înținsă rutină și practică școlară dacă au azi.

Să se admită coeducația nu ca o experiență voită, ci numai tolerată de împrejurări. În unele locuri școlile noastre civile sunt în adevăr depopulate. Ca să aibă numărul suficient de elevi se impune primirea fetelor în școlile de băieți, căci băieții nu se prea înghesuiesc în școlile de fete. Azi nu este școală de băieți — afară de cele de arte și meserii — unde să nu aflăm și un număr considerabil de fete. A început să devie adevărată boală molipsitoare pentru fete ca să dea examenele într-o școală de băieți. De altă parte în toate categoriile de școlile dau examene particulare un număr prea mare de elevi și eleve. Asupra examenelor particulare voi reveni. Țin să amintesc, că și această împrejurare contribuie la depopularea școlilor.

În interesul popularii și frecvenței precum și a normalizării învățământului ar fi de dorit să se pună în vedere tuturor direcțiilor școlare să îndrume tineretul școlar și pe părinții acelora, să-și înscrie copiii la școlile pentru sexul respectiv; ca admiterile la examene particulare să nu devie regulă, ci să fie numai excepții în școlile noastre, silind prin aceasta elevii să se înscrie ordinari.

Ca urmare a acestora, îmi iau voie a face referitor la caracterul școlilor civile din circumscripția Cluj următoarea propunere concretă: să fie decretată școală civilă de băieți în Bistrița, Cluj, Huedin, Târgu-Mureș, Reghin, Ocnele Mureșului și Abrud, să fie decretată școală civilă de fete în Bistrița, Dej, Gherla, Cluj, Turda, Zlatna și Aiud.

În Zlatna în cl. I—II se vor primi și elevi bursieri sau fără bursă, ca să poată fi pregătiți în vederea înscrierii și populării școlii de arte și meserii din aceeași localitate. Prevăzându-se însă că școala civilă din Huedin va fi slab frecventată se va admite și aci în mod provizor ca școala să fie mixtă (ambigenă).

Sabin Oprean.

Liceul „Timoteiu Cipariu“ din Ibașfalău, precum cetim în anuarul de curând tipărit de d-l N. Negruțiu, directorul liceului, a primit frumoase daruri în cărți și bani, în sumă de 17.000 Lei dela d-l Ignatie Mircea, licențiat în drepturi, comerciant și proprietar în București, originar din Cața, județul Târnava-mare. Fapta nobilă a d-lui Mircea vorbește de sine.

Dacă fiecare liceu și instituție românească și-ar afla asemenea binefăcători, școala românească ar trece cu ușurință peste greutatețile începutului și întreagă cultura noastră ar lua un avânt îmbucurător. De aceea zicem: Vivant sequentes!

LA ALȚII ȘI LA NOI

Editori italiene. Neajunsurile vieții politice și economice, ce sunt în mod fatal legate de orice războiu, n'au împiedecat aproape de loc sborul gândirei și artei italiene.

În Italia se dezvoltă acum, după războiu, o febrilă activitate literară și editorii nîcicînd n'au prestat mai mult ca acum.

În asemănarea cu populația sa, Italia e țara cea mai bogată în reviste. Editorii italieni fac afaceri excelente. E chiar o tendință de americanism... Editorul Bemporad din Florența cumpără cu 500.000 lire opera tânărului, dar celebrului scriitor Guido da Verona. Acelaș editor cumpără cu 100.000 lire opera (povestiri și piese teatrale) lui Luigi Pirandello.

Să nu ne surprindă faptul că editori mari își au sediul în orașele mici. Astfel, casa *Laterza*, creațiunea filosofului și senatorului neapolitan Benedetto Croce, se află în Bari. Nu e fără rost epitetul „neapolitan” pus înaintea numelui lui Croce. Floarea fină a filosofiei italiene n'a crescut oare aproape exclusiv pe pămîntul Neapolului? Benedetto Croce întemeiă, la 1903, periodicul filosofic, istoric și literar *La Critica*, pe care îl conduce și acum cu sprijinul statornic al lui Giovanni Gentile, profesor de filosofie la universitatea din Roma. Se poate zice că editura *Laterza* e creațiunea periodicului *La Critica*. Aici și-a tipărit Croce operele sale. În 1910, *Laterza* începea publicarea *clasicilor* — culegere excelentă, făcută cu o grijă deosebită, ce atinge aproape perfecțiunea. Editurei *Laterza* se datorește și o altă culegere: *Biblioteca di Cultura Moderna*.

În Torino „*Fratelli Bocca*” sunt propagatorii filosofiei streine. Au pu-

blicat traduceri din Kant, Schopenhauer, Nietzsche, Weininger, Spencer, Carlyle etc.

Casa Loescher din Torino publică texte latine și eline și a fost multă vreme dirijată de Arturo Graf, poet și profesor la universitatea din Torino, după ce s'a căsătorit cu văduva fondatorului. Graf de altfel eră născut în Atena din tată german și mamă italiană.

Orașul, cel mai bogat în editori e, fără îndoială, Milano, avînd 40 de editori principali și tot atîția secundari, dacă nu mai mulți.

Ulrico Hoepli s'a specializat în cărți de știință. Publicațiunile sale tehnice și științifice sunt remarcabile. El publică, afară de aceea, o colecțiune de popularizare științifică: excelente volume mici, cari, toate laolaltă, constituie o enciclopedie din cele mai bine alcătuite. Pe lângă aceea mai tipărește foarte luxuos clasicii italieni, latini și elini.

Casa Treves dă lectură burghezimei. Puterea acestei case începî cu cărțile lui Edmondo de Amicis, a cărui *Cuore* înainte de toate a atins tiraj fantastic și s'a tradus în toate limbile. Casa *Treves* a editat multă vreme romancierii la modă. S'ar putea zice că între editura aceasta și între *Corriere della Sera* e o strînsă legătură; îndată ce acest ziar publică ceva de un scriitor, consacrandu-l, consacratul sfârșie negresit tipărindu-și operele la *Treves*. Cu succesul cărților lui D'Annunzio, tipărite pe hîrtie-chiffon și împodobite cu gravuri, *Treves* și-a atins apogeul gloriei sale editoriale. După moartea lui Emilio *Treves*, om remarcabil prin abilitatea sa comercială, direcțiunea casei fu încredințată lui Giovanni Beltrami.

Casa Baldini e Castoldi e un fel de sucursală a celei de mai înainte,

având aceeaș specialitate: romanele. În jurul ei s'au grupat scriitorii: Fogazzaro — Rovetta — Guido da Verona (trecut de curând la Bemporad din Florența) — Salvator Gotta. Publică și poeziile lui Giovanni Bertacchi, bardul democrației lombarde și al Alpiilor.

Casa *Sonzogno* se întemeiează cu scopul de a educa masele prin răspândirea unei culturi democratice. Să nu se uite, că fondatorul ei, Edoardo Sonzogno e în acelaș timp și fondatorul ziarului *Il Secolo* și al unei case de editură muzicală. Sonzogno, în colecția sa de *clasici* publică tot ce e publicabil — autori italieni, latini, elini, streini — în broșuri bune cu prețul unei de o liră. Această culegere eră pentru bogătași. Pentru cei cu punga mai subțire publică acelaș Sonzogno *Biblioteca Universale*, din care ori și ce număr costă 25 centime. În această bibliotecă se află o mulțime de opere italiene și traduceri de opere streine, toate în general bine făcute, iar unele excelente — astfel traducerea lui *Faust* de Giovita Scalvini. După moartea fondatorului, casa Sonzogno e condusă de Mattarelli care publică totodată și revista ilustrată *Il Mondo*. Ea publică romane populare.

Istituto Editoriale Italiano e creațiunea lui Umberto Notari, odinioară autor, acum propagator de cultură. Colecțiunea sa de clasici italieni și streini se înfățișează cu anumit lux. Pe lângă aceea, în colecția sa de *breviare* publică opere vechi și moderne, bine compactate, cari se pot purta ușor în buzunar. Are și o colecție muzicală *Grande Raccolta di Musiche Italiane*, dirijată de Gabriele d'Annunzio. Ea publică în frumoase caiete înflorate operele tuturor compozitorilor italieni, începând cu cei mai vechi (marii maestrii din trecut, a căror

opere au rămas, din nefericire, inedite și pradă uitării), până la creațiunile celor mai noi.

Nicola Zanichelli din Bologna a fost foarte puternic pe timpul hegemoniei lui Carducci și Pascoli. Afară de acești corifei a publicat de Stecchetti, Parzacchi, Chiarini etc. Sfărșindu-se hegemonia spirituală a Bolognei, Zanichelli a rămas fidel tradiției și continuă a publică poeți de origine universitară — Ettore Romagnoli și alții.

Editorul *Sandron* din Palermo a întemeiat *Biblioteca dei Popoli*, a cărei direcțiune spirituală a încredințat-o lui Giovanni Pascoli: acesta făcū să apară opere importante — dela Mahabharata până la poemele evangelice ale lui Walt Whitmann. Sandron e și editorul marelui dramaturg neapolitan, Roberto Bracco.

Formiggini începū în Modena, apoi se mută în Roma. E un editor fantezist: în colecția sa de *profile* (unde Hesiod e vecin cu Malthus) ne face să cunoaștem pe oamenii iluștri ai tuturor timpurilor. A adunat, într'o colecțiune ilustrată, *Clasicii Umorului*. Astăzi lui i se datorește *Italia che scrive*, interesant buletin bibliografic, care reasumă toată mișcarea literară și editorială italiană.

În Florența încă înfloresc ori vegetează mulți editori. De Bemporad a fost dejă vorbă. Trebuie amintiți *Barbera* și *Le Monnier*, specialiști amândoi în opere de cultură. Barbera a fost editorul lui Carducci în operele sale de erudiție și înainte de a ajunge la catedra din Bologna. Operele din *Collezione Diamante* au fost aproape toate semnate de Carducci. Trebuie citat și *Sansoni*, care publică opere școlare și de erudiție; Salani, Nerbini și Quatrini, editori de romane populare și publicațiuni ilustrate. Noul editor *Battistelli* etc.

Intemeierea casei *Attilio Vallecchi* se leagă de numele revistei *La Voce*, fondată de Giuseppe Prezzolini. Vallecchi tipăria cărțile revistei *La Voce*. În timpul din urmă Prezzolini se despărți de Vallecchi și mută revista la Roma. Dar scriitorii cei mai buni rămaseră cu Vallecchi, care se așeză la Florența. El e astăzi editorul cel mai viu și mai interesant.

Istituto d'Arti Grafiche din Bergamo publică în edițiuni luxoase, ilustrate, monografiile orașelor și artiștilor italieni din toate timpurile. Acest institut publică și o revistă de artă, *Emporium*, redactată de Ettore Ianni, criticul literar al ziarului *Corriere della Sera*. Istituto di Arti Grafiche e creațiunea lui Paolo Gaffuri.

Carabba din Lanciano a dat două colecțiuni interesante: *Scrittori Nostri* și *Cultura dell' Anima* — îngrijite de Giovanni Papini.

Atâta e tot?

Nu.

Mai sunt încă destui. În Milan: *Facchi*, *Quintieri* etc. În Livorno: *Giusti* (cel dintău editor al lui Pascoli). În Città di Castello: *Lapi*. În Catana: *Battiato*. În Ferrara: *Taddei*. Apoi: *Paravia* (pentru cărți de școală); *Vallardi* (enciclopedie populară etc. etc.). Și apar în continuu alți și alți editori. Anumite reviste editează operele colaboratorilor lor; și anumiți autori se fac ei înșiși editorii propriilor opere.

Totul arată vieață, forță, tinereță. Italienii sunt un popor regenerat de cataclismul prin care au trecut, un popor care visează, cântă, creează, care cearcă să-și răspândească energiile sale spirituale în lumea întreagă, iară noi, noi, epigonii?

Abiă avem patru-cinci institute de editură, cari se luptă cu mari mizerii și scot cu mare greutate tot atâtea

opere la an, când nu scot absolut nimic — cazul cel mai obișnuit.

I. Georgescu.

*

Un scriitor și un editor. ...A fost odată un tânăr avocat. Iși luase tocmai doctoratul în drepturi și obținuse unul din premiile celor „patru universități“ — premiul pentru literatură, decernut lucrării celei mai bune prezentate de studențimea din anul respectiv.

Cartea, cu care a câștigat premiul, a tipărit-o și a trimis-o celui mai de seamă scriitor al neamului său, ca s'audă și părerea acestuia.

N'a trecut mult și a primit dela idolul său o scrisoare, în care îi mulțumea scriitorul și-l lăudă. Bucuria tânărului a fost mare.

Când a auzit tânărul doctor în drepturi că scriitorul său adorat a terminat, în străinătate, o lucrare, de care eră sigur că va fi o operă valoroasă — i-a venit ideea îndrăzneată să editeze *dânsul* opera aceasta și — în urma laudelor primite deunăzi din partea scriitorului — a telegrafiat acestuia, că vrea să fie el editorul cărții, că primește *orice* condiții de editură, fiindcă: „cu geniul nu te târguiești!“

Scriitorul cel mare a trimis vorbă prin fiul său tânărului entuziast: lucrarea va fi voluminoasă! Opt sau zece volume! Plata, pe care o prețind, e mare. Dreptul de exploatare nu-l vând decât pentru opt ani de zile. Tot așa și dreptul de traducere. Cer pentru volum ... atâta (o sumă foarte mare!) Dacă vrea să pertrac-teze tânărul meu prietin pe baza aceasta — să poștească — eu îl aștept și-i arăt manuscrisul.

Tânărul librar — căci s'a apucat să vândă cărți tânărul doctor în drepturi — nici una, nici două, se hotă-

rește, cât ai bate 'n paime. „N'am să mă întorc acasă decât numai cu contractul în buzunar!” — Bine — îi zice companionul său de librărie — dar noi n'avem parale! — „Parale!? Dar dacă nu 'ndrăznești, n'ajungi niciodată la creangă verde!”... Și pleacă, în ruptul capului... la scriitorul său idololatrizat.

Aici o mică decepție: cartea, pe care i-o trimisese, o găsește pe masă, în anticameră, *netăiată!* Nu face nimic! Un scriitor de talia idolului său poate să-și permită câteodată luxul să trateze astfel cu mirmidoni, cum e tânărul doctor în drepturi!

Se dă o perdeă la o parte și... se află în fața lui. Idolul îl primește cordial, părintește, dar — totuși — cu o oareșicare severitate.

Tânărul: „Maestre... e vorba de...”

Maestrul: „Lasă, tinere, lasă... după ce ne-am plimbat nițel”.

Il ia de braț — și povestesc de una, de alta, numai de cartea, pentru care venise tânărul, nu amintește nimic. Abia mai târziu, în odaia de lucru, — vestita odaie de lucru! — declară tânărul:

„Maestre! *oricât* ai cere — subscriu, subscriu cu zece mâni!”

Maestrul îl așează, părintește, la masa de scris, îi apasă condeii în mână și-i poruncește: „scrie!”

Maestrul îi dictează un contract — minuțios, prudent, răsgândit până la cel din urmă punctuleț. — Toate s'au prevăzut. Contractul unui om de afaceri.

Tânărul a avut un moment de ezitare, când a fost să subscrie contractul. El n'avea para-chioară și n'avusese nici chiar prilejul să arunce măcar ochii asupra manuscrisului pe care-l cumpărase cu bani grei! Pe o parte a biroului zări un măldar de

hârtii scrise — erau cele două volume dintâi ale lucrării, purizate.

— „N'aș putea... maestre... să frunzăresc nițel?”, îndrăzni tânărul.

Dar mâna maestrului îl opri, apăsând manuscrisul, ca și când ar fi fost mâna unui titan din mitologie.

— „Nu — e peste putință!... Inchipue-ți că n'ar fi nimic scris pe paginile astea numai numele, iscălitura mea! Atâta! — și să-ți ajungă!”

Tânărul s'a recules repede. A recunoscut că a tras la îndoială, pentru o clipă, autoritatea idolului său, a scris într'un delir de bucurie contractul. Și ieșind dela maestrul, cu contractul în buzunar par'că „înnotă în beția cea mai curată”...

La stațiunea telegrafică cea mai apropiată, unde alergase, a dat o telegramă asociatului său: Victorie mare! Concurența bătută! Tăcere!

Până să vadă lumina zilei primele două volume a trebuit însă ca editorii să predea maestrului o parte din suma promisă în contract. O sumă respectabilă. De unde să o iai? Un bancher bogat! Repede la el. După multe parlamentări, după multe greutateți, se învoiește bancherul, dar în schimbul nunei contra-serviciu.

Suma eră asigurată! Tânărul a dus-o în persoană maestrului. Zile neuitate! Banii, în aur, într'un săculeț greu, i-au dus cu mare greu — păziți — ca să ajungă în mâinile scriitorului.

În sfârșit partea primă a manuscrisului — în mâinile editorului! Ce mai bucurie! Pe drum, în tren, în odaia de otel, sta să „mânânce” tânărul editor manuscrisul. L-a citit din doască 'n doască. Emoționat, după prima lectură, a scris editorul maestrului. Acesta, măgulit, i-a răspuns și s'a început astfel o corespondență vie între editor și maestrul.

Din corespondența aceasta s'a ales literatura cu informații prețioase. Așa d. e. când editorul a rugat odată pe scriitor să scurteze un capitol, îi răspunse acesta: „N'ai să poți judecă întregul operei dintr'un fragment. Să-vârșești o eroare optică când nu vrei să vezi perspectiva întregului. Cartea aceasta este un munte. Nu-l poți măsura, decât dela distanță — adecă complet“.

Și așa a și fost: cartea aceasta, muntele acesta — a avut o carieră de *aur*. Editorul nu s'a înșelat în așteptările sale. Din vehitul operei acesteia s'a îmbogățit. Aceasta a fost piatra de încercare a întregii lui întreprinderi de editor — și întreprinderea s'a adevărit strălucită.

Când a primit editorul ultimele pagini ale manuscrisului — a cetit și următoarele rânduri explicative ale maestrului:

„Dacă sfârșitul acesta nu emoționează, renunț pentru totdeauna de a mai scrie ceva“.

Maestrul a aruncat inițiala numelui său, la sfârșitul rândurilor acestora, ca un beliduce, care a reputat o învingere strălucită.

* * *

Mă veți întreba: cine a fost maestrul? Înainte de toate: câteva constatări.

Scriitor *român*, sărbătorit astfel — nu va fi fost. Editor *român*, care să alerge așa după un manuscris — unde ați văzut? Cetitori *români*, cari să se entuziasmeze atâta de scrisul unui scriitor, iarăși — sunt cam puține!

Și alta: editor *român*, doctor în drepturi? Librar? Dar se face un doctor în drepturi librar, la noi?

Ca să nu pun prea mult la încercare paciența cetitorului, mă grăbesc a declara că e vorba de Victor

Hugo, de editorul său Albert Lacroix din Belgia, din Bruxela, de romanul „Mizerabilii“, care a apărut în anul șasezeci, din secolul al XIX-lea, și care a adus scriitorului suma de 300.000 fr.

Firește, nu sunt mulți Victor Hugo, cari să-și poată arunca numele cu atâta încredere, cu atâta orgoliu îndreptățit, la sfârșitul unei opere, în care au depus dânsii ce au avut mai bun. Nu sunt mulți, cari să se simtă atât de fericiți, chiar și în exiliu, cum s'a simțit Victor Hugo.

Dar — întreb, cu toată modestia: Avem noi măcar a *zece mii* parte din entuziasmul editorului Lacroix? Unde sunt editorii noștri? Unde sunt scriitorii noștri, căroră să li-se dea a *zece mii* parte din încrederea amintită mai sus? Unde sunt cetitorii noștri, cu a *zece mii* parte de interes?

Un cerc vișios! Când întrebi: bine, cetitori ar fi, dar scriitorii? și-se răspunde: Scriitorii vin, dar cetitorii? Când întrebi: bine, editorii apar, dar cetitorii și scriitorii? și-se răspunde: cetitori se găesc, dar editorii, cari să lanseze și scriitorii, cari să scrie opere de valoare?... Cum vedeți: o poveste cu cocoșu roșu!... De aceea am și început rândurile cu: ... a fost odată“ ...

Ilie Marin.

*

„**Alianța franceză**“. Asociațiune națională pentru propagarea limbei franceze în colonii și în străinătate. Președinte de onoare: Paul Deschanel, președintele republicii franceze. Președinte: Raymond Poincaré, membru al Academiei Franceze. Secretar general: Paul Labbé.

Alianța franceză, fondată în Iulie 1883, numără astăzi mai mult ca 50.000 aderenți în Franța, în colonii și în străinătate, în toate punctele globului. E recunoscută ca un așezământ de utilitate publică.

Scopul. — Alianță franceză își propune:

1. În coloniile franceze și în țările de sub protectoratul Franței să facă cunoscută și iubită limba franceză, pentru că acesta, poate, e mijlocul cel mai bun de a câștiga pe indigeni, de a facilita relațiunile sociale și raporturile comerciale cu ei, de a prelungi prin anexiuni pacifice rassa franceză, care se sporește încet pe continent.

2. A intra pretutindeni în relațiune: cu grupele de Francezi stabiliite în străinătate pentru menținerea cultului limbei naționale; — cu amicii limbei și literaturii franceze, de orice rassă, naționalitate și confesiune ar fi ei, pentru încheierea legăturilor de simpatie literară și morală, care să unească Franța cu celelalte popoare; de a secundă fie în orient, fie în regiunile încă barbare pe misionarii francezi de orice confesiune și pe învățătorii cari vreau să întemeieze și întrețină școli pentru învățarea limbei franceze.

Mijloace de acțiune. — Fondarea de școli și de cursuri de adulți; subvenții acordate școlilor cari există deja; introducerea de cursuri franceze în școlile lipsite de asemenea cursuri.

Distribuirea de recompense pentru încurajarea frecventării școlilor și stimularea elevilor, pentru onorarea maestrilor și binefăcătorilor Alianței.

Trimiterea de cărți franceze bibliotecilor școlare, cercurilor, comitetelor societăților franceze, universităților etc.

Recrutarea profesorilor de franțuzește pentru instrucția limbei franceze în străinătate; organizarea de conferențe etc.

Publicarea unei reviste.

Cursurile de limba și literatura franceză pentru aderenții străini în sediul Alianței franceze, fie în cursul anului școlar, fie în vacanțe.

Fondarea de comitete locale în toate centrele franceze și în cele străine, care oferă elementele necesare. Aceste comitete locale își aleg bioururile proprii.

Rezultate. — Alianța franceză a întemeiat 450 de comitete și are mai mult ca 200 de delegați în Franța și în străinătate.

În 1913 o sumă de aproape 500.000 franci a fost distribuită școlilor și bibliotecilor sale din străinătate.

Alianța franceză se adresează cu încredere tuturor patrioților, oamenilor cu bună voință de orice părere, tuturor cari iubesc Franța sau o consideră ca o a doua patrie.

Ion Georgescu.

INSEMNĂRI.

Scriitori francezi morți pentru patrie. Viceprezidentul societății oamenilor de litere francezi, *Eugène Le Mouel* dedică în „Revue de L'Aliance Française” câteva pagini mișcătoare în amintirea colegilor săi căzuți pe câmpul de onoare. Nici că se putea alege o revistă mai potrivită ca aceasta, care anume e chemată să reprezente în lumea întreagă onoarea Franței.

Reținem din lungul pomelnic de peste 100 de scriitori, numele următorilor:

La 5 Septemvrie 1914 a căzut pe frontul dela Marne căpitanul Claude Casimir—Perier, care nu eră altul decât scriitorul *Charles Péguy*. Abi eră de 40 de ani. Om de meditațiune și acțiune în acelaș timp, poet mistic, care a cântat pe sfânta Geneveva și Ioana d'Arc, eroinele naționale ale Franței, el a fost unul din conducătorii tinerimei intelectuale dinainte de rășboiu. El însuși s'a proclamat un evanghelist al artei și influența sa a fost considerabilă. Opera sa literară e dublă: vis și realitate. Propagan-

distul din „Notre patrie“, din „L'argent“ a fost și un poet de seamă în „La Tapisserie de Notre Dame“ și în „Mystère de la Charité de Jeanne d'Arc“.

Ce surpriză ar fi fost pentru scepticismul indulgent al lui Ernest Rénan avântul, tinereța și devotamentul cu care nepoții săi *Ernest* și *Michel Psichari* au intrat în armata franceză și și-au servit patria până la moarte? Cel dintâiu lasă trei volume: „Terre de soleil et de someil“, „L'appel des armes“, „Le voyage du centurion“. — O, cum a preamărit el abnegațiunea soldatului, entuziasmul luptătorului pentru o cauză dreaptă, nobleța vocațiunii militare, pe care el a definit-o astfel: un gând mare pururea în acțiune.

Și căpitanul *Émile Joseph Dettanger*, cunoscut în literatură sub numele de *Émile Nolly*, ofițer de trupe coloniale, care a cutrierat aproape întreg pământul, nu e unul din cele mai frumoase tipuri de Francez, trecând din vieță cu sabia în mână și cu dragostea de carte în inimă?! El a scris: „Hien le maboul“, „La barque annamite“, „Gens de guerre au Maroc“, „Le chemin de la victoire“, „Le conquérant“.

Intr'un sat din Picardia un obus a sfârticat pe *Charles Muller*, ironistul leger. Parisianul fantezist, cu zimbetul enigmatic, eră un sergent atât de curajos, încât în scurtă vreme a fost înaintat la rangul de sublocotenent. Pomeranienii greoi n'aveau un inamic mai strașnic decât pe omul acesta care parodiă pe contemporanii săi înainte de a muri. Autorul amuzantelor opere: „A la manière de...“, „Rikette aux enfers“, „La création du monde revue et corrigée selon l'esprit du siècle“ poate dormi în gloria sa curată, cum zicea *Georges Clemenceau*, fostul președinte al consiliului de ministri.

Din lungul șir al celor căzuți pentru patrie se mai desface profilul imberb, luminat de o privire scânteietoare alui *Gauthier-Ferrières*. A fost un poet select, a cărui muză capricioasă se ărită uneori împotriva proștilor. Are versuri puternice și încântătoare în „La belle Matinée“, „Les jours d'orage“, „Le Roman de Madame“ și în „Miroir brisé“, opera sa postumă. A iuptat la Dardanele și acolo, în focul mitralierelor, recită versuri și cântă cuplete pentru a ține sufletul camarazilor. A fost ucis cântând. Lovit de un glonte, 'el muri fără teamă, cu ochii deschiși spre ceriu, gândind la mamă-sa și la cei ce-l iubiau.

Guy de Cassagnac, fiul aprigului polemist politic dintre anii 1875—1890, el însuș un polemist, un orator distins și psiholog ingenios în romanele „Quand la nuit fut venue“ și „L'agitateur“ a murit în Lorena și n'a permis să fie exhumat și transportat în patria veche, ca să aibă Francezii un titlu mai mult de a reclama acel pământ sfânt.

Merită să fie transcrise câteva cuvinte din scrisoarea lui *Maurice Quentin-Beauchart*, consilier municipal în Paris, autorul volumelor: „Lamartine, homme politique“ și „Chroniques du château de Compiègne“, mort la Somme în 8 Octombrie 1916: „E frumos să cazi în zi cu soare, în zile de biruință. Dar e mai mare vrednicie, ca cei mai buni dintre noi să trăiască în tranșee, în vreme ce alții se îmbogățesc din enorma mizerie omească, și să poarte luptă grea în noroiu și insecte“.

Ce antologie splendidă s'ar putea alcătui din cuvintele scriitorilor eroi, căzuți pe câmpul de onoare!

Ei sunt sus, mai sus decât creștetul Parnasului și al Heliconului,

cum zice așa de frumos d-l Eugène Le Mouel. Ei, cari au atârnat lirele de ramurile uscate ale olivului păcii și au prins în mâni gloanțe și cartușe, ei ne văd din paradisul gândirii eterne. De aceea noi neîncetat, și cu adevărată pietate, trebuie să aprindem tămâia amintirii lor sfinte. Și când ne amintim de cunoscuții pierduți, să ne dăm seama totodată, câți sunt necunoscuții, cari încă ar merita aceeaș amintire recunoscătoare! Adevărate oltoi nobile, din grădina neamului, devastate înainte de a putea aduce fructe.

*

Cel mai mare latinist din lume, un demn succesor al poetului Virgil, e Calabrezul cu frica lui Dumnezeu,

poetul *Francesco Sofia Alessio*, care a câștigat la celebrul concurs de poeți latiniști din Amsterdam două medalii de aur și zece mențiuni onorabile. Ceeace e curios și se remarcă deosebit în vieța acestui om de mare merit e, că el are o credință mare în visuri. Toate le face în numele lui Dumnezeu, pe care îl invoacă neîncetat. Intr'o zi, de pildă, vede în vis fete tinere sburând și aducându-i o învâitoare, pe care eră scris cu litere de aur cuvântul: „Eldorado“, adecă „țară de aur“, „țară de plăceri“. Două zile după aceea, Francesco Sofia Alessio primește o telegramă din Amsterdam, care îl proclamă noul emul al lui Virgil.

Cărți românești.

Nichifor Crainic, *Darurile pă-mântului*. Poezii. București 1920. Editura „Cartea Românească“. Format 8° mic, 189 pag. Prețul 10 lei.

După un volum de proză („Icoanele vremii“) tânărul scriitor ne dă acest volum de poezii, care conține, afară de un „prinos“, obișnuit în atâtea volume de versuri, (aici un imn către puterea creatoare), cântecele patriei (1916—1918), 2 parabole, șesuri natale, arhaice, ploaie cu soare și un epilog.

Mai frumoase sunt cântecele patriei, cărora și poetul le dă întâietatea cuvenită. Astfel îndată poezia cea dintâiu „Patria“ e un adevărat imn, care arată de ce trebuie să ne fie scumpă și dragă moșia strămoșească. Un suflu de misticism transcendent al trece prin poezia această, ca și din „Magi“, cari nu sunt numai cei cunoscuți din biblie, ci atâția alții, cari ne călăuzesc la Betleemul idealurilor. Fiind vorba de Betleemul patriei, vom înțelege pe toți

luptătorii noștri pentru idealul național. Dacă cineva dorește să fie în oricare poezie ceva neînțeles, ceva misterios, ceva ce să-i dea de gândit în orice clipă, nu va afla poezie mai potrivită ca „Magii“. Tot așa e „Mănăstirea“, un simbol al vieții noastre religioase și naționale. Dacă e ceva de regretat la această poezie, e că s'a scris în versuri inegale, neregulate, nu ca cele două amintite mai înainte. Astfel de poezii nu s'au prea scris însă în literatura noastră, și în puține din cele streine, de aceea ele ar merita să fie cunoscute de toți cărturarii români. E frumos, măreț chiar, „Soldat murind“, care sunt sigur că va trece și în antologii, mai ales pentru strofa finală:

Dar numai tu, tu vino în cea din urmă
clipă,

Ca un vultur să-mi fâlfâi răcoare din
aripă,

Și vaiete 'n ecouri să spargi din stei
în stei,

Victorie, cântată de camarazii mei.

„Pe drumuri“, care vrea să înfățișeze refugiul atâtoro dintre noi în Moldova, nu e o poezie, ci crâmpoie de versuri mai mult sau mai puțin coerente. Poetul însuș trebuie că și-a dat seama de acest neajuns, de aceea și-a imprăștiat cele 67 de versuri pe șapte pagini, ceea ce e neîngăduid de inestetic răsfirat. „Durere“, poezia scrisă „sub cenzura germană“, ar fi și mai bună, dacă s'ar feri de rime banale („ogoaie“, „butoaie“), ori puțin obișnuite în forma aceasta („dogoare“ pentru „dogoreală“, ca să rimeze cu „cuptoare“) și dacă ar fi nișel mai cumpătată în expresiuni. Și fiindcă mulți scriitori au uitat, poate, înțeleptul sfat al lui Titu Maiorescu, îl reamintim: „cu cât e expresia mai măsurată, cu atât e impresia mai adâncă. Vechiul adevăr: prin strigăte violente se risipește emoțiunea și dispăre, prin vorba stăpănită se păstrează și crește“. — Celelalte poezii din „cântecele patriei“ nu se pot compara cu cele amintite dejă.

Sunt frumoase și cele două parabole dedicate d-lui N. Iorga, pentru care tânărul scriitor are cult deosebit. (Volumul său „Icoanele vremii“ e închinat în întregime d-lui Iorga: „închinare unei regalități intelectuale“.) Asemenea câteva — vreo șase — din restul volumului.

Celelalte lasă mult de dorit.

Astfel, mai întâiu, e foarte stângaci, când cântă amorul. Autorul, precum apare din versuri, om cu cultură teologică, iese în calea iubitei „cu candelile de veghe“ și, în loc să se simtă renăscut sufletește și chemat la o nouă viață prin farmecul iubirii, el zice:

„Să te 'nfășor în trâmbe de suflet care
suie

Ca darul de tămăie ce fumează în cătuie“.

Și după ce se atinge pe o clipă de iubită, vrea:

— „și 'n urmă să mă sting
Ca tristele parfumuri din florile rămase
Să moară prin biserici, pe vechi iconostase“.

Intr'alt loc se simte nenorocit, fiindcă capricioasa copilă nu se îndură să-i arunce „cu milă un fir de busuioac“. Nu-și dă seama poetul că și „domnițele“, ca și toate culmile, se cuceresc.

Și acum să ne gândim, pentru a face o asemănare apropiată, câtă deosebire între concepția aceasta ursuză, tristă, pătrunsă de spiritul unei neînțelese abnegațiuni și între cea plină de avântul tinereței și al iubirei, care se desface din „poemele luminii“ lui Lucian Blaga. Acesta se întreabă fericit:

„Lumina ce-o simt
Năvălindu-mă în piept când te văd,
Oare nu e un strop de lumină
Creată în ziua dintăi, —
Din lumina aceea 'nsetată adânc de
vieață?...“

Iar aiurea:

„Eu cu lumina mea sporesc a lumii
taină —

Și 'ntocmai cum cu razele ei luna

Nu micșorează, ci tremurătoare

Mărește și mai tare taina nopții,

Așa îmbogățesc și eu întunecata zare

Cu largi fior de sfânt mister

Și tot ce-i nențeles

Se schimbă 'n nențelesuri și mai mari

Sub ochii mei —

Căci eu iubesc

Și flori și ochi și buze și morminte...“

Ce privește concepția de viață creștină a poetului, reliefată de mulți, cred că, afară de poezia „Sub specie aeternitatis“, în care cântă nemurirea sufletului, nu este nici una care să fie vrednică de amintire. „Excelsior“ e

pur și simplu versificarea fără mult avânt a frumoaselor cuvinte luate din S. Augustin ca motto: „Interrogavi solem, lunam, stellas et responderunt: Non sumus Deus tuus, quaere super nos!” (Am întrebat soarele, luna, stelele și mi-au răspuns: Nu suntem Dumnezeu tău; caută deasupra noastră!)

Cum ar dispărea „Lumânările”, „Miserere Dămine”, „Patriarhala” și cele câteva reminiscențe teologice ale autorului (mai mult numai de decor, decât de inferior religios!), dacă le-am pune față în față cu produsele religioase de aiurea! De pildă cu poeziile religioase ale lui Augustin, din care am văzut că s'a inspirat și poetul nostru, ale lui Ambrosiu, Gregorie din Nazianz, Paulinus de Nola, Prudentius, apoi imnurile religioase ale lui Thomas de Aquino, Ignatius de Loyola, Francisc de Assisi, Dante și atâția alții din evul mediu cel adânc religios, din care nu s'a sfiit să împrumute însuși Goethe, când a voit să-și împodobească celebra sa scenă din Dom în „Faust”, cu „Dies irae, dies illa”, ca de poeziile religioase mai nouă ale lui Alfred de Musset, Lamartine, Manzoni, Verlaine, Verhaeren ș. a. nici să nu vorbim.

Și credem că nu i s'ar face poetului o nedreptate, prin această alăturare, fiindcă în atâtea poezii se compară cu vulturii cari râvnesc înălțimile nemuritoare ale ceriului, iar în sonetul pe care-l cităm în întregime, mai la vale, spune cu o surprinzătoare lipsă de incunjur, că în el culminează tot ce a fost „frumos și mare” în atâtea generații de țărani înaintași ai săi. Iată acest surprinzător sonet:

De profundis.

Străbunii mei din vremuri legendare,
Al vostru suflet de umili țărani
A dormitat sub secolii tirani
Ca sub un greu de lespezi funerare.

Dar din adâncul miilor de ani,
Tot ce-a mocnit în voi — frumos și mare —

Irumpe 'n mine ca o 'nvalvorare
Spre ceru 'ncins în sboruri de vultani.

În sânge mi-arde dorul vostru scris;
Urcați, prin mine, către biruință,
Și-așa, cum ale voastre toate mi-s,

Vă răzbunați, că 'n tânăra-mi ființă
A pâlpăit lumina unui vis
Și s'a sbătut suprema năzuința.

Cine vorbește de „suprema năzuință” în propria ființă ar trebui să ne dea cel puțin niște meditații ca ale lui Lamartine, ori o „nădejde în Dumnezeu” ca a lui A. de Musset, ori măcar niște cântece ca ale lui Manzoni, dacă nu imnuri ca nemuritoarele imnuri medievale „O Deus ego amote!”, „Iesu rex admirabilis”, „Iesu dulcis memoria”. „Salve Regina”, „Ave maris stella” etc., de care sunt pline breviarele latine, dacă nu trilogii ori altfel de poeme magnifice.

Și în forma cum sunt însă, poeziile lui Nichifor Crainic sunt bine venite, deoarece mulți poeți ai noștri nu au nici cadrele concepției religioase, necum conținut religios. Cu studii și meditații îndelungate în direcția ce pare că e capabil să o urmeze, poate ajunge într'adevăr departe; mai ales că se află încă numai la începutul carierei sale literare.

În sfârșit, câteva observări cu privire la formă. Autorul în general stăpânește versul. Are însă și unele greșeli. De pildă, schimbă accentul cuvintelor de dragul rimei:

„Cum gălgăie în aer un cântec din
pădgorii
.....
Simbol al veseliei din vremile de
glorii.”

Schimonosește cuvintele existente iarăși din cauza rimei: „nicăeri“, să rimeze cu „vreri“. Intrebuințează cuvinte neexistente ori streinisme neadmisibile în limba literară: „landră“ iarăși ca să rimeze cu „copilandră“, „scramuri“ cu „neamuri“, „hârdaie“, „ancestrale“ etc.

Semnalăm toate aceste neajunsuri nu cu gândul de a descurajă (un scriitor de valoare d-sale credem că nu se poate descurajă ușor), ci cu acela de a face un bine, arătând cusururi reale, cari ar fi bine să dispară din asemenea lucrări. *Verax.*

Toma Cocișiu, *Povestiri din natură. Biblioteca Semănătorul. Nr. 39.* Editura librăriei diecezane. Arad 1919, Preț 80 fileri.

O cârtică care nu-și desminte numele. Toate istorioarele și tablourile, câte ni se perândă pe cele 57 pagini ale cârticelei, sunt din natură. Astfel e povestea râmei care iese, din întunerecul pământului, și, printre mari primejdii, se duce să se bălăcească într'o baltă. Astfel povestea melcului care, în lăcomia lui, merge la un stup, unde-și află pieirea. Astfel conversația liliacului cu castanul, dintre cari cel dintâiu se simte nenorocit în atmosfera infectă dela orașe. Astfel povestea unui biet iepuraș, răpit de valurile cotropitoare ale unui râu ce inundă și toate celelalte povești. Ele denotă spirit de observație și îndemănare la povestire. Graiul e curat și ușor. Le pot ceti și copiii mici și oameni mari. Plac de o potrivă. Le recomandăm.

Toma Cocișiu, *Bucuria copiilor.* Mici povestiri ilustrate. Blaj. Tipografia Seminarială. 1920.

Autorul, care e un bun scriitor de manuale școlare pentru clasele primare, ne dă pe 15 pagini frumos ilu-

strate povestiri drăguțe din vieța copiilor dela țară: „La cuibul de pui“, „Doi copii“, ducând merinde lucrătorilor la câmp; isprava lui Ionică și a prietenului său, cănele Pipăruș; „Acasă“, zoala cea multă câtă e acasă, vara; „spre seară, la țară“ și, în fine, neapărut „Crăciunul“ cu steaua, vicleimul ș. a. Sunt frumusele și versurile cari împodobesc cârticica de față, ca și ilustrațiile. Cităm la întâmplare:

De când sunt și eu soldat,
Doamne multe-am învățat.

Sau „pentru neam“:

Mulți voinici sângele-și varsă
Pentru tot neamul de-acasă.

Sau acestea despre „oițe“:

Dragi-mi sunt oițele,
Când le cresc cornițele.

Astfel de lucrări trebuie încurajate, fiindcă stăm așa de rău cu literatura pentru copii. Dorim mulți cetitori și mai mulți cumpărători!

*

CHESTIUNI DE LIMBĂ.

Lt. Col. C. Negulescu și Eug. Todoran, *Câteva îndrumări în dialectul ardelenesc, pentru a vorbi și scrie mai corect românește, 8°, pp. 147, Tip. „Unirea“, Brașov.*

Autorii au voit să dea o carte practică, înregistrând particularitățile graiului din Ținuturile ardelenice și alăturând regulile ortografiei stabilite de Academia Română, împreună cu un vocabular de neologisme, întrebuințate în vechiul Regat.

Intenția e prin urmare cât se poate de lăudabilă. Din neferice însă, așa cum e întocmită, nu poate răspunde nici pe departe scopului pe care autorii l-au avut în vedere.

Și mai întâi, când este vorba de un *Indreptariu* de vorbire, cartea trebuie să fie ea însăși un *model* de limbă literară, corectă în structura ei. Autorii „Indrumărilor“ n’au ținut seamă de acest principiu. Dela cele dintâi cuvinte ale copertei, acest neajuns atrage atenția; căci fraza sumarului »*Ce înțelegem și ce admitem în limba literară*“ are o construcție greșită. ar sună, corect: „Ce înțelegem prin Ea limba literară și ce admitem într’însa“.

În acelaș sumar al copertei, nu pricepem ce rost are termenul „*Cuvinte radicale* (introduse de curând în limba română)“. În terminologia gramaticală a limbii românești el nu există. Numai în graiul vulgar, de mahală, se întrebuițează această expresie, pentru nomenclatura științifică, împreună de obicei din limbile streine. Oamenii incuți dela orașe cred că cineva „vorbește pe radical“ când întrebuițează cuvinte alese, de cele mai mulțori neologisme, pe care dâșii, căutând a și le însuși, le stâlcesc în formele folosite de comedia ușoară. Într’o carte menită a „indrumă“ către vorbirea corectă, literară, această denumire de „Cuvinte radicale“ e o greșeală.

În al doilea loc, când cineva voește a pune în mână Ardelenilor un „Indreptariu“ de limbă, e un lucru elementar ca să dea cea mai mare grijă tiparului. Într’o asemenea lucrare nu trebuie să fie „greșeli de tipar“. Și lucrarea de față întrece, în această privință, toate marginile. Ea cuprinde, la sfârșit, *patru* pagini de „Erată“, fiecare cu câte 30—40—50 de greșeli de tipar, dintre „cele mai importante“, după propria mărturisire a autorilor. Altele, mai puțin importante, s’au lăsat în text, ca, bunăoară, *suprafațe* (în loc de *suprafețe*), *aero-*

pagul (în loc de *areopagul*), în prima pagină a Introducerii.

Declarația autorilor că „manuscrisul s’a copiat cu mașina de scris, iar autorii n’au mai avut prilej să facă nici revizia copiei, nici a tiparului“, nu micșorează greșeala. Cu asemenea lucruri nu se glumește.

Gruparea cuvintelor se face fără nici o metodă.

Autorii amestecă, între „*Cuvintele cari se găsec exclusiv numai în dialectul ardelenesc*“ (II, pp. 9—27), o mulțime de cuvinte de întrebuițare generală (*aulic, butură, catană, îngropăciune, larmă, pâră, simonie, țără, vădire, vartos* etc.).

Sisiphica (= muncă peste măsură) n’are nici un fel de legătură cu Ardealul. Termenul e figurat (munca lui Sisyphos, din lumea mitologică a Greciei vechi), ca și „*butoiul Danai-delor*“ ș. a.

Jandărmărie (= jandarmerie) este, ca multe alte cuvinte, trecute în rubrica IV, intitulată „*Cuvinte cari se găsec în limba literară românească, dar cari în dialectul ardelenesc au suferit modificări*“, simplă variantă fonetică. Ce rost pot avea, în adevăr, în această rubrică, forme ca *blăstămă, călindar, calumnie, căne, pâne, ceriu, cetind, curajos, frumuseță, hipotecă, hipoteză, mdestră, mulțami, nime, perină, sară, șerpe, tifus* ș. a., dintre care atâtea sunt perfect corecte? Ce legătură alta, afară de aceea de înțeles, poate fi între *abonent* și *abonant* ?¹⁾

Tot atât de greșită e și gruparea lexicală din cap. III, „*Cuvinte căroră în Ardeal li-se dau (sic) o altă în-*

¹⁾ Autorii nu observă că, după titlul rubricii, s’ar înțelege că *abonat* s’a prefăcut, în Ardeal, în *abonent* (prin modificare), ceea ce nu e adevărat. Acest cuvânt din urmă are calea lui de formație prin analogie, neavând cu cel dintâi decât o legătură de înțeles.

semnare decât aceea pe care o au în limba literară românească“.

Bucate, în sens de mâncări (nu *mâncăruri*) se zice foarte românește: cf. listă de bucate.

Chestie în loc de *chestiune* nu spune absolut nimic.

A grăi în loc de *a vorbi* de asemenea.

Icoană nu e adevărat că se întrebuințează „numai în sensul imaginilor sfinte“; se zice, tot atât de bine, și în sens figurat.

Intregirea (unui post) se dă greșit prin *completare*, căci întregire și completare sunt unul și același lucru. Cuvântul e aici *ocuparea* (postului).

„Atâta *pagubă* că a plecat!“ e foarte românește. Înlocuirea prin *supărare* n'are nici un rost.

Respectiv(e) nu e bine explicat, ca și *singuratici*, tradus prin „izolați“. Explicația cea bună s'a dat în coloanele „Patriei“ (Muzeul limbii române: cum să vorbim românește).

A pune baza în loc de *temeiu*, n'are nici un temei.

Cap. V, „*Expresiuni și construcții vicioase*“ cuprinde repetiții (multe se reduc numai la elementul lexical) și dă explicații care nu sunt întotdeauna cele mai bune.

Desorientarea stăpânește și vocabularul „*Cuvintelor radicale*“, care încheie lucrarea. Câteva exemple:

„*epicur* = filozof grec care iubea și recomandă petrecerile alese și elegante“.

„*omeric* (sic) = sgomotos, vesel“.

„*peregrinaj* = călătorie în(tr)un loc de o mare importanță istorică sau religioasă“. Autorii s'au gândit, de sigur, la *pelerinaj*, care *aceasta* înseamnă.

„*Peregrinaj*“ nu există. Se zice

peregrinare și însemnează a cutrieră țări streine, a umblă din loc în loc.

N. Bănescu.

*

General Al. I. Stoenescu, *In ploaia de gloanțe*, Note din carnetul de campanie (1916—1918). București. Editura „Cartea Românească“ 1919. Format 8° mic, pp. 282. Prețul 6 lei.

Autorul care a făcut glorioasa campanie pentru întregirea neamului, ne dă în această carte crâmpie din activitatea Reg. 60 Infant. în luptele dela Cocargea (Dobrogea), Dragoslave (Câmpu-Lung) și în toate luptele din retragere: Cetăței, Moțăeni, Valea-Largă, Edera, Florești, Valea-Călugărească, Loloiasca, Mizil, Dârzele de jos și de sus, Clondirul, Ulmeni, Mărăcineni, Lacul lui Baban, Pietrarul, Căprăria, Movila Odobeștilor, Schitul Tarnița (1001). Activitatea brigadei 12 infant. în ofensiva dela Mărăști, urmărirea inamicului, în munții Soveja, luptele dela Soveja, Sboina-Neagră. Rezistența sângeroasă dela Oituz. Organizarea centrului 2 recruți Negrești-Vaslui.

Precum se vede și din această simplă înșirare de nume, sunt atinse o mulțime de întâmplări însemnate din războiul de abia încheiat. Notele s'ar ceti cu plăcere, dacă ar fi scrise corect. Durere, însă, băjbăie la tot pasul de greșeli de limbă. Astfel îndată la pagina 7 aflăm forma necorectă în imperfect „ereă“ pentru „eră“, cum scrie toată lumea. De altfel d-l Stoenescu pare că scrie consecvent „ereă“. E de mirat că la pag. 9 scrie „erau“, nu „ereau“, cum ai crede că va scrie după ortografia d-sale.

Păcătuește și la alte forme verbale. D-sa acordă foarte rar subiectul cu predicatul. La pag. 8 cetim din cuvânt în cuvânt: „Agitațiunile Bulgarilor locali se mărise“ (pentru „se măriseră“) ș. a.

Folosește și forme neexistente în limba românească. Astfel plusquam-perfectul verbului „a aveà“, nu e „avusese“, cum greșit scrie d-sa la pag. 11, ci pur și simplu avuse.

De franțuzisme, ca „harnașament“ și altele, atât de dese în scrisul fraților din vechiul regat, nici nu mai vorbim.

Ne mirăm însă, că d-sa, și când face literatură, întrebuițează forme nefirești și atât de ridicolizate în literatură noastră ca acestea: „venise ordin a se mobilizà“ pag. 14. Nu mai

continuăm. Ne vine în minte sfârșitul minunatei schițe de Ion Luca Caragiale, *Tal*: „A se cruță!“ prin care neuitatul maestru a înfierat odată pentru totdeauna această greșală gramaticală.

Credem că nu ni se vor lua în nume de rău aceste observări. Insuș autorul scrie în introducere: „Viitorul nu mai îngăduie să fim fațarnici, să ne ferim, să ne temem de adevăr“.

Din dragoste de adevăr am făcut și noi aceste câteva observări.

Verax.

Reviste românești.

„Idea Europeană“ Nr. 44 a. c. aduce un articol semnat *F. Aderca*, asupra Evreului rus, *Solomon Katz*, transformat în criticul român *C. Dobrogeanu-Gherea* și mort, cum se știe, nu de mult. Articolul arată cu multă dreptate că numele lui reprezintă „o eroare în viață — o eroare în literatură — o eroare în politică“. Eroarea în viață a fost, că el, care combătea clasele dominante din România, a luat cu chirie restaurantul clasa I al gării Ploești, trăind astfel ca „puiul alintat al oligarhiei mândăcioase“. — Eroarea în literatură a fost, că el credea că opera de artă trebuie neapărat să exprime mediul, din care se inspiră; să aibă, cu un cuvânt, tendință socială. Metoda aceasta nici n'a fost a lui, ci a criticului francez *Hipolit Taine*, care vede în mediu explicația operelor de artă. Dar metoda aceasta nu ne explică decât materialul brut al operelor de artă. Sufletul de viață original, acela care deosebește pe doi artiști din același mediu, acest sâmbure dumnezeesc nu-l poate fecunda nici un fel de teorie estetică. E ultima cămăruță din palatul lui Statu-Palmă-

Barbă-Cot, iar cheia e în mâna lui Dumnezeu, incheie d-l Aderca. — În fine eroarea politică a dovedit-o mai nou revoluția rusească. Muncitorimea nu poate fi unica clasă socială. Burghezia există și ea, și are la îndemână o imensă clientelă, o puternică presă și o armată gata să înlocuiască un vot dubios, cu o violență sigură. Adevărurile acestea e bine să se spună și cu prilejul morții scriitorului, deși nu se prea obișnueste. „De mortuis nil nisi vere“ ar trebui să zicem, nu „De mortuis nil nisi bene“, ca de obicei.

*

Revista societății Tinerimea Română. Cu începutul dela Maiu a. c. apare la București această revistă menită tineretului școlar secundar din întreaga România. Mărturisim că se simțim de mult lipsa unei astfel de reviste. Precum vedem din Nr. 1 întreg învățământul secundar e grupat în jurul a 3 mari idei fundamentale: sufletul omului, limba vorbită și natura în care trăește, căutând a educa, desvoltă și maturiză sentimentele de credință, iubire de limbă și de strămoși. În

Nr. 1 scriu General Scarlat Panaitescu, profesorul universitar Marin Ștefanescu, arhiereul Vartholomeu Stanescu, economul Pr. Pocitan, economul Pr. Nazarie, arhimandritul Scriban, Dr. V. I. Ispir, Șt. Nonul, Lupu Antonescu, Th. Speranția, S. Mândrescu, C. Moșil, I. Ursu, Gr. Niculescu, Gh. Nedioglu, apoi elevi și eleve. Ar fi de dorit, să fie revista mai mult a elevilor decât a profesorilor. Să sperăm că va fi așa.

„Sburătorul“ apare la București, sub conducerea d-lui E. Lovinescu, amintind prin numele său începuturile literaturii noastre. În coloanele Sburătorului se întâlnesc numele generației mai tinere de scriitori (H. Papadat-Bengescu, G. Cair, Voivodica, Rotica ș. a.). Direcția critică o reprezintă d-l Lovinescu, al cărui gust literar e format în școala franceză, în deosebi în școala lui Faguet.

Cărți streine.

Joseph Bédier, *L'effort français*. Edit. Renaissance du livre, Paris. — Joseph Bédier e una din cele mai înalte fisionomii, care fac cinste astăzi literelor franceze. A scris, între altele, „Légendes épiques“, „Tristan et Yseult“ și acum mai nou „L'effort français“, în care descrie, ca nimeni altul, sforțările depuse de Franța în războiul din urmă pentru obținerea victoriei. Cartea aceasta face parte din colecțiunea „Cahiers de la Victoire“, îngrijită cu atâta competență de Jean de Pierrefeu. Autorul îi zice modest în subtitlul „Quelques aspects de la guerre“ (Câteva aspecte din războiul). În realitate cartea e o grandioasă epopee, care îmbrățișează principalele evenimente din războiul încheiat (1914 până la 1918). Are o extensiune de peste 300 pagini scrise cu claritate și avânt, cum numai spiritul francez e capabil să scrie. Opera se împarte în următoarele părți: infanteria, artileria, aeronautica și presiunea germană.

Ca model de stil și gândire reproducem :

„Venite de acasă, din mormintele iubite, din școală și biserică, glasurile tuturor bătrânilor, tuturor femeilor, tuturor strămoșilor au poruncit osta-

șilor noștri să se poarte bine. Din cele dintâi zile, ei își uitară de roșturile și necazurile lor mărunte și deveniră servitorii Mamei comune (Patriei); și știind că sunt multe încăperi în casa Mamei și toate sunt frumoase, iar poporul „ales al lui Dumnezeu“ vrea să le pustiească toate, ei se oferiră cu un gând și cu o inimă, ca toți fiii Franței — una și nedespărțită — gata să sufere pentru cauzele ei, pentru toate cauzele ei fără deosebire“.

Sau ascultați, ce datorește omenirea Franței :

„Când se pune întrebare, cu ce mod a servit Franța cauza aliaților, fiecare răspunde, și eu răspund cu fiecare : cu aceea, că, dela 3 August 1914, ea a dus la front și a știut pune în lucrare, în 13 zile, forțe mari, 22 corpuri de armată, 26 diviziuni de rezervă, și 10 diviziuni de cavalerie, toată tinerimea sa, bogată în vechi virtuți militare, și gata să moară ; așa s'a făcut că, fără să-și aștepte aliații Franța a vărsat cu îmbelșugare, pentru mântuirea sa și pentru izbânda aliaților, zi de zi, timp de patru ani, sângele său cel mai curat. De bună seamă aici e vrednicia și mărimea ei,

dar poate și mai mult în faptul că s'a știut luptă cu inteligență și a știut învinge prin inteligență: și aceasta din pricina că a aflat între fiii ei, în clasa sa mijlocie atât de bine cultivată, oameni pe cari i-a putut întrebuința la problemele cele mai diferite, mai complicate și mai anevoioase, o adevărată elită ce pare nenumărată..."

Sau această pagină incomparabilă:
„Vine momentul, de care nimeni n'are nevoie să stricească, pentru că fiecare îl recunoaște din tăcerea solemnă, din bătaia inimei sale, când fiecare simte că ingerul al șeptelea va sună din trâmbița a șeptea. Atunci, când deodată linia de tir se schimbă și toate focurile într'o bună dimineață păreau a se concentra într'o direcție, când veniau din toate părțile gloanțele germane asupra noastră, când soarele împrăștiă visurile și negurile nocturne și când gloanțele și obusele noastre, depărtându-se, apropiându-se, oprindu-se pe loc, arătau fluxul și refluxul bălăliei, se părea că opera acestor zile și nopți tragice nu e un caos, ci o armonie. Se părea că nici mânia, nici ura, nici paza nu sunt puternice, singură inteligența e puternică. Această luptă de artilerie nu eră o deslănțuire de vijelie absurdă, ci înfăptuirea unui gând îndrăzneț și învâțat, regulat de rațiune și scânteietor de lumină. Această luptă eră construită după legile exacte ale ritmului și ale numărului, ca un poem, și distanțele împușcăturilor au fost calculate cu precisiune matematică întocmai ca arcurile ogive ale vechilor noastre catedrale. Eu revăd în gândul meu atâția tehnicieni, cari au săvârșit în statul major această capodoperă de cuminjenie franceză... și înțeleg ce va să zică o victorie, nu de acelea, ca și care raportase inamicul asupra noastră la începutul războiului, din pricina atacului neașteptat prin Belgia, ci o vic-

torie franceză, pe care n'o poți câștiga fără de o înaltă muncă spirituală, fără de ajutorul străbunilor, fără de virtuțile lor acumulate, fără de secole întregi de cultură înțeleaptă și de adevărată vieață științifică. „Artileria deschide calea"... Ne-am dus apoi prin o pădure: artileria noastră se puse în lucrare și o rase de pe fața pământului; — prin o câmpie: nu eră decât praf și cenușă; — prin un câmp cultivat: grâu nu mai crește. Ce pământ trist! Și totuș el nu regretă iarba verde, nici frunzișul răcoritor al pădurilor, nici bogăția lanurilor de grâu, nici ritmul dulce al lucrului de câmp. El a văzut lucruri mai frumoase. Victoria noastră, care i-a spintecat măruntaiele, l-a fecundat și făcut și mai roditor, el conține dejă semințe care cresc: libertate, dreptate, iubire care ne sunt mai de lipsă decât grâul. De aceea inima mea călcând pământul acesta pustiit, laudă Franța, care atât de des, în cursul secolelor, a unit dreptatea și puterea, și a știut să facă, să fie cel drept tare și cel tare să fie drept.“

Precum se vede și din exemplele acestea, care s'ar putea înmulți, dar sfârși niciodată, autorul e un suflet îndrăzneț, are o cugetare totdeauna trează, un rar dar de inițiativă, o pătrundere, o mlădiere de închipuire care fac din ele un novator, un spirit de riscator și, s'ar putea zice, chiar de aventurier, care a făcut din el un călător neobosit. Imaginativ și realist logic și critic, el în aceeaș vreme e un mare destructor și constructor pasionat. Mai rar se întâlnesc într'o persoană însușiri atât de diametral opuse.

Bine zice, în legătură cu opera aceasta din urmă, un recenzent francez că dacă cuvântările excelente rostite în parlament se afixează în țara întreagă, ar fi bine ca și cărțile scrise de savanți și artiști ca Joseph Bédier

să se găsească în toate satele și cătunele, ca toți să vadă și să înțeleagă, ce va să zică frumusețea și groază, inteligență și voință, abnegațiune și stăruință, fără de cari nu se face nimica de seamă.

Ion Georgescu.

*

Ernest Prevost, *Poèmes de Tendresse.* Un volum în 18 coale, Paris, Librairie Jouve et Cie, 15 rue Racine. Broș. franci 3-50.

Autorul dedică volumul: „Celor delicați, amanților pioși în amor, celor cari se vor recunoaște în văpaia mea“. Și într'adevăr nu mulți poeți au condensat atâta pietate în pagini atât de vibratoare, ca Ernest Prévost în „*Poèmes de Tendresse*“, cari nu sunt poezii erotice în sensul obișnuit al cuvântului. Ele sunt o operă de-o sensibilitate deosebit de personală, de-o psihologie subtilă, mișcătoare și turburătoare. Cunoscute înainte de a fi scoase în volum, poemele lui Ernest Prévost, inspirate de problemele cele mai pasionante ale inimii, scrise într-o formă desăvârșită, și prezentate de editori cu o eleganță sobră, sunt chemate să fie breviarul persoanelor gingașe și delicate.

*

Jean de Gravilliers, *Le prix de l'homme.* Calmann-Lévy, éditeur. Paris.

Un roman de cugetare și reflexiune, plin de pagini sociale, alături de pagini literare. Istoria e numai un pretext pentru studiul de filosofie umană a autorului.

Philippe Frévière e un scriitor arivist. Miguel din contră e un spirit fervent, pururia în activitate, căutându-și neîncetat menirea sa adevărată și a altora, cu un devotament nespus. Ajunși în războiu amândoi, fiecare se manifestă în alt și alt chip. Miguel reprezintă valoarea. Philippe arta de a arăta mai mult decât este

în realitate. Amândoi vreau să se însoare cu aceeaș fată. Și e arivistul Philippe, care se știe ținea departe de tranșeu, mirele fericit, pe când Miguel moare cu ostașii săi, apărând țara, într'un atac la Meuse.

Cartea e din cele mai mișcătoare. Faptele se expun și se impun. Argumentele sunt clare, filosofice. Toate au tendența de a arăta, care e prețul omului liber de convențiunile sociale, apoi care e tesaurul de seriozitate și inteligență a poporului în războiu — școala cea strașnică a realităților.

O caldă simpatie îl leagă pe autor de eroul său, Miguel. E tristă însă morala ce se desface din acest roman: că vieața încoronează totdeauna diletantismul și arivismul, iar talentul și virtutea adevărată dispar în egoismul universal.

*

Pierre Mille, *Trois femmes.*

Trei romane pline de vervă și filosofie simplă a unui scriitor de seamă.

„Divorțul“ e cea dintâiu, „Patima Amandei Mangin“ e a doua și „Portretul“ e a treia novelă.

În cea dintâiu aflăm o mică dramă familiară. Un Israelit e neîndestulit cu ginerele său care — ați crede? — nu se pricepe la comerț. E în pragul falimentului. Fata vine să-și roage părinții, să-i scape de dezastru. Aceștia o scapă cu condiția: să divorțeze. Bine, zice bărbatul, noi ne vom recăsători după proces. După proces, în care s'a invocat ca motiv de divorț o corespondență amoroasă, scandaluoasă, cu persoane streine, fata e declarată liberă și se recăsătorește cu prefectul de Basse-Vendée, Fresquienne-Austreberte.

În a doua e vorba de amorul nemărturisit al unei biete traducătoare franceze față de un bogat și elegant tânăr Englez, care moare mai târziu

pe câmpul de luptă. Traducătoarea continuă a iubi copiii Englezului după moartea lui. — O novelă sentimentală.

În a treia o mică intrigă în jurul unui portret, pe care d-na Lebeschard nu-l poate suferi. Povestire captivantă prin intriga ce o desvoltă. (Rec.)

Reviste streine.

„The Balkan Review“ aduce în Numărul de Iunie (5) a. c. unele lucruri cari ne privesc: „*Datini împreunate cu moartea și înmormântarea la Români*“ de A. Murgoci, precum și o bucată literară („Locul“) de M. Beza, tradus în englezește de Lucy Byng. Celelalte articole sunt despre tratatul de pace cu Turcia, despre progresul educației în Grecia, articol datorit secretarului general al ministerului de instrucție grecesc, dări de seamă, notițe etc.

*

„Revue de l'alliance française“ se ocupă și ea de criza cărții franceze. În multe școli elevii sunt siliți să folosească doi și trei inși câte o carte. Și dacă așa e de rară cartea în țară, ne putem închipui ce poate fi în streinătate. Un librar francez stabilit de multă vreme în Canada scria nu de mult societății pentru exportul edițiilor

franceze că el vindea înainte de războiu cărți franceze în preț de 15.000 fr. în 1918 n'a vândut decât de 8000 fr. Cum s'a întâmplat lucrul acesta? Așa că Americanii au început să tipărească ei publicații similare, pe care le vindeau de patru ori mai ieftin ca Francezii. Așa se face că lumea a început să cumpere ce e mai ieftin și în Canada ca pretutindenea. — Dându-și seama de pericolul acesta, care amenință nu numai pe editorii francezi, ci întreagă cultura franceză, s'a format o Societate Centrală a editorilor și librarilor francezi cu scopul de a face să înceteze monopolul hârtiei, care e un monopol asupra cugetării franceze și de a înmulți numărul orelor de lucru, deoarece maximul de opt ore de lucru fixat acum după războiu în concurența internațională nu poate să aibă decât consecințele cele mai funeste.

Dela „Asociațiune“.

Despărțămintele „Asociațiunii“. Și-a ținut adunarea cercuală despărțământul Sălciua al Asociațiunii în ziua de Sf. Ilie a. c. A cerut o conferință a secretarului literar din prilejul acesta, dar nu s'a putut prezenta fiind D-Sa raportorul și notarul ședinței plenare a secțiilor științifice-literare întrunite în aceeași zi. D-Sa va merge la fața locului cu proxima ocazie. —

S'a primit darea de seamă despre adunarea cercuală a despărțământului Deva, la care au cuvântat directorul despărțământului, părintele-protopop Dr. Ion Dobre și Dr. Iustin Pop, avocat. S'au trimis taxele membrilor fondatori (5), pe viață (12), activi (144). Avântul luat de acest despărțământ, mai ales în ce privește înscrierea de membri noi, poate servi de model și celorlalte.

Biblioteca Centrală a „Asociațiunii“ s'a sporit cu 55 de volume, precum și cu diferite reviste și ziare. A fost cercetată în luna Iunie de 94 persoane, cari au consultat parte în cabinetul de lectură, parte acasă 116 opere în 154 volume.

*

Biblioteci populare, în cursul lunii Iunie, „Asociațiunea“ a înființat 7 (șapte), și anume: 1 pe lângă școala primară Nr. 17 din Chișinău, Basarabia; 1 în Lancrăm; 1 în Cut; 1 în Roșia, jud. Sibiiu; 1 în Apoldul-mic; 1 în Boița; 1 în Tălmăcel și 1 în Vesăud. Aceste biblioteci sunt alcătuite din diferite cărți editate, partea cea mai mare, de „Asociațiune“.

*

Muzeul Central s'a sporit în luna Iunie cu 12 obiecte și a fost vizitat de 480 de persoane.

*

Casa Națională Centrală. S'au înscris membri fondatori ai Casei Naționale Centrale cu suma de 1000 Lei (2000 cor.): *d-na Maria Ilie Savu* și *d-l Emil Bologa*, amândoi din Brașov.

*

Case Naționale Sătești. Au cerut planuri de zidire și regulamente comunele *Geongiul-de-sus*, *Veștem* și *Turnișor*. Regulamentul caselor naționale sătești îl publicăm în altă parte a revistei noastre.

*

Conferențe și prelegeri. Secretarul literar al „Asociațiunii“, *d-l Ion Georgescu* a continuat seria conferențelor și prelegerilor populare în *Sebeșul-săsesc*, *Lancrăm* și *Cut*.

*

Mișcarea cooperativă. Au cerut și li-s'au trimis statute și îndrumări pentru înființare de cooperative și

bănci populare comunele: *Chișindia*, *Orlat*, *Micăsasa*, *Sebeșul-de-sus*, *Bistrița*, *Sân-Nicolaul-mic* și *mare*, *Orăștie*, *Maieru*, *Borloveni*, *Lugoj*, *Ohaba-Forgaci*, *Sacul*, *Pesac*, *Racova*, *Hodeni*, *Hârșeni*, *Dud*, *Măgura*, *Oarda-de-jos*, *Bozeș*, *Vasilova*, *Babșa*, *Beriu*, *Unguraș*, *Sân-Miclăuș*, *Balomir*, *Dumbrăvița*, jud. Satu-mare, *Monoroștea*, *Ieși*, *Iablanița*, *Lipova*, *Mag*.

*

Membrii noi. Membrii pe viață à 200 Lei (400 cor.): *Emil Bologa* și *Ilie Savu* din Brașov. Părintele *Dr. Iuliu Șimon*, protopop în Iclod, *Ion Precup*, profesor în Cluj, *Dr. Ilie Iancu*, medic, Sibiiu. Membri activi (55).

*

Fonduri și fundații. La fondul *Ion* și *Ecaterina Rusu* s'au optat 60 de acții „Crișana“, Brad, jud. Hunedoara. S'au mai plătit ratele ultime la 100 acții „Forestiera Română“, Cluj și s'au mai iscălit la „Banca Centrală pentru industrie și comerț“ 200 de acții. — La *Fondul N. Iorga* au mai contribuit *Dr. Iuliu Șimon* 100 cor. și *Ilie Măgeanu* (colecta Săliștencelor la Râmnicu-Vâlcea) 650 cor. și 100 Lei.

— A murit în Pireu, portul Atenei *Dr. C. Păcurar*, medic la serviciul maritim român. Intreaga sa avere a lăsat-o Academiei Române din București și „Asociațiunii“ noastre. Academiei i-a testat moșia sa de peste 140 de pogoane din județul Constanța, iar „Asociațiunii“ un loc viran în București, o casă în Cernavoda și mai multe acții la diferite societăți. Vom reveni.

*

Daruri. *D-l* director al învățământului secundar, *Gavril Precup* a dăruit 100 cor. pentru trebuințele muzeului central.

Regulamentul Caselor Naționale Sătești.

Scopul. 1. Pentru adăpostirea bibliotecii populare a agenturii comunale, a societăților de credit, valorizare ș. a., pentru concentrarea a tot ce se ține de înaintarea culturală și economică a unei comune la un loc, „Asociațiunea” hotărăște, să se înființeze și ridice câte o casă națională în fiecare comună, conform § lui 2 din Statute.

Numele. 2. Numele casei naționale e „Casa națională a Asociațiunii din comuna”. Această denumire formează și inscripția sigilului Casei naționale-culturale.

3. Fiecare casă națională a Asociațiunii va avea o sală de lectură cu 2—3 odăi în care se vor aranja colecțiile bibliotecii, o odaie pentru biroul agenturii, 2—3 odăi pentru societatea de credit și valorizare, o odaie pentru reuniunea de cântări și muzică, o sală mare de spectacole provăzută cu scenă pentru reprezentații teatrale, 1—2 odăi pentru birourile diferitelor societăți, ce ar mai fi în comună, 2—3 odăi de rezervă pentru alte trebuințe, pe urmă o magazie pentru valorizarea în comun a produselor comunei și o magazie pentru păstrarea mașinilor agricole comune, eventual pentru uneltele pompierilor. Deasemeni trebuie să aibă în subsol pivnițele trebuincioase pentru păstrarea poamelor, vinurilor etc. ce eventual le-ar vinde în comun.

4. Mijloacele financiare necesare la zidirea caselor naționale le pune la dispoziție parte Asociațiunea, parte comuna respectivă. Asociațiunea pune la dispoziție, unde e trebuință, 10% din preliminarul de cheltueli, planurile de zidire și arhitectii. Restul îl va pune la dispoziție comuna respectivă. Acei dintre săteni, cari vor contribui la zidire cu o sumă mai mare ca 500 lei, vor fi considerați ca membri fondatori ai Casei Naționale, gravându-se numele lor pe tabla de marmură din vestibulul intrării în casa națională.

5. Casele Naționale culturale se vor zidi din material solid, coperișul va fi din țiglă, eventual tinichea, stilul va fi cel român sau roman, conform planurilor puse la dispoziție din partea Asociațiunii. Casa Națională va fi ridicată în centrul comunei sau alt

loc potrivit din comună și după putință în loc liber, fiind astfel mai ferită de foc și având și posibilitate de a se extinde.

6. Administrarea Caselor Naționale-culturale o face în primul rând agentura Asociațiunii, direct sau prin delegatul său care fiind și bibliotecar va putea beneficia de locuință în natură în Casa Națională. Controlul necesar îl face comitetul despărțământului, căruia aparține respectiva comună și Comitetul central al Asociațiunii prin delegații săi.

7. Cheltuielile de întreținere și anume asigurarea în contra focului, reparaturile mici se vor acoperi din bugetul agenturii, deasemenea și încălzitul odăilor rezervate bibliotecii, salei de lectură și biroului agenturii. Incălzitul salei de reprezentații îi privește pe aceia, în a căror beneficiu se dă reprezentația. Tineretul, întrucât își ține petrecerile săptămânale (șezătorile) în sala aceasta, va plăti, pe lângă încălzit, și o chirie oarecare în favorul Casei Naționale, conform cerințelor locale.

8. Pentru amortizarea cheltuielilor zidirii, respective pentru crearea fondului nou de zidire și adaptare a Casei Naționale se va capitaliza în fiecare an în întregime venitul unei producții teatrale, chiria ce o va plăti însoțirea de credit și valorizare, precum și eventualele daruri ce ar intra în acest scop.

9. Sala de reprezentații după posibilitate va fi întocmită în așa fel, ca să se poată aranja și proiecțiunii cinematografice și de schiopticon. Sunt cu totul excluse însă filmele imorale și de caracter nepatriotic. Asociațiunea va tinde într'acolo ca să poată pune la dispoziție, pe lângă un preț modest, filme corespunzătoare.

10. Magaziile de bucate și de mașini agricole comune, pivnițele și alte dependențe ale Casei Naționale se vor administra după regulamentele speciale, ce le va face agentura Asociațiunii, conform trebuințelor locale.

Din ședința comitetului central al Asociațiunii ținută în 4 Martie 1920.

Andrieu Bârseanu,
președinte.

Romul Simu,
secretar.

Circulară

cătră despărțămintele Asociațiunii și obștea românească.

Se aduce la cunoștință tuturoră că, începând cu 6 August a. c. d-l *Aurel Nistor*, preot în Arpătac, județul Trei-Scaune, e angajat pe timp de șase luni, ca conferențiar și propagandist cultural al „Asociațiunii” pentru județele: Trei-Scaune, Brașov, Făgăraș și Târnava-Mare. Domnii directori ai despărțămintelor și întreg publicul românesc e rugat a-i dà mână de ajutor la opera întreprinsă de d-sa. D-l Nistor va face propagandă:

1. Prin prelegeri despre Asociațiune și rosturile ei.
2. Va încassà abonamente pentru revista „Transilvania” și „Biblioteca poporală a Asociațiunii”. Costul abonamentului la revistă pentru membrii e 50 lei (100 cor.), pentru nemembri 70 lei (140 cor.). Costul abonamentului la Biblioteca poporală îl vom publicà în curând.
3. Va înscrie membri noi de toate categoriile, înșirate și pe pagina din urmă a învălitoarei revistei noastre.
4. Va organizà agenturi și despărțăminte nouă.
5. Va pregăti terenul pentru edificare de case naționale în diferite comune.
6. Va face consemnare despre obiectele vrednice de a fi procurate pe seama muzeului central. Mai târziu, în comunele unde nu sunt încă biblioteci poporale, se vor trimite și astfel de biblioteci.

Sperăm că toți oamenii de bine îi vor stă în ajutor d-lui Nistor pentru a puteà desvoltà o activitate de propagandă cât mai întinsă, spre binele și fericirea neamului nostru românesc.

Sibiu, 6 August 1920.

Andrei Bârseanu,
președinte.

Romul Simu,
secretar.

Poșta Redacției.

Gheorghe Barițiu lui Ulyse. Mulțumesc pentru purtarea de grijă, deși nu eră nevoie. Slavă Domnului, eu nu mă pot plânge ca slăbănogul din evanghelie: Doamne, om nu am. Am oameni destui, cari s'au gândit și se gândesc la mine. Și dacă n'am ieșit încă din colțișorul meu umbros mai în vederea lumii, pricina e alta. Scumpetea cea mare de acum! Ca să ies de acolo, unde sunt, îmi trebuie pedestal nou. Așa ceva însă nu se face astăzi din 60—70.000 cor. Mai aștept deci puțin să se reguleze valuta și să se ieftinească traiul. De altfel modest am fost vieța mea întreagă, modest vreau să rămân și după moarte. Până atunci, dacă îți bați capul atâta cu noi, stăruie mai bine, să-mi am și eu busturile tovarășe, de pildă a lui Andreiu Murășan și a lui George Coșbuc, căci mă omoară singurățatea.

Atât deocamdată.

D-lui *M. P.* in *S.* Luăm act că d-ta ești *Miron Axinte* nu d-l maior *C. Mărgăritescu*, cum greșit s'a presupus în Nr. 2 al revistei.

Lui Simțnic. Scrisoarea D- Tale rimată, dar puțin poetică, mai bine ai fi adresat-o direct d-lui *Crainic* la București, Str. Brezoianu 4. Fiindcă însă ne-ai trimis-o nouă, îi facem loc în poșta redacțiunii noastre :

Lui Nichifor Crainic.

Poete dragă, Te-am cetit.
Ești suflet generos.
Precum de mama-ai povestit
Adânc mișcat, duios,
Cum iese 'n drum
Să 'mbie pârga pomilor
Călătorilor, —
Așa ne ieși și Tu acum,
Făcând daruri bogate
De versuri nestemate...
...Să știi... Te 'nșeli,
Când despre Tine mai ai îndoieli.
Numele Nichifor Crainic
Nu va dispărea ca pseudonim
Și ca oricare anonim,
Ci se va înălța spre culme tainic,
Când va semnă multe volume
Cu versuri ca acele-anume
Din „Patria“, „Soldat murind“,
„Poetul“, „Șesuri natale“ preamărind,
„Copacul“, „Alma mater“ și „Terține“.
Cât despre „Dor“
Și altele mai slabe de amor,
la seama bine :

Dă-le pace ;
 Erotică oricum nu se mai face,
 Ales de când avem pe Eminescu și Vlahuță,
 Coșbuc, Cerna, Iosif cu lirica drăguță.
 Ai însă-o bună concepție de viață.
 Ne poți da operă măreață.
 Ești un creștin.
 Tu nu cunoști al indoiei chin
 Hain.
 Nimic nu te reține,
 Să scii divine comedii in terține.
 Deci, scumpe frățior,
 Iți zic „Excelsior !“

Siminic.

Bibliografie.

- Maria, Regina României, Dor nestins.* Traducere din englezește de Em. Pannaitescu. București. Editura librăriei Pavel Saru, Calea Victoriei 85. 1920. pp. 269, format 8° mic.
- Academia Română. Studii și cercetări.* N. Iorga, *Istoria poporului francez.* București, 1919. Prețul 20 lei.
- N. Iorga, *Scurtă istorie a Slavilor răsăriteni.* București, 1919. Prețul 10 lei.
- Dr. Gr. Antipa, *Problemele evoluției poporului român.* București 1919. Prețul 20 lei.
- I. Constantinescu-Delabaia, *Chemări de buciwm.* Stihuri și doine din războiul nostru. Se vinde pentru orfanii de războiu. București. Tipografia Carmen Sylva. 1919. Prețul 5 lei.
- T. Murășanu, *Poezii.* Turda, 1920. Editura librăriei populare.
- Toma Coeșiu, *Povestiri din natură.* Biblioteca Semănătorul. Nr. 39. Arad, 1919.
- Toma Coeșiu, *Bucuria copiilor.* Mici povestiri ilustrate. Blaj, 1920.
- Niculae Negrușiu, *Anuarul liceului de stat „Timoteiu Ciparia“ din Ibașfalău pe anul școlar 1919—1920* Cluj. „Cosinzeana. Str. Universității 3.
- Dr. Ioan Bunca, *Anuarul I. al liceului de stat „George Lazăr“ din Sibiu 1919—1920.* Sibiu. Tipografia „Carpații.
- Dr. Eugen Széles, *Anuarul I. al liceului „Dragoș-Vodă“ din Sighetul Marmației pe anul școlar 1919—1920.* Tipografia Culturală. Societate pe acții, Sighetul Marmației.
- Ion Nicău, *Anuarul I. al școlii civile de stat din Lupeni pe anul școlar 1919—1920.*
- Dr. Ioan Ossian, *Anuarul I. al liceului „Simeon Bărnuțiu“ din Șimleul Silvaniei pe anul școlar 1919—1920.*
- Buletinul societății numismatice române.** Publicațiune trimestrială sub îngrijirea d-lui Constantin Moisil. București. Tipografia Göbl, Str. Regală 19. Anul XV, Nr. 33—34.
- Cronica numismatică.** Foaia de informațiuni a societății numismatice române. Director Constantin Moisil. Anul I., Nr. 1 și 2 (Maiu și Iunie).
- Statutele Asociațiunei Române de Teatru „Talia“ din Lugoj.** Tipografia „Drapelul“, Lugoj.
- Ion I. Greulescu, *Din larguri.* Poezii. Atelierele Socec et Comp. București, 1920.

BANCA CENTRALĂ

pentru industrie și comerț, societate pe acții

Cluj, Str. Regina Maria 6

FILIALA SIBIIU

STRADA CISNĂDIEI Nr. 7, ETAJ II.

Capitalul societar urcat la:

≡ **Cor. 100,000.000.** ≡

Primește depuneri spre fructificare

și bonifică începând cu 1 Iulie a. c.:

în *Cont-Curent* **3 1/2 %** Netto

pe *libel de depunere* **4 1/2 %** „

conform condițiilor în vigoare.

CUMPĂRĂ și VINDE EFECTIV

Lel, Mărci, Dollari, Lire ital.,
Franci, precum și alte valute.

IMPORTEAZĂ și EXPORTEAZĂ

tot felul de mărfuri, produse
economice și industriale.

Reface, naționalizează și întemeiază

tot felul de întreprinderi industriale de prima importanță.

ORGANIZEAZĂ și ÎNDRUMĂ

desvoltarea vieții noastre economice-comerciale și financiare
în o alvie sănătoasă și națională.

Banca Centrală

pentru industrie și comerț, societate pe acții

precum și filialele aceleia

formează piatra fundamentală a vieții noastre economice-comerciale și financiare moderne, — după desrobirea milenară, — deci merită și trebuie sprijinită din partea tuturor românilor de bine.

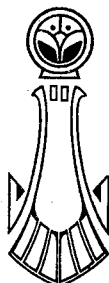
BANCA ROMÂNEASCĂ

□ □ □ □ □ SOC. ANONIMĂ PE ACȚIUNI
CAPITAL LEI 100,000.000 — □ □ □ □ □

BUCUREȘTI, Str. Smardan 5

Orice operațiuni de Bancă în general

Cumpărări și vânzări de efecte publice,
avansuri pe depozite de efecte publice
și orice transacțiuni financiare, conturi
curente și emisiuni de scrisori de credit
pentru orice țară; participațiuni indus-
□ □ □ □ triale și comerciale. □ □ □ □

Sucursale: Brăila, Bazargic, Constanța, Galați,
Tulcea, Chișinău, Cernăuți și Timișoara.

Revista „Transilvania“

FONDATA ÎN 1868

apare lunar sub direcțiunea prezidentului și îngri-
jirea secretarului literar al „Asociațiunii“, având
colaborarea celor mai distinși reprezentanți ai li-
terelor și științei românești. Publică: poezii, nuvele,
schife, romane, teatru, istorie, știință popularizată,
studii, dări de seamă, notițe, cronici etc.

Condițiunile de abonament anual:

Pentru membrii „Asociațiunii“ Lei 50
(100 coroane). Pentru nemembrii Lei 70
(140 coroane).

Redacțiunea și administrațiunea revistei
„TRANSILVANIA“

Sibiu, Strada Șaguna Nr. 6.